

Tab. 37: Pražský hrad, odpadní jámka R. Přehled nálezů skel – poháry (P), číše (Č), láhve (L), neurčitelný tvar (N). Zkrácená varianta popisky bez PH1609-ds-.

Tab. 37: Prague Castle, waste pit R. Overview of glass finds – goblets (P), beakers (Č), bottle (L), unidentified (N). Shortened version of description without PH1609-ds-.

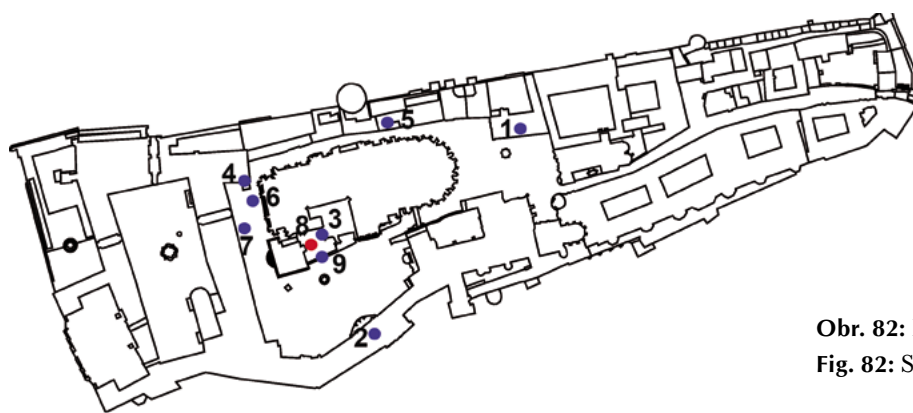
2.3.8. ODPADNÍ JÍMKA A¹¹⁶

SHRnutí

Keramická část nálezového souboru z odpadní jímky A nebyla analyzována, neboť je v současnosti nezvěstná. Patrně je součástí sbírkového fondu keramiky architekta Karla Fialy.

Soubor nálezů skel není příliš početný, neboť obsahuje nejméně 26 předmětů nebo jejich fragmentů, z nichž bylo publikováno 16 vybraných zástupců (*Blažková – Vepřeková 2015*, 495–502; *tab. 38*). Jediný zlomek okenního terčíku (*PH5215-ps-OS-01*) reprezentuje ploché sklo. Téměř polovinu všech předmětů tvoří poháry (11 ks), které doplňují láhve, číše a neurčitelné fragmenty (*graf 20*).

Kolekce pohárů je velmi různorodá jak z hlediska variant, tak použité výzdobné techniky. Ojediněným nálezem je torzo poháru s trychtýřovitou kupou, dutým jednoduchým kulovitým dřikem a s vysokou patkou (*tab. 38/P-01*; *Hess – Husband 1997*, 147–152; *Lanmon – Whitehouse 1993*, 127–129; *Theuerkauff-Liederwald 1994*, 190, 201–239). Průměr patky dochovaného torza je 13,2 cm, z čehož lze usuzovat, že původně šlo o pohár velkých rozměrů, a lze jej tak zařadit mezi honosné reprezentativní předměty. Pohár byl vyroben z našedlého sodno-vápenatého skla. S velkou pravděpodobností je produktem zahraničních skláren; tyrolských, případně italských (*Blažková – Vepřeková 2015*, 495). Nálezový soubor obsahoval ještě jeden velmi podobný, ale o něco menší pohár (*tab. 38/P-04*), který však byl vyroben z draselno-vápenatého skla. Pohár *tab. 38/P-05* měl kalichovitou kupu v dolní části zdobenou emailovou malbou, posazenou na vyšším tyčovitým dříku se zdvojeným prstencem. Jde o nepříliš rozšířený tvar renesančních pohárů (*Drahotová 2005*, 175; *Henkes 1994*, 107; *Sedláčková 1998*, 63; *Scheidemantel 2002*, 53). K honosným sklům se řadí i fragment kupy s filigránovou výzdobou, kdy se pravidelně střídá kombinace vetro a fili s vetro a retorti (*tab. 38/P-06*). Pohár byl vyroben ze sodno-vápenatého skla. Bílé opakní sklo tyčinek je sodno-olovnato-křemičité, zakalené pomocí SnO₂. Může jít o výrobek z benátských dílen (*Hannig 2009*, Taf. 37/1; *Henkes 1994*, 170–178; *Hess – Husband 1997*, 78, 107–109; *Lanmon – Whitehouse 1993*, 139–192; *Lutz 1992*, 93; *Rohanová 2015*, 297, fig. 1/8; *Sedláčková 1998*, 40; *Theuerkauff-Liederwald 1994*, 201–239, 369–374). Sada pohárů zdobených filigránovou výzdobou pochází z Bratislavy, kde jsou jejich nálezy datovány do poslední čtvrtiny 16. století (*Sedláčková – Lesák – Šimončičová-Koášová 2016*, 179–182). Dalším importem byl patrně i pohár s trychtýřovitou kupou (*tab. 38/P-10*), která je zdobena optickým dekorem vertikálních

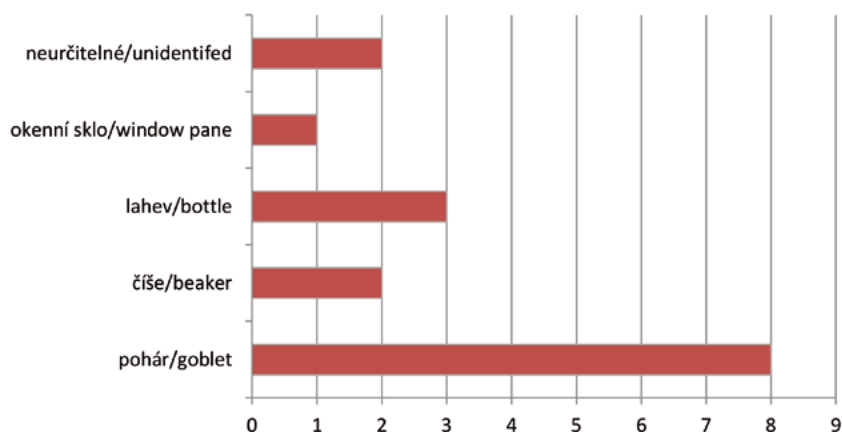
Obr. 82: Lokalizace odpadní jímky A.

Fig. 82: Site of the waste pit A.

žeber v horní části spojených do oblouku, přes něž jsou nataveny dvě řady tenkých vláken. Pohár byl vyroben ze světle žluto-zeleného, draselno-vápenatého skla a pravděpodobně pochází z tyrolských skláren (*Sedláčková 1998*, 100; *táž 2007*, 208, 209). Ze zbývajících tří pohárů se dochovaly dříky a patky. Jde o variantu dutého oválného dříku zdobeného optickým dekorem vertikálních žeber (*tab. 38/P-02*), kulovitý dřík přesahující na patku (*tab. 38/P-03*) a konečně o plný jednoduchý dřík (*tab. 38/P-08*).

Oba větší fragmenty číší náleží k variantě s cylindrickou kupou. Číše *tab. 38/Č-04* je zdobena bílým a krémovým filigránem typu vetro a fili pravidelně se střídající s vetro a retorti. Tento způsob výzdoby se objevuje v první čtvrtině 17. století a kromě číše se často užívá i u čtyřbokých láhví (*Henkes 1994*, 170–178; *Jordánková – Rohanová – Sedláčková 2014*, P2/10; *Lanmon – Whitehouse 1993*, 139–192; *Rohanová – Sedláčková 2015*, 300, fig. 3; *Sedláčková – Lesák – Šimončičová-Koášová 2016*, 140; *Sedláčková – Rohanová 2015*, obr. 10/11–14, B46/9, 10; 300, fig. 3; *Strasser 1989*, 185).

¹¹⁶ Vzhledem k umístění odpadní jímky A do blízkosti Starého probošství čp. 48/IV pro ni platí stejné údaje o vývoji historické zástavby v daném místě jako pro jímky B a C, viz kap. 2.3.3. a 2.3.9.

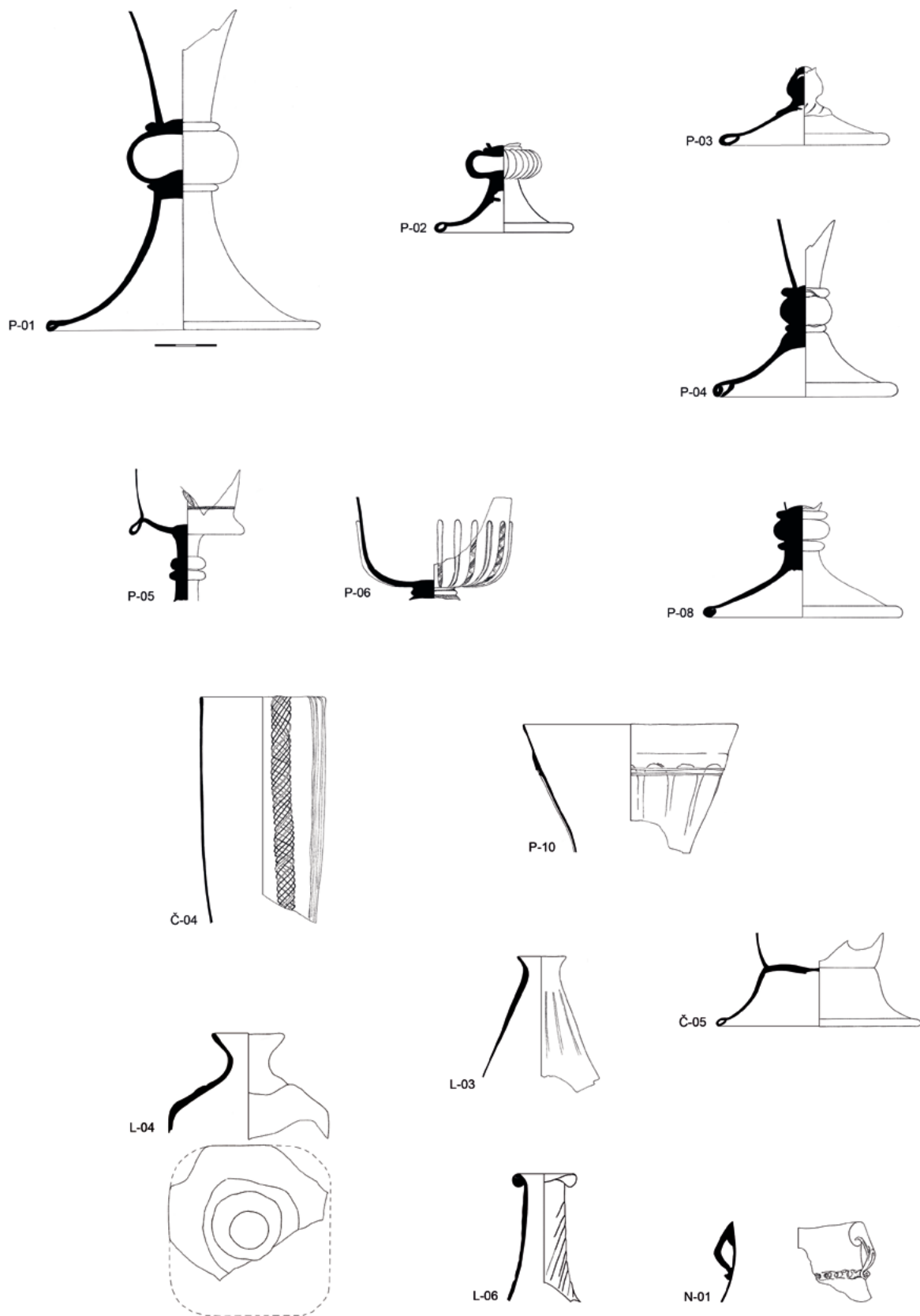

Graf 20: Zastoupení jednotlivých skleněných předmětů v nálezo-
vém souboru z odpadní jámky A.

Graph 20: Individual ceramics
forms in the assemblage from
waste pit A.

Láhve jsou zastoupeny především torzy hrdel (*tab. 38/L-03, 04, 06*). Ve dvou případech jsou to optickým dekorem zdobená hrdla patrně hruškovitých láhví, třetí torzo náleží hrdlu čtyřboké láhve. Všechna torza láhví jsou chronologicky málo citlivá, náleží k produkci druhé poloviny 16. až první čtvrtiny 17. století (*Drahotová 2005, 176, 177, 183; Henkes 1994, 119–122, 241–243; Podliska 2003; Sedláčková 1998, 45; Scheidmantel 2002, 66–69; Tarcsay 1999, 231/F52, 252/F25; táž 2008a, 138, Abb. 130; Willmott 2002, 80/20.3*). Mezi neurčitelnými tvary byl nalezen zlomek duté nádoby s ouškem (*tab. 38/N-01*), která byla vyrobena z draselno-vápenatého skla. Vzhledem k dochovanému torzu nelze původní tvar určit. Možnou analogií může být nález z Brna, který je datovaný do druhé poloviny 17. století (*Sedláčková – Lesák – Šimončíčová-Koášová 2016, 125*).

Přestože soubor skel z odpadní jámky A není příliš početný, představuje velmi zajímavý celek, rámcově datovaný do druhé poloviny 16. až druhé poloviny 17. století. Především mezi poháry jsou zastoupeny importované předměty z tyrolských a italských skláren, které se řadí mezi dobovou honosnou produkci. Přítomnost luxusních skleněných předmětů v odpadní jámce A koresponduje s prostorovou příslušností do zázemí svatovítského probošství.

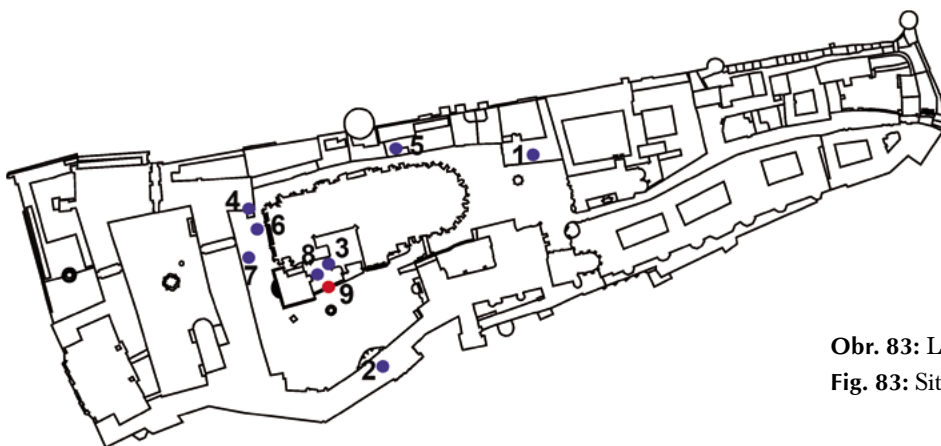
Tab. 38: Pražský hrad, odpadní jámka A. Přehled nálezů skel – poháry (P), číše (Č), láhve (L), neurčitelný tvar (N). Zkrácená varianta popisky bez PH5215-ds-.

Tab. 38: Prague Castle, waste pit A. Overview of glass finds – goblets (P), beakers (Č), bottle (L), unidentified (N). Shortened version of description without PH5215-ds-.

2.3.9. ODPADNÍ JÍMKA C¹¹⁷

SHRNUTÍ

Z odpadní jímky C byl analyzován soubor keramiky a skla. K dispozici bylo celkem 94 rekonstruovaných keramických tvarů (*Blažková – Vepřeková 2015, 503–560*).¹¹⁸ V porovnání s ostatními analyzovanými keramickými soubory je tento z tvarového hlediska poměrně různorodý. Co do počtu kusů žádný keramický tvar nemá výrazné dominantní postavení. Počet hrnců a hrnků (38 kusů – 40,4%) je až překvapivě nízký. Druhým nejpočetněji zastoupeným keramickým tvarem jsou talíře všech rozměrů (13 kusů – 13,8%), následují pánve (11 kusů – 11,7%), šály (9 kusů – 9,6%). V souboru nechybějí hluboké a mělké mísy (8 kusů – 8,5%), džbány (6 kusů – 6,4%) ani pokličky (4 kusy – 4,3%). Vyskytují se v něm dále konvice, vaso, květináč a jediný zástupce technické keramiky – miniaturní tavící tyglík (*graf 21*).

Obr. 83: Lokalizace odpadní jímky C.

Fig. 83: Site of the waste pit C.

Spektrum zastoupených technologických skupin je poměrně pestré, tvoří je osm základních položek. Převažují, a to jednoznačně díky hrncům, výrobky ze světle se pálicí hlíny opatřené vnitřní glazurou (42,6%). V rámci ostatních analyzovaných souborů se výrazně prosazuje keramika opatřená krycí glazurou (především majolika) a fajánsová produkce, které společně tvoří více jak třetinu všech nálezů (36,2%). Přibližně stejný počet zástupců má cihlově červeně se pálicí hlína opatřená vnitřní glazurou (9 kusů – 9,6%) a zakuřovaná keramika (6 kusů – 6,3%). Výčet doplňují předměty ze šedohnědé neglazované keramiky (3 kusy – 3,2%), tři oboustranně glazované produkce a dva výrobky raně novověké malované keramiky.

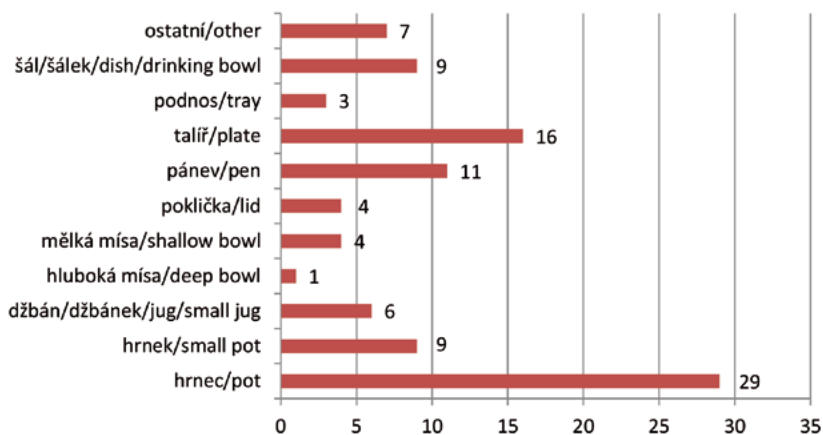
Vzhledem k tomu, že u ostatních keramických tvarů počet zástupců výrazně nepřekračuje 10 kusů, nemá smysl hodnotit technologické skupiny samostatně. Významným nálezem z odpadní jímky C je keramika s krycí glazurou, která se objevuje napříč jednotlivými keramickými tvary. Nejvíce je zastoupena mezi talíři a pánvemi na třech nožkách, ale nechybí ani mezi džbány, šály, poklicemi a ostatními, především dekorativními předměty. Druhou zcela novou technologickou skupinou, která se ve starších odpadních jímkách nevyskytla, jsou fajánsové talíře a šálky malované vysokožárnými barvami. Poslední početnější důležitou technologickou skupinou je zakuřovaná keramika v provedení hlazeném hladítka, k níž náležejí především džbány (3 kusy), které doplňují poklička, květináč a hluboká mísa se dvěma uchy.

Z odpadní jímky C bylo prezentováno 54 fragmentů skleněných předmětů (*Blažková – Vepřeková 2015, 561–588*). Je to však pouze menší část celého nálezového souboru, neboť ve střepovém materiálu zůstalo dalších několik desítek předmětů neidentifikováno. Nejčastěji zastoupeným tvarem jsou láhve s kruhovým nebo čtvercovým dnem. Druhým tvarem co do počtu identifikovaných předmětů jsou číše. Nechybějí ani poháry, jedna konvice, mističky a malé lahvičky. Neurčitelných skel bylo 11 kusů (*graf 22*).

Mezi láhvemi převažují tvary s pravouhlým, čtvercovým nebo obdélným dnem (*tab. 47/L-02–06, 08, 09, 15*). Druhou větší skupinu tvoří torza láhví hruškovitého nebo kulovitého tvaru (*tab. 47/L-11, 12, 20, 21*), nově se objevují láhve s úzkým hrdlem; některé je pod okrajem opatřeno poměrně masivním prstencem (*tab. 47/L-14, 16, 17, 19*). Sortiment láhví doplňuje torzo se zploštělým tělem, které je označováno jako láhev poutnická (*tab. 47/L-01*). V nálezovém souboru byly identifikovány dva fragmenty malých

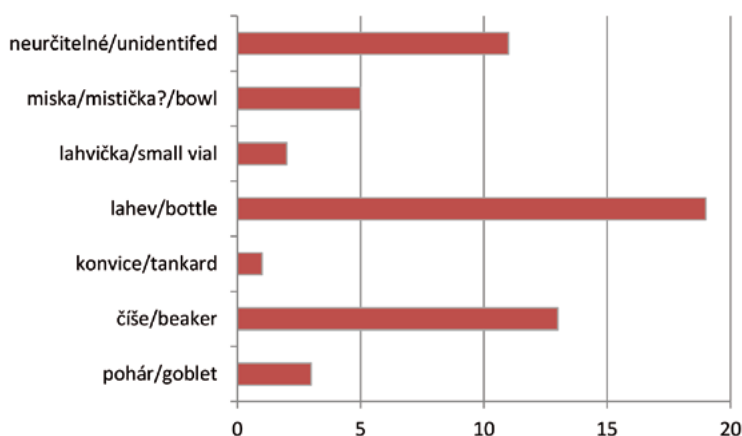
¹¹⁷ Vzhledem k umístění odpadní jímky C do blízkosti Starého probošství čp. 48/IV platí pro ni stejné údaje o vývoji historické zástavby v daném místě jako pro jímky B a A, viz kap. 2.3.3. a 2.3.8.

¹¹⁸ V *Castrum Pragense 13/I, Kataloge* prezentován střepový materiál, který pochází z odpadních jímek B a C (*Blažková – Vepřeková 2015, 589–596*). Vzhledem k nemožnosti určit jeho příslušnost ke konkrétní odpadní jímkce (*Blažková – Vepřeková 2015, 75*) a s ohledem na časové rozpětí jednotlivých nálezů nebude jim v této části textu věnována pozornost.

Graf 21: Zastoupení jednotlivých keramických tvarů v nálezovém souboru z odpadní jámy C.

Graph 21: Individual ceramics forms in the assemblage from waste pit C.

Graf 22: Zastoupení jednotlivých skleněných předmětů v nálezovém souboru z odpadní jámy C.

Graph 22: Individual glass forms in the assemblage from waste pit C.

lahviček s tělem odsazeným na prstencem (*tab. 47/L-07, 10*). Ve střepovém materiálu bylo určeno celkem 13 fragmentů číší. Ve většině případů jde však o velmi fragmentární nálezy. Ve dvou případech bylo možné určit torzo číše s cylindrickou kupou (*tab. 47/Č-02, 03*), u jedné byly zachyceny zbytky emailové malby. Nejlépe dochovanou číší je varianta s trychtýřovitou kupou a sekaným vláknem u dna (*tab. 47/Č-04*). Většina fragmentů byla zdobena rytinou pomocí kotoučku (*PH1447-ds-Č-05-11*). Poslední variantou číší jsou ty, které mají polygonální tvary (*tab. 47/Č-12, 13*). Z pohárů se dochovala dvě torza dřívků s jednoduchým, případně zdvojeným prstencem (*tab. 47/P-01, 02*) a fragment okraje poháru zdobený rytinou pomocí kotoučku (*PH1447-ds-P-03*). Sortiment skleněných předmětů doplňuje zlomek hrdla konvice (*PH1447-ds-K-01*) a pět fragmentů mističek (*PH1447-ds-M-01-05*), především z velmi tenkého skla. Mezi neurčitelnými tvary jsou evidovány především části uch konvic, džbánů nebo holb (*PH1447-ds-N-01-03*) a dna blíže neidentifikovaných předmětů (*PH1447-ds-N-04, 05, 07-09, 11*).

DATAČE

Nálezový soubor z odpadní jámy C je pestrou paletou keramických tvarů, mezi nimiž dominují hrnce, ale jejich převaha není tak markantní jako v jiných souborech. Z hlediska datačního jsou to především ostatní tvary, které pomáhají s časovým zařazením fungování odpadní jámy C. Jedním z nejdůležitějších chronologických ukazatelů je výrazný nárůst majolikové a fajánsové produkce. Bez ohledu na tvar lze tuto produkci rozdělit do tří základních skupin. Jednak jsou to výrobky opatřené oboustrannou zelenou glazurou¹¹⁹ (dvě konvice, vaso, džbán, šál – typ crespina), u nichž lze předpokládat provenienci z jednoho

¹¹⁹ Oboustranně zeleně glazované soudkovité a válcové hrnce, džbánky, mělká mísa a podnos pocházející z čp. 54 v Táboře, které zkoumali pracovníci Husitského muzea v Táboře, jsou datované do 17.–18. století. Zatím byla zveřejněna pouze hromadná fotografie (*Krajíc 2007, 75, fig. 11*).

výrobního okruhu, snad z Rakouska.¹²⁰ I když konvice typu versatore (*tab. 46/59*) se svým zvonovitým tvarem jeví jako jednoznačně barokní, velice podobný tvar, ale bohatěji zdobený a opatřený polychromní glazurou byl vyroben ve škole Bernarda Palissyho ve druhé polovině 16., případně na počátku 17. století (*Rösler 1998*, 323). V Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze je uložena konvice stejného typu, která byla vyrobena pravděpodobně roku 1616 v habánské dílně ve Vacenovicích (*Pajer 2011*, 106a). Z produkce delfské manufaktury pochází vysokožárnými modrými barvami malovaná konvice typu versatore datovaná do rozmezí let 1688–1715 (*Aken-Fehmers et al. 1999*, 221, cat. No. 78). Ve sbírkách v Ambrasu jsou uloženy i dva akeramické nálezy stejného tvaru, perleťová konvice původem patrně z indického Gujaratu datovaná kolem roku 1600 (*Seipel 2008*, 126, 127) a konvice z granátového serpentinu s vročením 1664 (*Seipel 2008*, 78, 79). Druhá polovina 17. století je současně obdobím, kdy se začínají hojněji objevovat hruškovité tvary džbánů (např. *Krenn et al. 2007*, Taf. 27/ 133, 134; 28/136, 137; *Rösler 1998*, 141).

Druhou velkou skupinu tvoří výrobky zdobené technikou zapouštěné nebo vpíjené glazury; podnosy, talíře, šály (*tab. 44*). Tyto výzdobné techniky se začaly používat od poloviny 17. století a uplatňovaly se ještě v 18. století (srov. *Scheufler 1982*, 62; *Štajnochr 1990*, 43; *Turnský 1990*, obr. 17, 18, 28, 29). Do stejného chronologického období náleží keramické tvary (pánve na třech nožkách, šálky, poklice) opatřené jednobarevnou krycí glazurou různých odstínů (srov. *Preusz 2011*, 171; *Heege 2007*, Abb. 1).

Z hlediska chronologického jsou rozhodující skupinou nálezy talířů a šálek malované kobaltově modrými vysokožárnými barvami. Určit provenienci modře malovaných šálek se bohužel nepodařilo (*tab. 45*). Lze pouze konstatovat, že jemný dekor, který kombinuje motivy drobných kvítků a ptáčků, se objevuje u norimberské produkce první poloviny 18. století (*Klein 1993*, Abb. 61) a u výrobků z Ansbachu (*Hüseler 1956*, Abb. 127). Vzhledem k tomu, že zakladatel místní manufaktury Johan Caspar Rippe přišel do Norimberka¹²¹ právě z Ansbachu, lze podobnost námětů obou dílen předpokládat. Stejně tak by norimberské provenienci mohly být talíře zdobené malovaným dekorem, který kombinuje motiv věžových domků a stromů (jedlí) orámovaný rostlinnými rozvilinami (*tab. 44/275, 316*). Publikovaná analogie klade vznik talířů s rustikálními motivy do 20.–30. let 18. století (*Stoehr 1920*, 163, 164, Abb. 83), což se shoduje s tvarovou proporcí talířů. Velmi nízký tvar a plynulý přechod dna a těla talíře je řadí do první čtvrtiny 18. století (*Tietzel 1980*, Formtafel II, 100). Současně však nelze vyloučit mladší dataci až po polovině 18. století.¹²² Ze stejné dílny a období pochází i talíř s bohatým barokním ornamentem s ústředním motivem páva a mísami květin po obvodu (*Stoehr 1920*, 166, Abb. 84),¹²³ na jehož dně se dochovala malovaná značka v podobě čtveřice modrých teček a stylizované nádoby (*tab. 44/292*).¹²⁴

Z hlediska chronologického se v náleзовém souboru vyskytly hrnce z rozdílných období. Všechny jsou opatřeny páskovým uchem s převládající variantou bez prožlabené horní plochy. Z hlediska způsobu výzdoby je nejvíce zastoupeno rýhování, které pokrývá nejméně jednu třetinu těla hrnce. Ve třech případech bylo doplněno červeným malováním. U některých tvarů se plošné rýhování redukuje na jednoduchou až trojnásobnou rýhu umístěnou na podokrají. Poměrně početnou skupinu hrnců tvoří tvary členěné vývalkovou šroubovicí, která se může objevit i v kombinaci s červeným malováním. Pouze ve dvou případech (*tab. 39/59*) se uplatnila výzdoba rádélkem. Barevná glazura s vpíjeným dekorem stejně jako malovaný dekor jsou zastoupeny jedním exemplářem.

Z hlediska technologických skupin diverzita u hrnců mizí. Náleзовý soubor obsahuje po jednom předmětu vyrobeném z neglazované hlíny, oboustranně glazovaného hrnku a nízkého hrnce tzv. berounské produkce; zbývajících 35 hrnců je vyrobeno ze světle se pálicí hlíny (72,5 %) nebo z cihlově červeně se pálicí hlíny (15,0 %) a vždy opatřeno vnitřní glazurou.

Jednoznačně nejstarším výrobkem je vejčitý hrnec (*tab. 39/59*). Nálezy stejné výrobní suroviny i tvarů jsou hojně zastoupeny v souborech z odpadních jímek čp. 34 (*tab. 2*), z odpadní jámy u nových schodů u archivu a z odpadní jímký B (*tab. 7*), které jsou datovány do druhé poloviny 15. až první poloviny 16. století. Chronologicky mladší tvary soudkovitých hrnců, k jejichž výzdobě bylo použito různě široké rýhování (*tab. 40*), tvoří nejpočetnější skupinu (55 %). Rýhování se u nich uplatňuje především v plošném

120 Z hromadného nálezu z rakouského Melku byla publikována pětice smaragdově až tmavě zelených džbánů, z toho jeden hruškovitého tvaru, které se podobají zeleně glazovaným nádobám z odpadní jímký C. Autoři studie je porovnávají s jinými rakouskými lokalitami (Štýrský Hradec, Křemže, Vídeň), kde jsou datovány buď do první, případně druhé poloviny 17. století (*Krenn et al. 2007*, 22, Abb. 25).

121 Norimberskou manufakturu založili v roce 1712 tři „*berechtigten Venediger Krughändler*“ a majitel fajánsové manufaktury z Ansbachu Johan Caspar Ripp (*Stoehr 1920*, 146).

122 Za konzultaci a dataci děkuji Dr. Silvii Glaser z das Germanische Nationalmuseum v Norimberku.

123 Talíř se stejným malovaným motivem, ale v barevném provedení patřil na počátku 20. století do majetku Spolkového muzea Mnichov (*Stoehr 1920*, 166).

124 Za potvrzení norimberské provenienci děkuji Dr. Silvii Glaser z das Germanische Nationalmuseum v Norimberku, která datuje vznik talíře do období kolem poloviny 18. století.

provedení a pokrývá čtvrtinu až třetinu horní části výduti. Stejně jako u dalších sledovaných souborů se i zde uplatňuje změna barvy glazury na okraji, a to výrazně čteněji než u předchozích nálezových souborů. Dále se daleko častěji objevuje nápadný přesah glazury přes okraj a na ucho nádoby, což dokládá změnu práce s glazurou, kdy již nebylo třeba takové opatrnosti při vylévání jednotlivých nádob. Celkem čtyři hrnce mají esovitý tvar těla ukončený ostře zalomeným, šikmo ven vyhnutým okrajem. Převážná většina výduti je pokryta vývalkovou šroubovicí. Tři hrnce jsou vyrobeny ze světle se pálicí hlíny a opatřeny vnitřní glazurou hnědých a okrových odstínů, která se v jednom případě na okraji mění na hnědou zeleň. Hrnec *tab. 39/306* je vyroben z cihlově červeně se pálicí hlíny a je opatřený transparentní glazurou, která se na okraji mění nejprve na světlou a pak na tmavou zeleň. Na výduti se navíc uplatňuje malovaná výzdoba v podobě pěti bílých širokých pruhů v horní části. Tyto tvary hrnců se vyskytují až od 17. století (*Blažková – Matiašek 2015*, obr. 3/5; *Čiháková – Müller 2013*, obr. 17, 19; *Huml 1979*, 166).

Z datačního hlediska je důležitý nízký válcový hrnec (*tab. 40/301*), který náleží k produkci tzv. berounského zboží. Malovaný dekor tvoří střídající se rostlinný a geometrický motiv děleného kruhu (granátové jablko?) s rozvilinou, v barevném provedení typickém pro tzv. berounské zboží – kombinace světle béžové a zelené. Ústřední malovaný motiv je z obou stran ohraničen horizontálními linkami. Dolní polovinu nádoby zdobí šestice béžových horizontálních linek. Oboustranně glazovaný hrnek *tab. 41/243* je vyzdoben zapouštěnou glazurou. Z výše uvedeného vyplývá, že soubor hrnců obsahuje přibližně sedm kusů produkce druhé poloviny 16. století, zatímco zbývající náleží k výrobkům první poloviny 17. století a mladší. Důležitým datačním prvkem jsou oba patrně majolikové džbánky typu crespina¹²⁵ (*tab. 41/278, 283*) s tordovaným tělem a šál (*tab. 46/277*) se dvěma protilehlými, trojúhelníkovými, plochými uchy.¹²⁶ Tyto tři nálezy se řadí k berounské produkci,¹²⁷ a to především na základě archeologického výzkumu v roce 1983 v České ulici, kde byly v sekundárním zásypu nalezeny polotovary těchto nádob (*Matoušek – Scheufler – Štajnochr 1985*, 133). Kulovité džbánky jsou datovány do první poloviny 17. století, miskovitý šál s trojúhelníkovými úchyty se vyskytoval v různých variantách od poloviny 17. do poloviny 18. století (např. *Himmelová – Procházka 1990*, fig. 9/7; *Samuel – Čurný 2012*, fig. 21). Ze sbírek Národního muzea pochází majolikový nízký kulovitý džbánek z habánské dílny v Žádovicích s vročením 1620 (*Pajer 2011*, 78). Další kulovitý tordovaný džbánek uložený ve sbírkách Národního muzea pochází z pozůstalosti spisovatele Julia Zeyera, je opatřen cínovým víčkem a žaludovou opěrku. Tento tvar je datován do konce 17. století (*Turnský 1990*, obr. 34). V počtu převyšujícím deset kusů jsou známy tordované džbánky, a to v různých velikostech od 11,0 cm do 20,0 cm, ze sbírky Huga Vavrečky, které však pocházejí z habánské hrncířské dílny ze Slovenska a jsou datovány do poslední čtvrtiny 17. století. Uplatňují se na nich různé odstíny modrých a zelených krycích glazur (*Kybalová 1995*).

Šest nálezů mís neumožňuje obecnější chronologické hodnocení. Nejpočetněji jsou zastoupeny mísy mělké. Jsou to hlubší tvary s podokrajím odsazeným ve dvou třetinách až třech čtvrtinách výšky, které je zakončeno jednoduše profilovaným okrajem. Mísy jsou opatřeny jednobarevnou glazurou, případně s bílým nástřepím (*tab. 42/258, 271*). Miniaturní tvar mělké mísy (*tab. 42/218*) je zdoben malovaným dekorem. Centrální motiv na dně tvoří pětice tmavě cihlově červených až hnědých stylizovaných květů, které jsou oddělené zelenými čarami. Motiv ohraničuje čtveřice tmavě cihlově červených až hnědých soustředných kružnic. Odsazené podokrají je zdobeno ostrou klikatkou, střídavě tmavě červenou a zelenou. Mísa je vyrobena ze žlutobíle se pálicí hlíny (5011). Užití nástřepí a celkový tvar datuje uvedené mísy do 17. století (*Frolík – Žegklitz – Boháčová 1988*, tab. 1/2; *Preusz 2011*, obr. 37). Zcela ojedinělý tvar má mísovitá nádoba s oválnou základnou (*tab. 42/256*) a kolmými stěnami, v horní čtvrtině členěnými čtveřicí horizontálních mělkých rýh. Na kratších stranách jsou umístěna dvě protilehlá ucha, zakončená do nevýrazné voluty. Původní dno se nedochovalo. Mísa je oboustranně glazovaná, vnitřní strana je opatřena tmavě zelenou glazurou a vnější stěnkou tmavě zelenou v kombinaci s béžovou. Funkční zařazení nádoby je nejasné.¹²⁸

125 Za konzultaci při označení tvaru *crespina* děkuji dr. Vítězslavu Štajnochrovi. Zařazení tvaru mezi džbánky vychází z doposud publikované literatury, neboť tímto termínem je označován jak v archeologické (*Matoušek – Scheufler – Štajnochr 1985; Dohmal – Vařeka 2002*), etnografické (*Štajnochr 1990; týž 2003*), tak i v uměleckohistorické literatuře (*Kybalová 1992; táž 1995*). Označení hrnek jsme volili v souborné práci s Jaromírem Žegklitzem (*Blažková – Žegklitz 2016*, 160) o pražské raně novověké keramice především proto, že tento tvar jednoznačně sloužil přímo k pití a pravděpodobně méně k uchovávání tekutiny a jejímu následnému nalévání do další picí nádoby.

126 Takovýto tvar šálu je od druhé poloviny 17. až do první poloviny 18. století rozšířen prakticky po celé Evropě – vyskytoval se např. v Hesensku (*Stephan 1987*, 111, Abb. 104), Rakousku, Melku (*Krenn et al. 2007*, Taf. 36/165–167), Grazu (*Kraschitz 2003*, Taf. 18/46), Nizozemí (*Bitter et al. 1997*, 15/43, 44) či v Itálii (*Bitter et al. 1997*, 34/102; *Ravanelli 1987*, 236). Nejpodstatnější změny jsou zaznamenány v modelaci uch, která jsou plná plochá či plasticky modelovaná, ale také s jednou nebo dvěma dírkami na provlečení provázku a následné zavěšení.

127 Na základě geochemických a petrografických analýz byla potvrzena surovinová shoda mezi berounskými nálezy z České ulice a šálem inv. č. 277 a džbánkem inv. č. 283 z odpadní jímky C (*Žegklitz – Zavřel 1990*, 122).

Obecná datace zakuřované keramiky (hluboká mísa se dvěma uchy – *tab. 42/304*, tři lahvovité džbány – *tab. 41/224*) předpokládá její výrobu od druhé poloviny 17. po celé 18. století (*Dohnal – Vařeka 2002*, 278, 279).

Několik nově nastupujících tvarových prvků se objevilo u pánví na třech nožkách. U pánví velkých rozměrů (*tab. 43*) se patrně pro snazší manipulaci na protilehlé straně držadla objevuje ucho a celé tělo je pokryto rýhováním. Pánve velkých rozměrů se v kuchyňských provozech používaly od 17. do 18. století (např. *Bouda – Šmejdivá 2009*, fig. 12/2; *Dohnal – Vařeka 2002*, obr. 6/2, 5, 6; *Foster 2009*, 78, fig. 20). Do druhé základní skupiny pánví náleží naopak tvary menších rozměrů s oboustrannou krycí glazurou s volutovým zakončením nožek (*tab. 43*), které jsou datovány do druhé poloviny 17. až 18. století (*Preusz 2011*, 171).

Pro chronologické zařazení nálezového souboru z odpadní jímky C jsou velmi důležité talíře a šály, celkem 22 nálezů, jejichž počet tak výrazně převyšuje množství těchto tvarů v ostatních sledovaných souborech. Šál typu *crepina* (*tab. 46/88*) na zvonovité nožce nebo plné patce se v různých variantách objevují ve sbírkách etnografického oddělení Národního muzea. Jsou bíle polévané a zelenou nebo modrou zapuštěnou glazurou zdobené a jeden hnědofialově polévaný, všechny datované do konce 17. století (*Turnský 1990*, obr. 15, 21, 35). Monochromní zelený šál typu *crepina* z nálezového souboru z odpadní jímky C z Pražského hradu může náležet i chronologicky starší produkci, a to po polovině 17. století. Tuto domněnku lze vyslovit na základě skutečnosti, že právě zelená monochromní krycí glazura je považována za nejstarší u nás doloženou polevu používanou na talířích (*Štajnochr 1990*, 43). Do poslední čtvrtiny 17. století je pak šál typu *crepina* datován i svými tvarovými proporcemi (*Tietzel 1980*, Formtafel I, 99). Do rozmezí let 1688–1715 náleží např. šál typu *crepina* z delftské manufaktury (*von Aken-Fehmers 1999*, 220, cat. No. 77). Technika zapouštěné a kapané glazury na talířích se běžně objevuje na konci 17. století, a to v kombinaci zelené a bílé nebo modré a bílé (*Turnský 1990*, obr. 17, 18, 28, 29), takže kombinace dvou odstínů zelené by opět mohla svědčit pro období druhé poloviny 17. století. Nárůst těchto tvarů stolní keramiky souvisí především se zvyšujícími se nároky na kulturu stolování středních vrstev, které se začaly výrazněji projevovat v průběhu 17. století.

Mezi střepovým materiálem z odpadní jímky C bylo nalezeno celkem šest zlomků talířů italské majoliky ve stylu *istoriato*, které pocházejí z keramických dílen, patrně rodiny Pananazzi z města Urbino (*Rasmussen 1989*, 178), jejichž vznik je možné datovat do konce 16. či na počátek 17. století. Na dochovaných fragmentech byl identifikován motiv „*Caesarovi vyslanci u Pompeia*“ a „*Lot a jeho dcery prchající ze Sodomy*“, určení dalších předloh není jednoznačné (*Blažková – Matišek 2016*, 152, 153; *tíž v tisku*). Využití fragmentů italské majoliky pro dataci nálezového souboru z odpadní jímky C je velmi problematické, neboť již v době svého vzniku šlo o výjimečné zboží, které ve funkci dekorativních předmětů mohlo od data výroby přežít velice dlouho.

Vzhledem k minimálnímu počtu publikovaných souborů hmotné kultury 17. století je datace nálezů z odpadní jímky C velmi problematická. Tvarově srovnatelné soudkovité hrnce s výzdobou kombinace plošného rýhování a červeně malovaných linek byly nalezeny v Bečově nad Teplou (*Foster 2009*, 78, fig. 20). Ze stejného nálezového souboru pocházejí i velkoformátové pánve na třech nožkách s rýhami členěnou stěnou (*Foster 2009*, fig. 23/6, 7). Celý nálezový soubor z Bečova je datován do 18. století, takže by posouval datování nálezů z odpadní jímky C do mladšího období. Bohužel, vzhledem k tomu, že soubor pochází z terasy těsně pod zámeckou kuchyní a ze svahu, je jeho chronologické určení trochu nejisté (*Foster 2009*, 68, 89). Stejně tak je obecně do 18. století datován nálezový soubor ze studny v Blovicích, v němž bylo mimo jiné objeveno i torzo držadla pánve členěné trojicí rýh (*Bouda – Šmejdivá 2009*, fig. 12/2), které nápadně připomíná pánev *tab. 43/267* z odpadní jímky C.

Naproti tomu by s datací do 17. století, spíše pak do jeho první poloviny, dobře korespondovaly nálezy získané při předstíhovém archeologickém výzkumu v prostorách bývalého kapucínského kláštera v areálu někdejších kasáren Jiřího z Poděbrad v letech 1998–1999. Jednoznačnou výhodou těchto nálezů je skutečnost, že pocházejí z pražského prostředí. V tomto nálezovém souboru převažuje oxidačně pálená hlína opatřená vnitřní glazurou (94 %). Z morfologického hlediska jsou nejvíce zastoupeny hrnce s rýhováním v horní části výduti (*Dohnal – Vařeka 2002*, 265). V souboru byly dále identifikovány mělké mísy s šikmým podokrajím odsazeným ve dvou třetinách až třech čtvrtinách výšky (*Dohnal – Vařeka 2002*, obr. 4/1–3), dále pánve velkých rozměrů na třech nožkách, též označované jako rendlíky (*Dohnal – Vařeka 2002*, obr. 6/2, 5, 6), a konečně miskovité šály, zde pojmenované jako polokulovité mísky (*Dohnal – Vařeka 2002*, obr. 4/4–6). Na základě historických událostí je s jistými pochybnostmi tento nálezový soubor datován před polovinu 17. století, ale vzhledem ke stavu poznání dobové keramické produkce není vyloučena ani jeho druhá polovina s možným přesahem do století 18. (*Dohnal – Vařeka 2002*, 290).

Zajímavé datační srovnání přinášejí i nálezy hmotné kultury ze zděné odpadní jímky z Dominikánské ulice čp. 17/19 v Brně, které lze rozdělit do dvou diskontinuitních vrstev, kdy starší je datována na přelom 16. a 17. století. Pro odpadní jímku C je důležitá mladší složka, která pochází nejdříve z poslední čtvrtiny

128 Jako lavabo označil mísu při konzultaci dr. Vítězslav Štajnochr. Naopak proti tomuto zařazení se jednoznačně vyslovil dr. Jiří Fronek, kurátor sbírky historické keramiky a porcelánu z Umělecko-průmyslového muzea v Praze.

17. století; předpokládá se, že odpadní jímka přestala sloužit svému účelu kolem roku 1700 (*Himmelová – Procházka 1990*, 158). Morfologicky srovnatelnými keramickými tvary jsou oboustranně glazované hrškovité džbány (*Himmelová – Procházka 1990*, fig. 9/2, 4, 6), hluboké mísy se dvěma uchy (*Himmelová – Procházka 1990*, fig. 7/1, 2) a především dva miskovité šály (*Himmelová – Procházka 1990*, fig. 9/7, 9).

Analogie k esovitým hrncům (*tab. 39/225, 247*) pocházejí z Prahy z Václavského náměstí v místě křižovatky Vodičkovy a Jindřišské ulice z archeologického výzkumu v letech 1967–1969, jenž autor výzkumu spíše nesprávně datuje do 16. století (*Huml 1979*, 166), z Kanovnické ulice na Hradčanech (*Blažková – Matiašek 2015*, obr. 3/5) a z koleje theatinů v Thunovské ulici na Malé Straně (*Čiháková – Müller 2013*, obr. 17, 19).

SKLO

K chronologicky nejstarším nálezům celého souboru skel z odpadní jímky C patří fragment poháru s jednoduchým prstencem a nízkou patkou (*tab. 47/P-01*) a dvě číše s cylindrickou kupou a jednoduchou vysokou patkou, tzv. humpen, datované do první poloviny 17. století (*Drahotová 2005*, 140–146, 156, 157, 205–210; *Jordánková – Rohanová – Sedláčková 2014*, P2; *Podliska 2003*; *Sedláčková 1997*; *táž 1998*, 41; *Tarcsay 1999*, 125; *Veselá-Žegklitzová 2009*). Ze stejného období by mohlo pocházet i torzo hrdla konvice (*PH1447-ds-K-01*; *Černá 2002*, 105, *tab. 112/3*; *Drahotová 2005*, 182; *Henkes 1994*, 223–230; *Podliska 2003*; *Sedláčková 1997*; *táž 1998*, 97) a fragmenty misek (*Podliska 2003*; *Tarcsay 2008a*, 121, *Abb. 109*; *Veselá-Žegklitzová 2009*). Fragmentárnost souboru číší ve většině případů neumožňuje komparaci s jinými náleзовými soubory. Pro dataci souboru je důležitý způsob výzdoby rytí kotoučkem, které se v hojnější míře objevuje od poloviny 17. století. Přítomnost polygonálních číší (*tab. 47/Č-12, 13*) také odkazuje do druhé poloviny 17. století (*Tarcsay 2008b*, *taf. 2*). Jak v publikovaných nálezech, tak v detailně neanalyzované části souboru co do počtu dominují láhve, především čtyřboké, které jsou vyrobeny ze zeleného, zelenožlutého a méně často i zelenomodrého silnostěnného skla. Za produkci druhé poloviny 17. až první třetiny 18. století je možné označit silnostěnné láhve s úzkým protáhlým hrdlem s nataveným prstencem pod okrajem (*PH1447-ds-L-14, 17*; *Kottman 1999*, 973/117; *Tarcsay 1999*, 118; *Sedláčková – Lesák – Šimončíčová-Koášová 2016*, 208–215; *Willmott 2002*, 89/25.3). Samostatnou zmínku si zaslouží poutnická láhev zploštělého tvaru těla ze zeleného skla (*tab. 47/L-01*). Ve většině případů jsou láhve chronologicky málo citlivé tvary, které se v nezměněné podobě objevují po celé 17. až první polovinu 18. století (*Drahotová 2005*, 176, 177, 182, 183; *Henkes 1994*, 241–243; *Podliska 2003*; *Sedláčková 1997*; *táž 1998*, 45, 74). Nárůst láhví v nálezovém celku je patrně dán výrazným rozšířením skla jako obalového materiálu ve druhé polovině 17. století. Barokní tvarosloví skleněných předmětů doplňují ucha konvic, džbánů nebo holb (*PH1447-ds-N-01-03*), které lze díky provedení datovat do druhé poloviny 17. století (*Kottman 1999*, 951/44; *Tarcsay 1999*, 307/F20, 308/F57; *Willmott 2002*, 75–78).

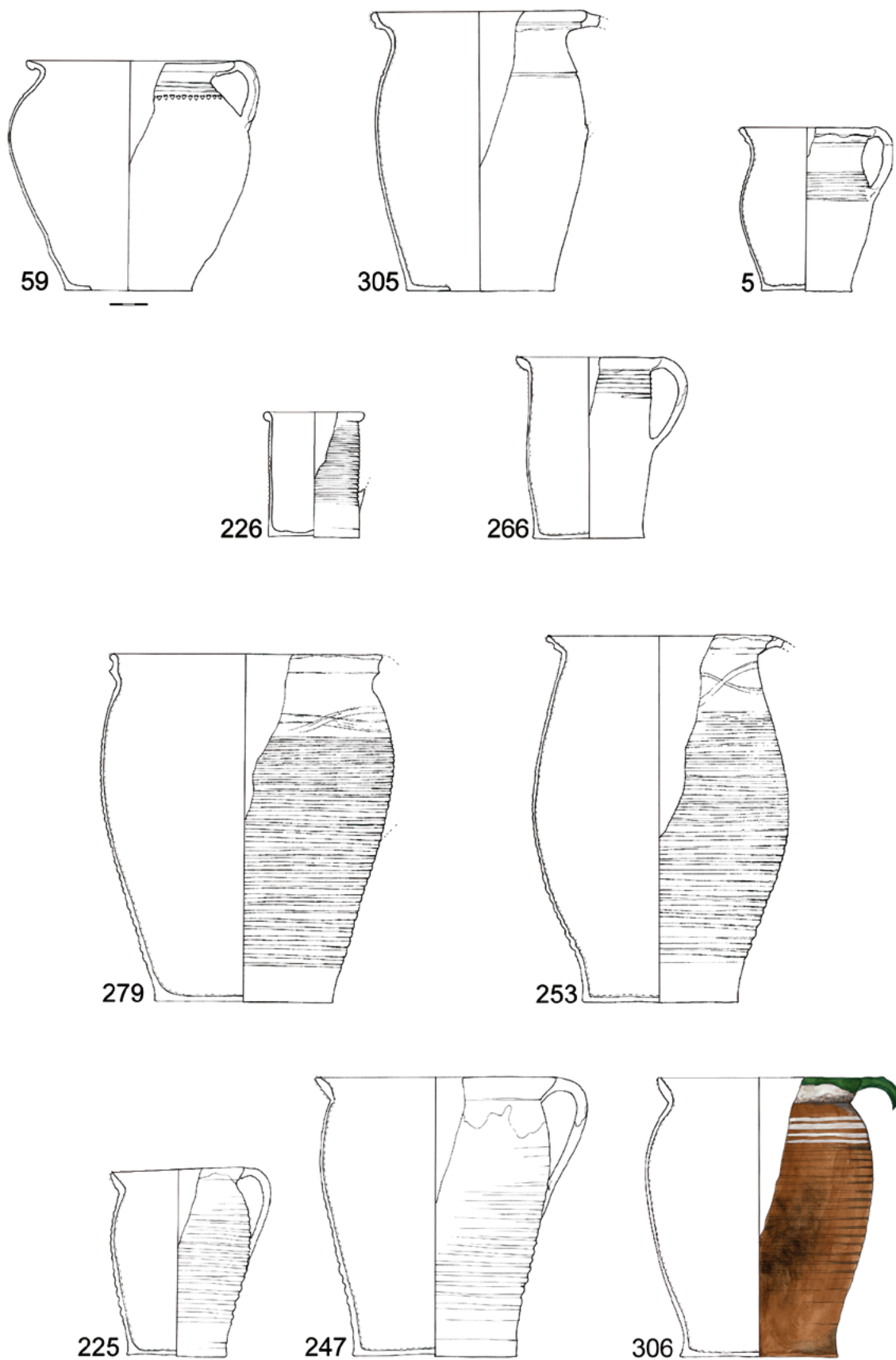
Chronologické zařazení souboru skel z odpadní jímky C je velmi obtížné, neboť obsahuje především běžnou produkci. Navíc většina nalezených předmětů je chronologicky málo citlivá a v nezměněné podobě se vyskytovala po desetiletí. Obecně lze říci, že soubor skel náleží do širokého intervalu 17. až první třetiny 18. století. Významným datačním prvkem je nástup ryté výzdoby pomocí kotoučku, která se rozšířila především ve druhé polovině 17. století.

ZÁVĚR

Těžiště fungování odpadní jímky C patrně náleží do druhé poloviny 17. století. Starší období konce 16. století reprezentují spíše ojedinělé nálezy hrnců a zlomky italské majoliky, jejichž nezodpověditelnou otázkou však zůstává jejich skutečná příslušnost k odpadní jímkce C.¹²⁹ Část keramických výrobků byla patrně vyrobena po roce 1700, především je to zahraniční provenience. Datace fajánsových talířů do 18. století naznačuje, že odpadní jímka C musela být využívána ještě v první polovině 18. století. Analýza nálezového souboru jednoznačně doložila, že se používala dlouhodobě, a to nejméně po dobu jednoho století. Vzhledem k časovému rozpětí datace jednotlivých předmětů se zdá více než pravděpodobné, že za tak dlouhé období se musela odpadní jímka několikrát čistit a že čištění mohlo velice dobře usnadňovat vydlážděné dno. Pokud byla čištěna, pak není překvapivé, že se mezi chronologicky mladšími předměty objevily i nálezy ze starších období. Poměrně vysoká absence uch u hrnců podporuje domněnku, že odpadní jímka C byla dlouhodobě využívaným místem určeným pro odkládání zničených nebo nepotřebných věcí.

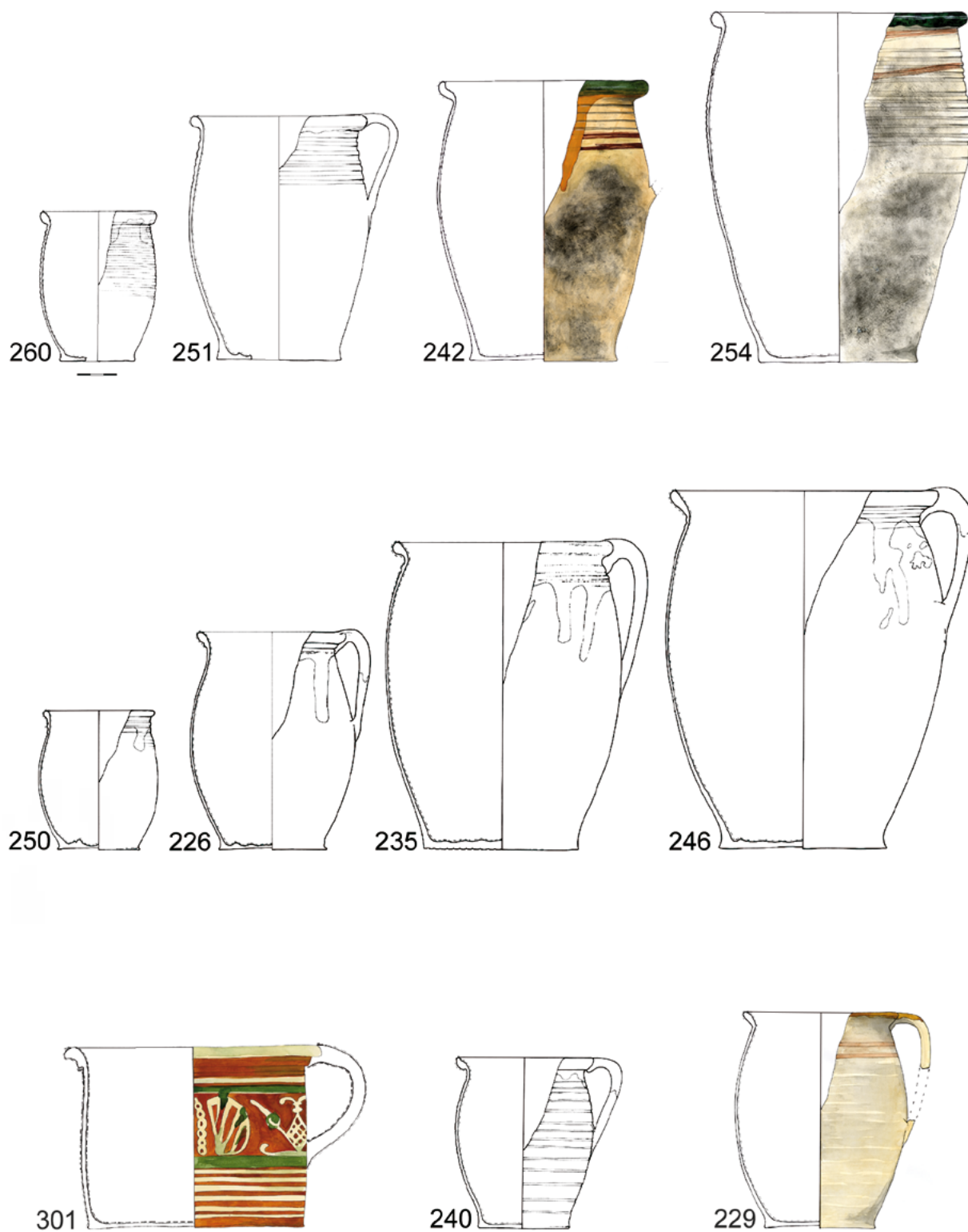
Za předpokladu, že se využívala v širokém časovém intervalu od počátku 17. až do první poloviny 18. století, mohou z ní předměty pocházet z doby působení proboštů Jiřího Bartolda Pontana z Breitenberka (1594–1614) a Šimona Brosia z Hornštejna v letech 1614–1642. Na základě datace keramiky se na zaplňování odpadní jímky dále mohly podílet domácnosti jejich nástupců Eliáše Kolbia z Kolumberka (1642–1646), Jana Františka Rascha z Aschenfeldu (1646–1666), Václava Františka Celestina z Blumenbergu (1666–1674), Jana Ignáce Dlouhoveského z Dlouhé Vsi (1674–1701), Daniela Josefa Mayera z Mayernu (1701–1731), Karla Dominika Řečického (1732–1734) a Zdeňka Jiřího Chřepického z Modlíškovic (1734–1755).

¹²⁹ Nelze vyloučit, že jde o nálezy, které pocházejí z odpadní jímky B (*Blažková – Vepřeková 2015*, 75).

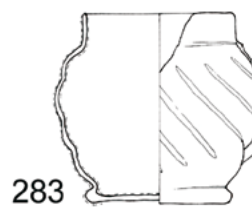
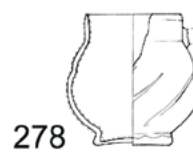
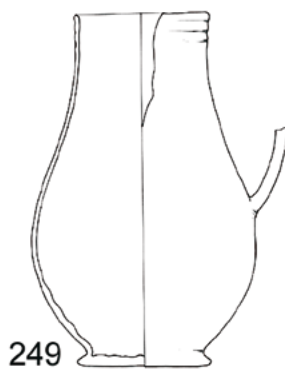
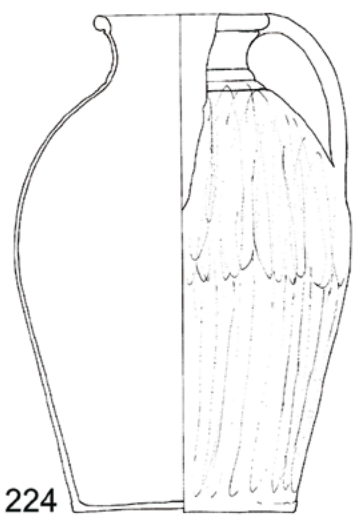
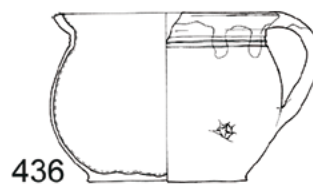
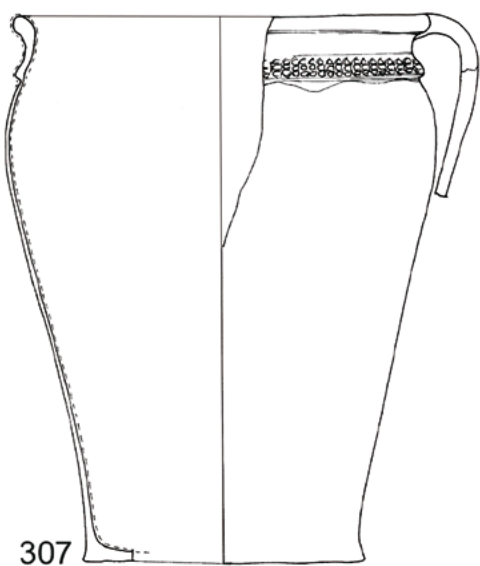
Tab. 39: Pražský hrad, jímka C. Přehled hrnců a hrnků.

Tab. 39: Prague Castle, waste pit C. Overview of pots and small pots.

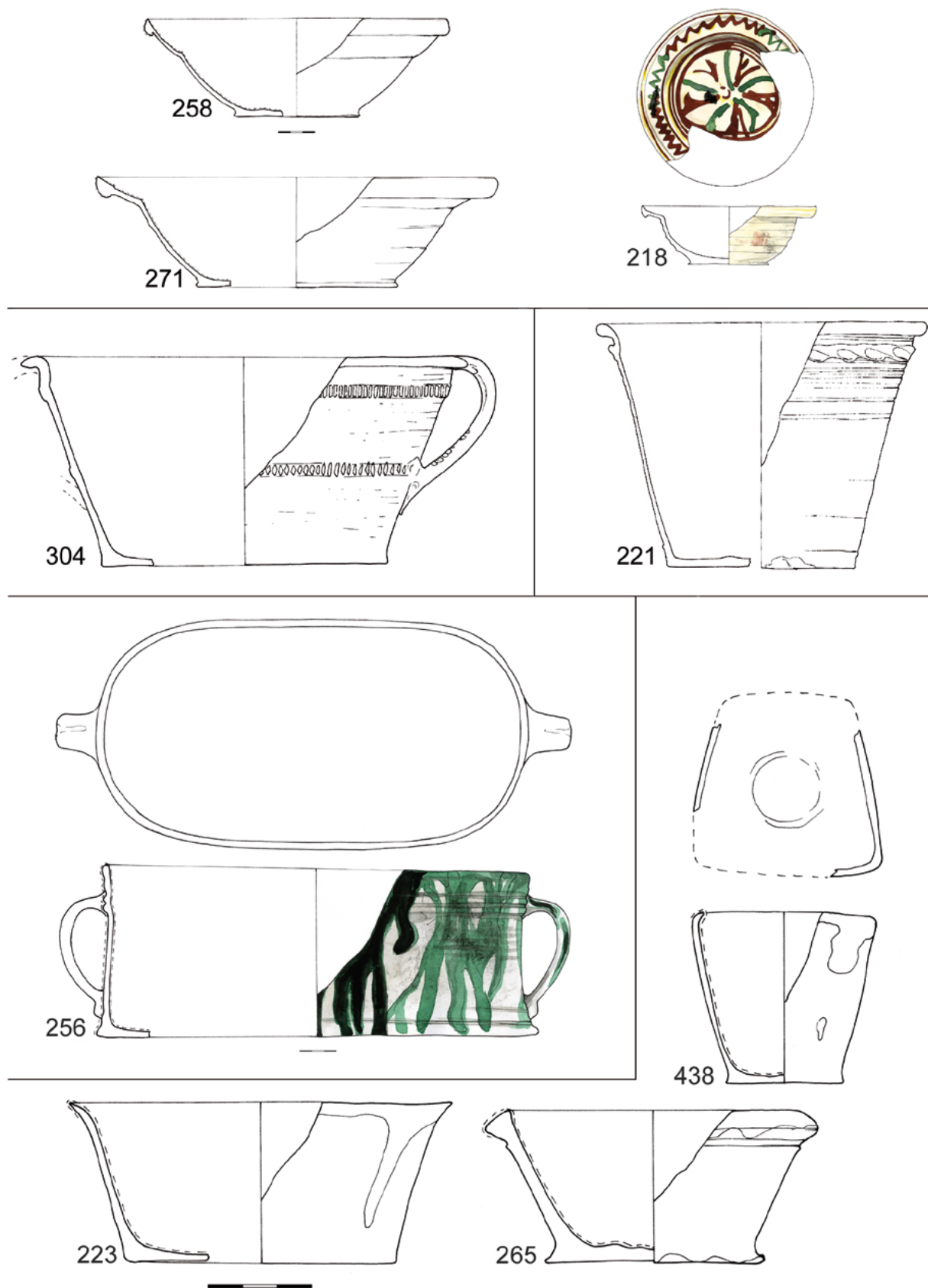

Tab. 40: Pražský hrad, jímka C. Přehled hrnců a hrnků.

Tab. 40: Prague Castle, waste pit C. Overview of pots and small pots.

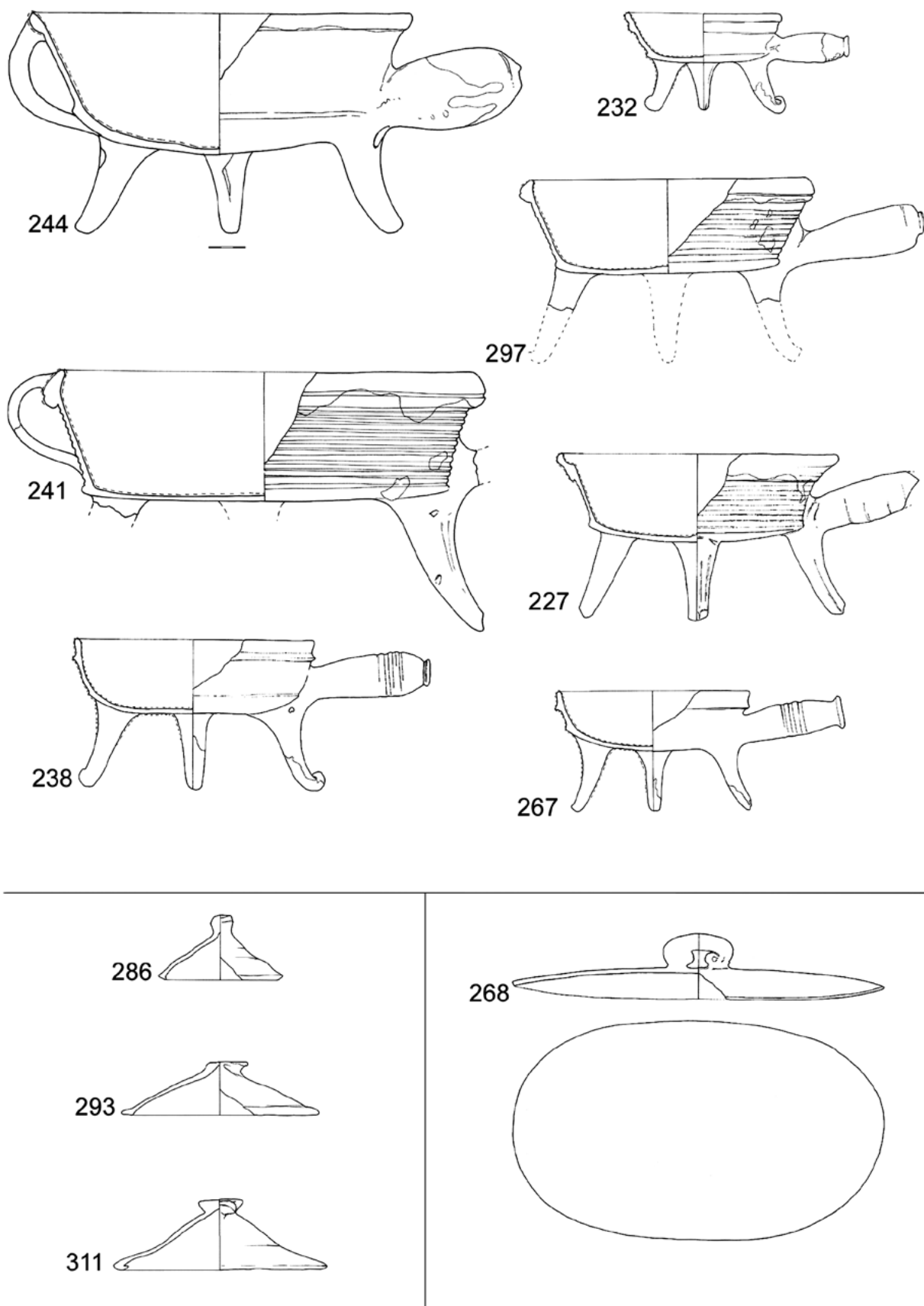

Tab. 41: Pražský hrad, jímka C. Přehled hrnců a džbánů.
Tab. 41: Prague Castle, waste pit C. Overview of pots and jugs.

Tab. 42: Pražský hrad, jímka C. Přehled mís, mističek, květník, tavicí tyglík.

Tab. 42: Prague Castle, waste pit C. Overview of bowls, small bowls, flower pot, crucible.

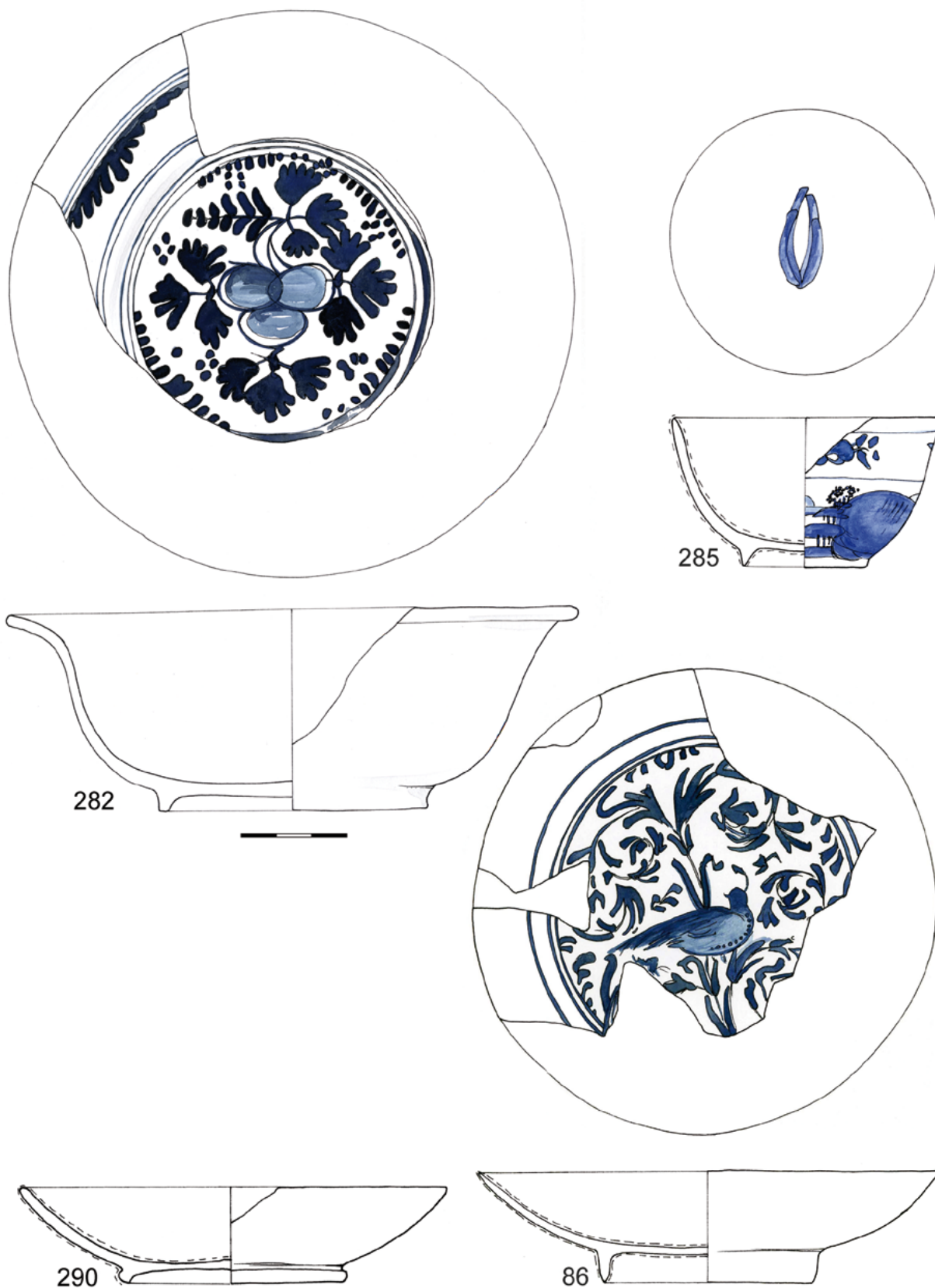
Tab. 43: Pražský hrad, jímka C. Přehled pánví na třech nožkách a pokliček.

Tab. 43: Prague Castle, waste pit C. Overview of pipkins and lids.

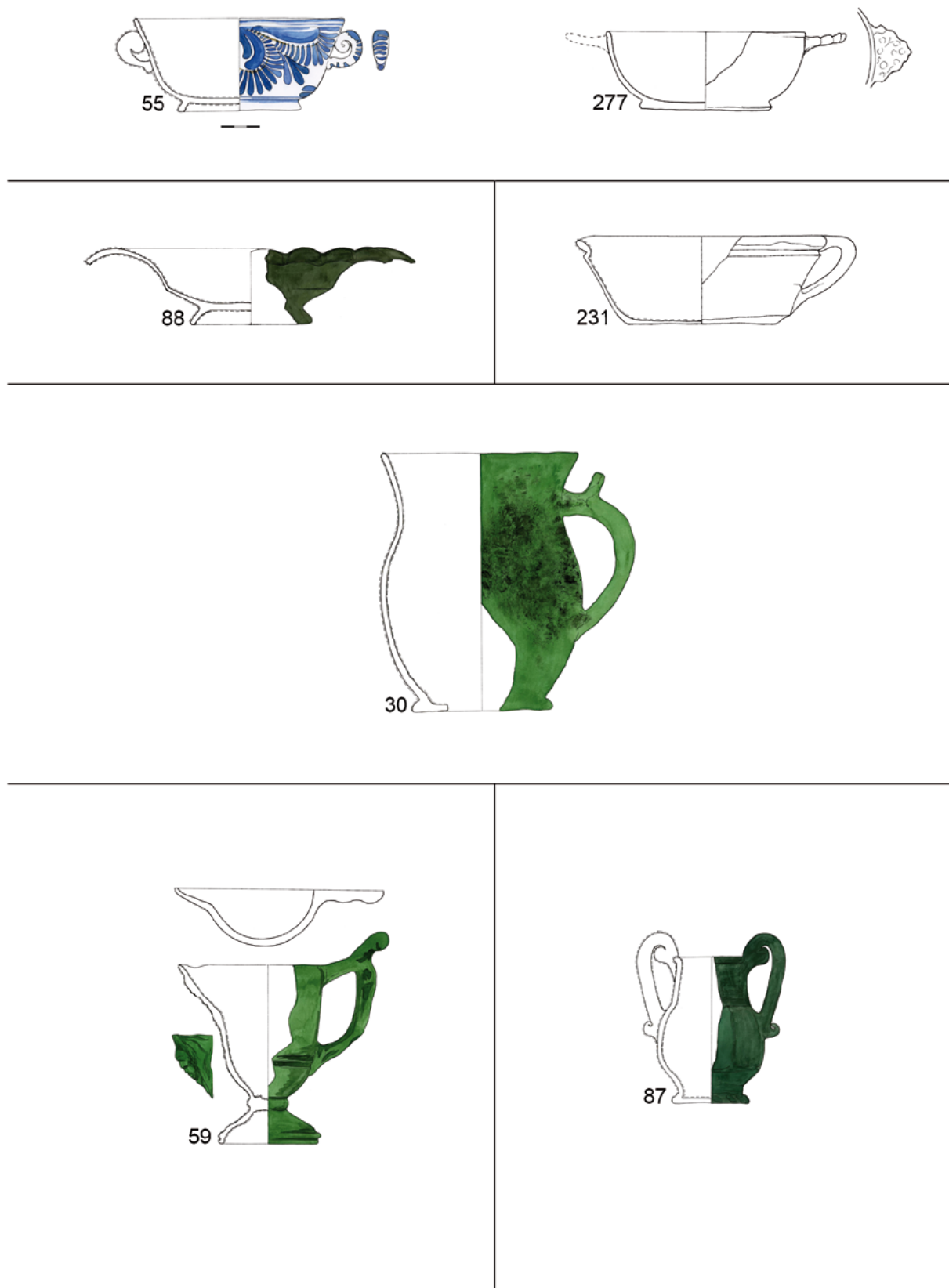
Tab. 44: Pražský hrad, jímka C. Přehled talířů.

Tab. 44: Prague Castle, waste pit C. Overview of plates.

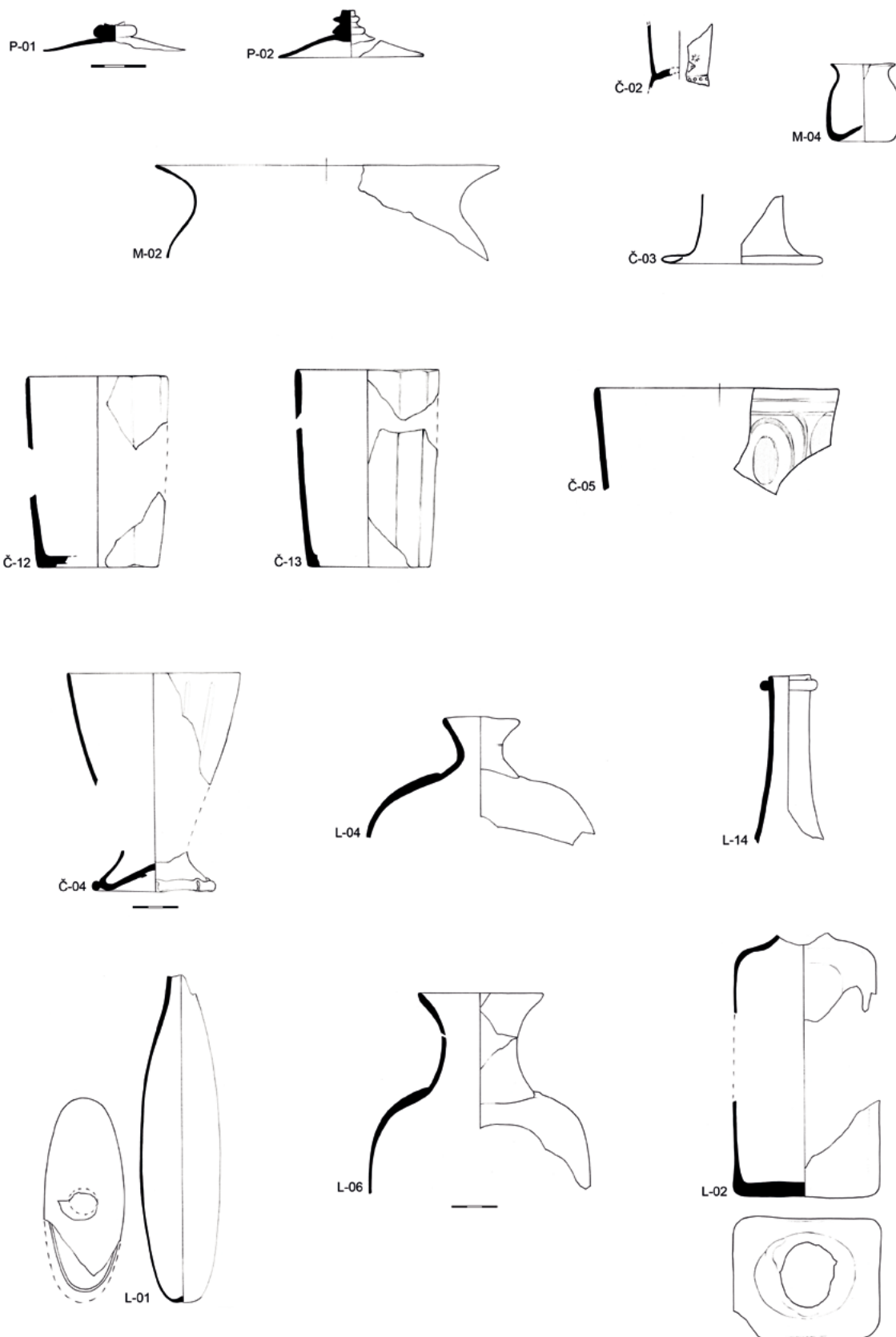
Tab. 45: Pražský hrad, jímka C. Přehled šálů.

Tab. 45: Prague Castle, waste pit C. Overview of dishes.

Tab. 46: Pražský hrad, jámka C. Přehled šálů, konvice a vaso.

Tab. 46: Prague Castle, waste pit C. Overview of dishes, tankards and vase.

Tab. 47: Pražský hrad, odpadní jámka R. Přehled nálezů skel – poháry (P), číše (Č), misky (M), láhve (L). Zkrácená varianta popisky bez PH1447-ds-.

Tab. 47: Prague Castle, waste pit R. Overview of glass finds – goblets (P), beakers (Č), bowls, bottle (L). Shortened version of description without PH1447-ds-.

2.3. FEATURES OF FIND ASSEMBLAGES

A unified scheme was maintained for the analyses of individual waste pits. First the brief *Overview of the Historical Development* of the given settlement area is provided; this is compiled on the basis of preserved written reports, assuming that iconographic or plan documents of the period building development exists. The primary source for tracking property changes is the register of chapter houses from 1486 (Codex G15, Prague Castle Archive, *sign. Cod. 22, f. 115 a 116*). Another similar register is from the year 1620 (*Beschreibung aller /Häuser und/ Zimmer im Kunigl. Prager Schloss, Anfangen den 28. Juli 1620* – Archive of Prague Castle). Other written sources offer essentially casual mentions of changes in the owners of individual properties. The testimony of iconographic sources is not overly convincing. The majority of depictions of Prague Castle are drawn from the south or southeast side, which means that the buildings in which we are interested are hidden from view. Of great value are the oldest plans – Wohlmut's plan from 1569 (copy Archives of Prague Castle, deposited National Archive, *sing. ČDKM – IV – P, karton 191; fig. 36*) and a plan from the beginning of the 17th century held by the Uffizi Gallery in Florence (*Brykowska 1996, 107; fig. 37*). In the case that more than one pit was discovered in a given space, this historical introduction serves for the all. The find assemblage which is introduced as a whole. This historical introduction is followed by an evaluation of pottery and glass finds. The *Summary* primarily focuses on the morphological representation of pottery and glass in the find assemblage, the frequency of the use of individual types of ceramic materials and the firing method for the different pottery forms.

The *Dating* subhead then presents parallel finds from other sites and is the basis for dating the pottery component of the find assemblage. The greatest potential pitfall of this chapter is the fact that for the most part it deals with comparative material from sites outside of Prague; however, due to the status of published Early Modern assemblages there was no other possibility.

The *Conclusion* offers a hypothesis created on the basis of the results of an analysis of historical and archaeological sources. In the ideal case it is a classification of the users of the given waste pit in a specific social environment. The *Conclusion* is followed by tables of individual finds. The presentation in the form of comprehensive tables was chosen because a detailed illustration, including a written description of each item, was published (*Blažková – Vepřeková 2015*). In all of the tables of pottery finds, the number on the left side of the vessel is its inventory number.

2.3.1. THE WASTE PIT AT HOUSE NO. 34/IV

The current house No. 34/IV (*fig. 62–66*) along the northern face of St George's square stands on the site of two older buildings. The western building – the original No. 34/IV (the Castle commissioner's house) – took up a third of the land parcel. House No. 33/IV stood on the remaining piece of land (the house of the highest scribe). This specific property is the object of our interest. The house is first mentioned in 1486 as the house of a blacksmith about whom little else is known. Blacksmith (named Jiří) is still documented as the owner in 1526. In 1536 the house became the residence of the highest scribe. Wohlmut's plan from 1569 (*fig. 62*) shows the situation after the construction that followed the fire in 1541. The house remained in the hands of the office of the highest scribe until 1660, at which point it was incorporated into St George's Convent and converted to a residence for the abbess.

The original four-sided waste pit from which the presented find assemblage comes was discovered in the southeast corner of the west cellar (*fig. 62, 67*). A total of 48 reconstructed vessels (*graph 1*) were collected from the fill of the waste pit (*tab. 2, 3*). The glass finds were not analysed. The majority of pots and jugs (42 vessels; *graph 2*) are made from unglazed clay fired to a brick-red colour (pots 30.6%, jugs 62.5%). Another distinct group is composed of greyish-brown coarse-grain clay (33.3%). A third group is made up of pots and jugs made from clay fired to a light colour and with an inner glaze. A jug (*tab. 3/8*) and the lone bowl (*tab. 3/7*) in the assemblage were made from unglazed clay fired to a beige-white colour. The most common decorative element is simple lines, which appear on pots, jugs and bowls. Wheel-pressed decoration occurs in single rows, as well as over a larger area. Red painting was used on two pots (*tab. 2/17, 27*). All pottery finds from the cellar at house No. 34/IV share identical chronological traits with the assemblages from waste pit B (*Blažková-Dubská 2009*) and from the site of the new staircase by the archives (*Blažková – Vepřeková 2015, 43–74*). The formal diversity of pots is low. Pots are dominated by an ovoid form with an indented neck (e. g. *tab. 2/11, 14, 22*). These are accompanied by barrel-shaped pots with inner glaze and wheel-pressed decoration. Jugs have an ovoid body with a low neck and wheel-pressed decoration, in the majority of cases covering a one-third to half of the body.

Parallels for ovoid pots with a low indented neck with lines can be found in the town of Most (*Klápště 2002*, tab. 65/5, 92/4, 126/2, 3, 126/6, 134/4, 165/1), where they are dated to the turn of the sixteenth century, and in Plzeň, where they are dated to the period between the first third of the fifteenth century and the first half of the sixteenth century (*Schneiderwinklová 2009*, fig. 1/2, 3). However, a major difference is found in the processing of the material: pottery fired in a reduction environment is predominant in Plzeň (*Schneiderwinklová 2009*, 200; *Nechvátal 1968*, 60) and Klatovy (*Vondráčková 1996*, fig. 1–6). The overall form and production material of jug (*tab. 3/4*) correspond to a find from Jindřišská St No. 941, in Prague, from the end of the fifteenth to the first half of the sixteenth century (*Nechvátal 1968*, fig. 64/20). A deep bowl is dated to the period between the fourteenth and sixteenth century (e.g. *Cymbalak – Matějková 2012*, fig. 21, 23g; *Krajíc a kol. 1998*, M 23546, fig. 25, M 23548 obr. 28; *Schneiderwinklová 2009*, fig. 1/6, 7; *Žegklitz – Boháčová – Frolík 1988*, tab. 1/1). Finds with low chronological sensitivity include a pot-shaped stove tile which appears in a variant with a square mouth throughout the entire Early Modern period (turn of the sixteenth century – beginning of the seventeenth century, *Blažková – Žegklitz 2016*).

The pottery assemblage from the waste pit in the cellar of house No. 34/IV can be dated to the second half of the 15th to the first half of the 16th century, i.e. at the time the house was owned by the blacksmith Jiří or perhaps a predecessor with the same trade if this did not concern a single individual. The assemblage of pottery finds can be described as average; it does not contain any luxury items and therefore corresponds to the owner – an individual of lower status in the Castle community.

2.3.2. THE WASTE PIT IN THE AREA OF THE ELEVATOR SHAFT OF THE NEW STAIRCASE BY THE ARCHIVE

The waste pit in the area of the elevator shaft of the new staircase by the archive is the only one of the objects located in the eastern part of the Castle's South Wing (*fig. 70*). The construction history of this part of Prague Castle is extremely complicated, since part of medieval "Maximilian's (royal) kitchens" (a deep double tract) actually still belongs to the Old Royal Palace complex, whereas the main staircase is already part of Giuseppe Mathei's Baroque reconstruction from the end of the 1630s and the beginning of the 1640s (*Pasport SÚPRMO 1974a*, 26). Thanks to the location of the South Wing we have a sufficient number of period images that capture, with a varying degree of credibility, both the appearance of the imperial kitchen and, in particular, the poor dwellings known as "lozuments" (*fig. 4, 68*). The development was definitively unified under Ferdinand III in connection with the construction of rooms for the queen in 1638–1643, when the new wing's main staircase was built according to Giuseppe Mathei's plans (*Vilímková – Kašíčka 1976*, 69).

Reconstruction work was performed at the end of 1946 in the basement of the eastern part of the South Wing for the purposes of the Prague Castle Archive. The dump discovered during this work was described as "A square, vaulted space beneath the stairs to the imperial kitchen 162 x 166 x 131 x 137 cm" with a rock-lined bottom (*Deník 1946–1948*, 13). The pottery component of the assemblage is comprised of 62 vessels (*tab. 4–6; graph 3*). The finds of glass weren't analysed (*Blažková – Vepřeková 2015*, 43–74).

Pots also occur in forms made from unglazed clay fired to a brick-red colour (62 %), and those made from clay fired to a light colour and furnished with an inner glaze (24 %; *graph 4*). Less distinct ovoid pots are the predominate form (*tab. 4, 5*). The second largest group consists of pots covered with wheel-pressed decoration (*tab. 5, 6*). In comparison with other find assemblages, this particular assemblage contains a great number of small ovoid pots (*tab. 5*). The find assemblage includes nine jugs, seven of which are glazed on the inside (*tab. 6*). The collection of jugs also features one miniature jug glazed on the inside and outside (*tab. 6/736*) and a stoneware bottle-shaped jug from Saxony (*tab. 6/752*). Other finds include a shallow bowl (*tab. 5/737*), four lids (*tab. 6/740, 473, 953*), a stoneware jar (*tab. 4/645*), a crucible (*tab. 4/738*) and a pot-shaped stove tile with a square opening. Lines, both simple but mostly multiple and those covering a larger area, are the most frequently occurring decorative element on pots. Wheel-pressed decoration is the second most common technique, appearing primarily over larger areas of both pots and jugs. Red painting was used on two pots (*tab. 4/750, 5/747*). Parallels for ovoid pots with a low indented neck with lines can be found in the town of Most (*Klápště 2002*, tab. 65/5, 92/4, 126/2, 3, 126/6, 134/4, 165/1), where they are dated to the turn of the sixteenth century. Variants fired in a reduction environment are known from Plzeň (Perlová St No. 20) from the final third of the fifteenth century to the first half of the sixteenth century, (*Schneiderwinklová 2009*, 199). Parallels with waste pit B (*tab. 5/731, 733, 747*) were recorded in three cases. The largest group of jugs is made up of forms with an inner glaze and with the middle part of the body decorated with a band of wheel-pressed decoration. Parallel finds from Prague date to the period between the end of the fifteenth century and the first half of the sixteenth century (*Nechvátal 1968*, obr. 64/20, 66/47; *Durdík 1988*, obr. 1). A jug (*tab. 6/751*) with a high and grooved neck can be dated to between the late medieval period of the fifteenth and the early sixteenth century.

An important dating element is a stoneware bottle-shaped jug, apparently of western Saxon origin from the fifteenth century to the first quarter of the sixteenth century (*Klápště 2002*, tab. 71/3; *Krabath 2012*, Abb. 51). The provenance of a miniature stoneware four-sided container dated to the broad interval between the sixteenth and eighteenth centuries can be traced to western Saxony and eastern Thuringia (*Kluttig-Altman 2006*, 324–5, Abb. 66/95; *Krabath 2012*, 70–75, Abb. 55, 57, 58; *Scheidemantel – Schifer 2005*, 149). The lone find of a shallow bowl can be dated to the first third of the sixteenth century (*Frolík – Žegklitz – Boháčová 1988*, tab. 1/2; *Pajer 1983*, 30). Higher bell-shaped forms of lids (tab. 6/740, 953) could come from the late medieval period, i.e. the fifteenth to the early sixteenth century (*Orna a kol. 2011*, 46a, b). The universal form of three-sided crucibles does not permit a precise dating due to their use in the broad interval between the sixteenth and eighteenth century (e.g. *Stephan 1992*, 117). Inner glazing appeared on bowl-shaped stove tiles at the beginning of the sixteenth century and gained in popularity during the first half of this century, despite the continued predominance of unglazed forms (*Blažková – Žegklitz 2016*).

An analysis of the pottery component of the find assemblage points to the period from the turn of the 16th century through to the first half of the 16th century, which also matches the extensive reconstruction work conducted in this area following the fire in 1541 and, mainly, in 1554 (*Pasport 1974a*, 28). Formal and material congruity was likewise recorded with the larger assemblage of finds from waste pit B dated to the same period.

In addition to pottery finds, the waste pit also contained items made from other materials, including a gold ring and three coins. Unfortunately, these are not available today and therefore the final summary can be based only on an analysis of the pottery assemblage.

History offers us two possible interpretations of the users of the waste pit. The first possibility is that it was used by employees from the imperial kitchen (the pit was located in the immediate vicinity of their workplace); the second possibility is that the pit was used by the residents of the poor dwellings along the south Castle walls. Nevertheless, in both cases it is surprising that larger standard kitchen vessels are missing; these would have been common consumer goods in both the emperor's kitchen and those of his employees. The gold ring, a knife with a wooden handle and a bronze bowl suggest a higher social class. It is also true that these objects could have been by coincidence available to common Castle workers.

2.3.3. WASTE PIT B

Waste pits A, B and C (along with two additional waste pits – D, E – that were not analysed for this study) are located between the Old Provost's House No. 48/IV, the oldest standing residential building at Prague Castle, and St Vitus Cathedral. The Old Provost's House is mentioned as far back as the 11th century as the residence of the Prague bishop. The provost of the St Vitus Chapter began using the building in either the 14th or 15th century. The register of chapter houses from 1486 lists two owners – archbishops and provosts (*Pasport SÚPRMO 1970*, 11). The report can also be interpreted to mean that the building was reconstructed (documented with archaeological evidence (*Boháčová et al. 1986*) and divided into two parts, one used by the archbishop (for formal purposes only), the other (the eastern half) by the provost. The two houses were rejoined in 1660, when the building, especially the northwest part, was expanded to today's appearance (*Boháčová et al. 1986*, 119). The Provost's House and the Chapel of St Moritz acquired their final appearance in 1750 (*Maříková-Kubková – Herichová 2009*, 68). The Chapel of St Moritz was however demolished in 1880 and thus space became available along the eastern side of the Provost's House.

Lined waste pit B was built against the west wall of the southern transept of the defunct St Vitus Basilica (*Deník 1925/I*, 62, 66). In addition to pottery finds, including stove tiles and glass, the assemblage included pieces of metal, knife handles, glazed roof tiles, a piece of a bronze chain and pieces of bronze. In comparison with the other analysed waste pits, waste pit B provided the largest assemblage of 223 pottery vessels (tab. 7–12, graph 5; *Blažková – Vepřeková 2015*, 75–226). Nine crates of potsherds were also classified, two of which contained mixed potsherds from waste pits B and C (*Blažková – Vepřeková 2015*, 598–596).

Pots (120) are dominated by those with an ovoid form with an indented neck, some of which are divided by shallow grooves or grooved spirals. The pots are made of unglazed, sometimes coarse-grain, pottery that is brick-red, light beige or greyish-brown in colour. Parallel finds of these forms come from Most (*Klápště 2002*, tab. 65/5, 92/4, 126/3, 126/2, 6, 134/4, 165/1), Tábor (*Krajíc a kol. 1998*, H 23771, obr. 26) and Plzeň (*Schneiderwinklová 2009*, fig. 1/3). All of them are dated to the fifteenth century or the first half of the sixteenth century. A quarter of the pots have a transitional body shape between ovoid and barrel-shaped, or are in fact barrel-shaped. These forms are most commonly made from light fired clay

and are glazed on the inside. Jugs 45 typically have an ovoid-shaped body and a gently splayed neck that can be divided by grooves or wheel-pressed decoration. The jugs are made from unglazed clay fired to the colour of red or light fired clay with inner glazing. Decoration on the jug body is wheel-pressed, either a simple line or planar. Both of these types of jugs are dated to the period between the final quarter of the fifteenth century and the first half of the sixteenth century (*Nechvátal 1968*, 64/20, 66/47, 67/50, 55). Two globular jugs (*tab. 10/ 58*, inv. No. 92) are made from clay fired to a light colour without an inner glaze. Their dating falls into the period between the middle of the fifteenth century and the sixteenth century (*Nekuda – Reichertová 1968*, tab. XVI; *Orna a kol. 2011*, 33b). A parallel to the bottle-shaped jug with red painting comes from Beroun, where it is dated to the period between the final quarter of the fifteenth century and the first half of the sixteenth century (*Vyšohlád 2015*, obr. 18). Playing an important role from a dating perspective is a fragment of a 'face' jug (*tab. 11/216*) manufactured in a pottery workshop in western Saxony in the second half of the fifteenth century or during the sixteenth century. These stoneware forms reached their heyday around the year 1500 (*Scheidemantel – Schifer 2005*, Tafel 17/7, 12; *Krabath 2012*, Abb. 11). Bowls appearing in unaltered form from the fourteenth to sixteenth century have low chronological sensitivity (e. g. *Schneiderwinklová 2009*, fig. 1/6, 7; *Büttner 2010*, 264/1; *Kluttig-Altman 2006*, 296–298, Abb. 79/70). Similarly difficult to date are finds of baking pans on tripods, as this form has been recorded in find assemblages dated to the period between the sixteenth century and the first quarter of the seventeenth century (*Cvrková – Černá 2007*, obr. 2D/3; *Pajer 1983*, 32; *Žegklitz – Boháčová – Frolík 1988*, tab. 5/1).

Technical pottery is also noteworthy – two distillation bowls (*tab. 12/14, 153*) dated to the sixteenth century (*Kluttig-Altman 2006*, 314–315, Abb. 57/156, 215, 217), and a distillation lid (*tab. 12/16*; *Kovář 2007*, 67; *Unger 1999*, 105, *Durdík 2010*, obr. 7; *Bundszus 2012*, 253, Abb. 26; *Kluttig-Altman 2006*, 315, 316, Abb. 86/9, 215, 217–220). A small bowl with inner glaze (*tab. 12/20*) apparently also belongs among technical pottery. The final representative of technical pottery is a crucible with a triangular mouth (*tab. 12/371*). The group of other finds contains a total of eleven various forms. The assemblage included two parisons (*tab. 11/151, 152*; *Štajnochr 2007*, 740), and a vase (*tab. 12/18*) was identified among forms that could be fully reconstructed. Finds among the potsherd material included a rattle (Inv. No. 393), a lamp (Inv. No. 397), a flowerpot (Inv. No. 354), part of a moneybox (Inv. No. 398), a small unfinished bell (Inv. No. 396) and a fragment of a majolica shallow bowl/plate (Inv. No. 388).

The pottery assemblage also contains a total of 20 pot-shaped stove tiles with a square mouth and a fragment of a front panel tile with embossed decoration (*Blažková – Vepřeková 2015*, 207; *fig. 185*). The mass production of pot-shaped stove tiles began at the turn of the sixteenth century and their use continued deep into the seventeenth century (*Blažková – Žegklitz 2016*, 23).

Compared to the pottery portion of the find assemblage, the number of glass finds is considerably smaller (*tab. 13*). Of the total of 49 glass artefacts identified, 33 were published (*Blažková – Vepřeková 2015*, 209–225; *graph 8*). Two fragments of a beaker (*PH1359-ds-Č-04*; *Baumgartner 2005*, 180–189; *Drahotová 2005*, 175; *Henkes 1994*, 87, 88; *Podliska 2003*; *Scheidemantel 2002*, 41–47) and a polygonal beaker with large prints (*PH1359-ds-Č-05*; *Baumgartner 2005*, 106, 144; *Tarcsay 2008a*, 123 Abb. 111) represent earlier production from the sixteenth century. Goblets with decorated stems belong to one of the most widespread forms of Renaissance glass in Europe.

Archaeological finds come not only from Prague (*Podliska 2003*) and central Bohemia (*Sedláčková 1997*), but also from Moravian sites (*Jordánková – Rohanová – Sedláčková 2014*, P2/5, P4/4, P5/10; *Sedláčková 1998*; *Sedláčková 2007*). In Europe they have been found throughout Germany (e. g. *Hannig 2009*, Taf. 37/1; *Lutz 1992*, 93; *Theuerkauff-Liederwald 1994*, 240–256), Austria (*Tarcsay 1999*, 107/F4, 108/F28; *Sedláčková 2008a*, 130, Abb. 119) and England (*Willmott 2002*, 63, 64). A fragment of a cylindrical humpen bowl belonging to the category of spectacular glass is dated to the first quarter of the seventeenth century (*Drahotová 2005*, 140–146; *Henkes 1994*, 182; *Hess – Husband 1997*, 58; *Jordánková – Rohanová – Sedláčková 2014*, P3; *Lanmon – Whitehouse 1993*, 72–74; *Strasser 1989*, 38–40).

A collection of 14 small vials (*PH1359-ds-L-11, PH1359-ds-L-16–26*) is eye-catching, and parallel finds date these artefacts in general to the period between the final quarter of the sixteenth century and the first quarter of the seventeenth century (*Blažková-Dubská 2007*, fig. 22/6; *Drahotová 2005*, 177, 179, 181; *Henkes 1994*, 329, 330; *Jordánková – Rohanová – Sedláčková 2014*, P4/5; *Kottman 1999*, 969/111; *Podliska 2003*; *Sedláčková 1997*; *Tarcsay 1999*, 246/F13; *Tarcsay 2008a*, 138, Abb. 130; *Willmott 2002*, 86–89). Bottle fragments (*PH1359-ds-L-02, 05, 12, 14*) belong to a group of products with low chronological sensitivity from between the second half of the sixteenth century and the first quarter of the seventeenth century (*Drahotová 2005*, 176, 183; *Hannig 2009*, Abb. 195, 196; *Henkes 1994*, 118–122, 242, 329, 330; *Krajíc a kol. 1998*, obr. 40; *Osten 1998*, Taf. 52–54; *Podliska 2003*; *Sedláčková 1997*; *Sedláčková 1998*, 73, 152; *Tarcsay 1999*,

178–180; *Tarcsay 2008a*, 138, Abb. 130). The latest artefact in the glass assemblage is a fragment densely decorated with red thread (*PH1359-AS-01*) already belonging to Baroque production (*Kerssenbrock-Krosigk 2009*, 79–84; *Tarcsay 2008a*, 132, Abb. 120). The glass is probably a product of the Buquoy glassworks from 1700–1730.

The assemblage is dominated by Renaissance glass, with several specimens of Gothic glass and one fragment of Baroque glass. This one fragment of later glass suggests that the glass assemblage could be contaminated or that finds from later contexts were included (backfill covering the waste pit or, as in the case of potsherd material, finds were mixed with those from chronologically later neighbouring waste pit C). If this lone fragment of Baroque glass is disregarded, the find assemblage can be dated to the second half of the sixteenth century.

Waste pit B represents an assemblage that does not differ much from the period average. Nevertheless, it also contains some luxury objects (a stoneware face jug, an inscribed glass beaker). While the presence of technical pottery is noteworthy, we are not able to connect these objects with any specific activity in the Provost's House. Although the find assemblage from waste pit B is relatively large, it is necessary to emphasize that it is very compact. The formal variation we find in the majority of other clear Early Modern period assemblages is missing. Along with a comparison with published assemblages (*Klápště 2002*; *Krajčič a kol. 1998*; *Nechvátal 1968*; *Pajer 1983*; *Schneiderwinklová 2009*; *Zápotočský 1979*), this fact supports a dating of the find assemblage to the turn of the 16th century into the first half of the 16th century. On the basis of this range we can state that waste pit B was used during the period of provosts Pavel Pouček (1484–1498), Jan Děčinský of Vartemberk (1498–1506) and Arnošt of Šlejnice (1508–1548).

2.3.4. WASTE PIT S ON THE NORTH WEST CORNER OF THE THIRD COURTYARD AND VIKÁŘSKÁ ST

Waste pit S is one of the features with scant find contexts. The acquisition book of finds tells us only that on 29 November 1932 finds were recorded from “dump S” located in the 3rd courtyard and by the staircase of the Spanish Hall (*Seznam předmětů 1*, 284), i.e. in the northwest corner of the Romanesque Castle walls (*fig. 72*).

A clearly dated written report on the specific feature is tied to the year 1486, when a house of vicars is mentioned. A gap in the records follows until 1580 (or 1586?), at which point Emperor Rudolph II turned to the St Vitus Chapter with a request to purchase “the house in which the vicars lived” (*Pasport SÚPRMO 1965*, 163). The eastern part of the house was demolished; the chapter continued to use the western section. Rudolph II even tried to acquire the remaining part in 1603. This occasion marked the first mention of the fact that the building held tap house rights and that the profits were used to support the vicars (*Pasport SÚPRMO 1965*, 164). In 1618 the chapter wrote a complaint stating that “soldiers” were living in the vicars' quarters and that the vicars thus had to stay in the “lower tap house area”, where they suffered injustice at the hands of the “soldiers” (*Pasport SÚPRMO 1965*, 165). The layout of the house is explained in a register from 1620, at which point the vicars apparently no longer lived there. The house was occupied by the royal “Brodmeister” (bread master), cook Ludvík Schawars and the king's personal cook Hans Phull (*Pasport SÚPRMO 1965*, 165). After a short break the chapter resumed control of its property, as in this same year (1620) a rental contract was signed with Balduin Zapyret for the rental of the vicars' house with tap house rights. Another tenant is mentioned in 1651 (*Pasport SÚPRMO 1965*, 165, 166). This building was demolished in 1870 in connection with the completion of St Vitus Cathedral.

Finds of pottery and glass from waste pit S were evaluated. The find assemblage contained a total of 124 intact or mostly reconstructable pottery finds (*graph 9*; *Blažková – Vepřeková 2015*, 227–287). These finds are dominated by barrel-shaped pots with inner glazing (84 pots); in the majority of cases the upper quarter to third of these pots is divided by grooving or, less frequently, wheel-pressed decoration. Parallel finds come from a waste pit in Tábor (*Krajčič a kol. 1998*, 213), where they are dated to the period between the second half of the sixteenth century and the beginning of the seventeenth century. There are even forms with a simple or double groove. With the exception of isolated pots fired in a reduction environment, the others are almost always glazed on the inside. The combination of red painting and inner glazing also occurs in the find assemblage. Pot *tab. 15/34* represents a typical combination of red painting and unglazed clay fired to a light colour. Pots *tab. 14/19*, 22, 822 feature a combination of red painting, clay fired to a light colour and inner glaze. Apparently these already represent evidence of the late phase of red painted decoration. The Bohemian origin of this ware is not clear (*Kluttig-Altmann 2006*, Abb. 60/120), even though an identical method of red painting decoration was also recorded in a find assemblage from a rural environment in the Plzeň region (*Dudková – Orna – Vařeka 2008*, 40) and from the Struhy site near Nymburk (*Nechvátal 1968*, obr. 60/7, 61/14, 16).

'Beroun' ware is represented by eight artefacts – three shallow bowls (*tab. 16/468, 471, 472*), two small cups (*tab. 14/461, 464*), a vial (*tab. 17/17*), a jug (*tab. 15/497*) and a pot with two handles (chambre pot ?); *tab. 14/475*). The generally acknowledged dating interval for the production of Beroun ware is the period between the second half of the sixteenth century to the first third of the seventeenth century (*Žegklitz 2015, 118*). Jugs (5) are represented by exceptional forms, the majority of which feature a barrel-shaped body. Decoration techniques include painting (*tab. 16/469, 497*) and figural relief appliques (*tab. 16/823*).

Bowls are represented by 14 specimens. Deep bowls (*tab. 16/82, 83*) appear in find assemblages dated to between the fourteenth and sixteenth centuries (e.g. *Cymbalak – Matějková 2012, fig. 21, 23g; Krajčič a kol. 1998, M 23546 fig. 25, M 23548 fig. 28; Schneiderwinklová 2009, fig. 1/6, 7; Žegklitz – Boháčová – Frolík 1988, tab. 1/1*). Deep bowls are represented in the assemblage by two variants – one with a smooth body and a rim with wheel-pressed decoration (*tab. 16/81*), the other with relief bands on the body (*tab. 16/80*). The emergence of relief bands is dated to the period around the middle of the sixteenth century (*Pajer 1983, 25*). These deep bowls occur throughout the entire seventeenth century (e.g. *Blažková-Dubská 2007, fig. 9/10, 12, 18/3; Cvrková – Černá 2007, fig. 2A/10; Orna a kol. 2011, fig. 39g*).

Pipkins (8 – the most of all the waste pits) have a smooth body (*tab. 18/96, 98*) or one divided by wheel-pressed decoration (*tab. 18/93, 94, 97*), a lenticular bottom and a lug that is either closed or open at the end. Other forms include lids (3; *tab. 18/100–102*), a crucible (*tab. 16/92*), a rarely found cuckoo bird (*tab. 16/459*) and a corbel from the eastern part of the Harz Mts. from the end of the 16th century (*tab. 16/450*). A similar 'cuckoo' was found in Saintonge in southwest France (*Stephan 1987, 211; tab. 16/459*), and other finds come from Germany (*Krabath 2012, fig. 70, 151; Lutz 1992, fig. 80*) and Sweden (*Reisnert 2012, fig. 7*). The production of these 'cuckoos' can be dated to the period between the second half of the sixteenth century and the first half of the seventeenth century. The six pharmaceutical jars include glazed, painted stoneware from Western Saxony to eastern Thuringia representatives, perhaps Waldenburg (*tab. 18/ 87, 89, 90; Scheidemantel – Schifer 2005, 149; Taf. 30, 31*). A glazed pottery container for a flower container with a relief appliqué is a unique find (*tab. 16/473*). The pottery assemblage from waste pit S chronologically corresponds to finds from Ústí nad Labem – Předmostí No. 43, dated to the period between the end of the sixteenth century and the beginning of the seventeenth century. Morphological agreement was recorded among not only barrel-shaped pots with inner glazing, but also among those with red painted decoration (*Cvrková – Černá 2007, fig. 2/1–4, 6–8*), line decoration (*Cvrková – Černá 2007, fig. 2B/10*) over the body and one to three lines below the rim (*Cvrková – Černá 2007, fig. 2B/1, 4; C/7, 10*).

The glass assemblage is composed of 50 vessel fragments, 34 of which have been published (*Blažková – Vepřeková 2015, 289–305; graph 11; tab. 19, 20*). The most significant component is four-sided bottles, goblets and low bowls (*tab. 20*). Thanks to the production method and the employed decoration technique, all of these artefacts can be dated to the period between the last quarter of the sixteenth century and the first quarter of the seventeenth century. Goblets with a baluster stem are known from numerous European sites (*Henkes 1994, 149, 213–222; Tarcsay 1999, 104/F4; Theuerkauff-Liederwald 1994, 201–239; Willmott 2002, 59/10.2*). A combination of enamel paint and gold leaf decoration is regarded as a Renaissance method of decoration (*Drahotová 2005, 140–146, 175; Theuerkauff-Liederwald 1994, 201–239*). A beaker with a boat-shaped bowl (*PH2328-ds-P-07*) is a less common form (*Henkes 1994, 213–222; Strasser 1989, 172, 273*). Thanks to the employed form of decoration, a fragment of a beaker bowl with an etched disk with a carnation (?) motif can be dated to the middle of the seventeenth century (*Drahotová 1989, 15; Drahotová 2005, 144–149; Klesse – Mayr 1987, 65–89; Strasser 1989, 51–60*). An assemblage of four-sided bottles can be dated to the first quarter of the seventeenth century (*Drahotová 2005, 140–146, 176, 177, 182, 183; Henkes 1994, 241–243*), a dating that also applies to a bottle decorated with enamel painting and a bottle with filigree decoration.

Finds of parallel bottles come from Prague (*Blažková – Matišek 2015, fig. 4; Frolík – Žegklitz – Boháčová 1988*) and Olomouc (*Sedláčková 1998, 45, 74*). Bottle (*PH2328-ds-L-13*) was decorated with white vetro a fili ('glass with threads') filigree that alternates regularly with vetro a retorti ('glass with twists') filigree (*Lanmon – Whitehouse 1993, 139–192; Podliska 2003; Sedláčková 1998, 45, 74; Sedláčková – Rohanová 2015, fig. 10/11–14, B46/9, 10*). A low bowl (*PH2328-ds-M-01*) decorated with filigree in a combination of one red vetro a fili rod regularly alternating with two white and red vetro a retorti rods is thought to have been made at the Broumy glassworks (*Henkes 1994, 170–178; Hess – Husband 1997, 164–166; Lanmon – Whitehouse 1993, 139–192; Willmott 2002, 93, 94/27.3*). An archaeological excavation of the Broumy glassworks produced glass fragments matching the bowl from waste pit S (*Žegklitz 2007, 148, 174; Žegklitz 2011*). It can be stated that, with the exception of a goblet fragment decorated with an etched disk, all other glass finds come from the period between the final quarter of the sixteenth century to the first quarter of the seventeenth century.

The period in which waste pit S was in use cannot be precisely determined, as current knowledge of pottery and glass production do not permit a more precise chronological classification. The assumed location of waste pit S by the west wall of Early Modern period construction suggests that it could have been used after the demolition of the Old Vicarage, i.e. after 1580 (1586 ?). One possible date for the end of its use is the year 1603, when the building was struck by fire and was probably temporarily uninhabitable. Another date is connected with the construction of the Central Wing and the expansion of the Rudolf Gallery. If the waste pit was filled in 1580–1603, Chapter members would primarily have contributed, even though the Vicarage had taproom rights in this period. In the second case, with the waste pit still functioning after 1603, the spectrum of ‘contributors’ would be even wider – from vicars to soldiers and lower court servants such as cooks and bread bakers.

2.3.5. THE WASTE PIT AT NO. 37/IV VIKÁŘSKÁ ST

The vast house at No. 37/IV Vikářská St (*fig. 77*), the former deanery of the St Vitus Chapter, is first documented to the year 1396 as the property of the Lords of Rožmberk. The chapter became the owner of the house in 1483. In 1518 the St Vitus Chapter concluded a contract with architect Benedikt (Ried) for the sale of the house until the end of his life. Somewhat ambiguous written reports indicate that No. 37/IV was originally composed of two buildings – a school on the east side, a house on the west – in which Benedikt Ried, gatekeeper Jiljí Kurcz and the priest Bartoloměj progressively lived, though not successively. These two buildings are described separately in the register from 1620. Of greater interest to us is the house on the west side, as this is where King Frederick I’s court preacher, Dr. Skultetus, lived. The second house is labelled as the former home of the “choralists” (*Pasport SÚPRMO 1965, 78*). Both houses were returned to the St Vitus Chapter in 1621. The Baroque reconstruction of the building was completed in 1705.

The find contexts are scant, as all that remains is an entry in a subject catalogue: “13460 – 3. 4. I. 1957. Prague IV – Castle, Vikářská St, house No. 37. A brick-line waste pit, deep ...m” was discovered (*Seznam předmětů 2, 125*). The finds were discovered in the 150 cm thick backfill at the bottom of the pit.

The assemblage from Vikářská St No. 37/IV contains pottery and glass finds. The most diverse all of the evaluated assemblages is the pottery assemblage. The fact that it contains an unusually small amount of kitchen pottery suggests that perhaps finds were selectively collected from the waste pit, even though this practice wasn’t common during excavations at Prague Castle.

Kitchen pottery is represented by six pots (*tab. 21/28, 29, 35, 48, 49, 54*), two lids (*tab. 24/31*), a deep bowl (*tab. 23/34*) and a baking pan (*tab. 23/53*), which represent 23.3% of all pottery finds. Six small cups, four jugs and bowls, three mazers and plate/ tray (?) belong to table pottery (41,9 %). A sizeable part of the assemblage is composed of medical vials and four-sided containers (13 – 30,2 %). The list of formal categories is completed by a storage pot, open-work bowls (*tab. 21/55*) and a flower pot liner (*tab. 24/36*).

Finds with a greater chronological sensitivity appeared in the find assemblage from the waste pit in the cellar of the house at Vikářská St No. 37/IV. These are primarily ‘Beroun’ ware, a painted dish, open-work bowls on a bell-shaped foot, stoneware mazers and miniature stoneware vessels. While all of these items occur over longer periods of time, their mutual appearance shortens this interval. The generally acknowledged dating interval for the production of Beroun ware is the period between the second half of the sixteenth century to the first third of the seventeenth century (*Žegklitz 2015, 118*). Jugs in two sizes have a prominent standing among Beroun painted ware in the assemblage from Vikářská St No. 37/IV (*Štajnochr 2005, 734*).

Both the smaller (for wine; *tab. 22/42*) and larger (for water; *tab. 22/37, 39*) jugs have a slender shape, a funnel-shaped neck and painted decoration. The bowls in the find assemblage include shallow, painted forms (*tab. 23/46*) and deep specimens, both unglazed (*tab. 23/34*) and painted (*tab. 23/50*). Like the jugs in the assemblage, all of the painted bowls are classified as Beroun-type ceramics. An open-work bowl on a perforated, bell-shaped base is a unique specimen (*tab. 23/33*).

Several open-work bowls, including miniatures interpreted as children’s toys, were found in the centre of Dresden; these finds are dated to the seventeenth century (*Mechelk 1971, 245*). Open-work bowls appear as a central motif in the still life works of Italian painters at the turn of the seventeenth century. A total of three mazers (*Krug*) were identified in the find assemblage, one with outside and inside glaze and relief raspberry-shaped appliqué (*tab. 22/40*). The other two are stoneware with relief appliqué and wheel-pressed decoration (*tab. 22/41, 43*), were produced in west Saxony, probably in Waldenburg from the turn of the 17th century (*Horschik 1978, 116, fig. 19, 117, fig. 20*). A majolica plate/tray (?), cold painted with the New Testament motif of the Visitation of the Virgin Mary, is set on a low, bell-shaped leg (*tab. 24/47*). These forms were produced in 1610–1615 at Moravian Anabaptist workshops in Strachotín (*Pajer 2011, 42*).

and Vacenovice (*Pajer 2011*, 61), including open-work variants (*Pajer 2011*, 67). A baking pan with a lug and glaze on the inside is an isolated kitchenware specimen (*tab. 23/53*). This form was produced in unchanged form from the final quarter of the sixteenth century until the eighteenth century. Finds of baking pans come, for example, from Rudolf's kitchen (*Fučíková 1997*, V/298/11), from the house of the armoury scribe (*Blažková-Dubská 2007*, fig. 18/7) and from the find assemblage from the 'Na Slovanech' site in Prague (*Huml 1971*, 226). The longevity of the baking pan form is documented by finds from the chateau kitchen in Bečov nad Teplou (*Foster 2009*, fig. 24) from the eighteenth century (*Foster 2009*, 89).

Significant components of the find assemblage as a whole are bulbous stoneware vials (*tab. 24/27, 20*; *Scheidemantel – Schifer 2005*, 119) and jars (*tab. 24/15, 25*; *Scheidemantel – Schifer 2005*, 149) with an outer salt glaze; like the stoneware mazers and a tall stoneware bottle with wheel-pressed decoration (*Scheidemantel – Schifer 2005*, Taf. 8, 10, 11), these belong to the production of west Saxony workshops in the 16th to the 18th century. The high-point of the production of these forms falls in the seventeenth century (*Scheidemantel – Schifer 2005*, 149). The final product of German (western Saxony) workshops is a large bottle with a square base and with wheel-pressed decoration in the form of alternating letters X and N (*tab. 24/52*; *Scheidemantel – Schifer 2005*, Taf. 8, 10, 11); a parallel find comes from the Göltzsch water Castle (*Horschik 1978*, 433, Abb. 32).

The find assemblage is the largest collection of Renaissance glass from Prague Castle; of the 120 identified items or fragments, 91 have been published (*graph 13*; *Blažková – Vepřeková 2015*, 339–384). The assemblage of undocumented glass contains 6,379 g of glass fragments. Goblets make up the most distinct group of glass. One extraordinary item is a 20.2 cm tall goblet with a cylindrical bowl decorated with white filigree and fused fibre with white enamel spots in the lower part. The bowl also features an enamel drawing with a crest and the date 1595 and the remnant of an inscription: "...Breitenberk ... Proep ... Pragensis" and the initials S and /?/ (*tab. 25/P02*). Similar goblets were made in the second half of the sixteenth century, especially in 1570–1590, in Innsbruck (*Drahotová 2005*, 140–146; *Drahotová – Žegklitzová-Veselá 2003*, Taf. 3a; *Hejdová – Drahotová 1989*, 61; *Henkes 1994*, 170–178, 209; *Seipel 2008*, 148, 149). Their finds are known from archaeological sites and from private collections throughout Europe (*Hess – Husband 1997*, 223–228; *Klesse – Mayr 1987*, č. kat. 28; *Laméris 2015*, 42, 43; *Lanmon – Whitehouse 1993*, 54–59, 139–192; *Strasser 1989*, 38–40; *Theuerkauff-Liederwald 1994*, 240–256, 247, 275, 279, 201–239). Likewise exceptional is a set of 21 goblets with spindle-shaped, semi-ovoid, funnel-shaped and even hexagonal bowls, a hollow simple node and a bell-shaped leg (*PHV-ds-P-14-29*). The common trait of goblets is rich enamel painting with a vegetal or geometric motif supplemented with gold leaf decoration. Goblets have decorated bowls, stems and feet, and rank among luxury glass. This collection of goblets has no known parallels in Bohemia.

These goblet variants were made in the period between the second half of the sixteenth century and the first quarter of the seventeenth century (*Drahotová – Veselá-Žegklitzová 2003*; *Drahotová 2005*, 140–146; *Hannig 2009*, Abb. 182; *Henkes 1994*, 213–222; *Hess – Husband 1997*, 194, 195; *Sedláčková 1998*, 86; *Strasser 1989*, 38–40; *Theuerkauff-Liederwald 1994*, 201–239). Decoration in the form of lion's head mascarons and stems decorated with garlands are typical of Renaissance glass production. They appear in find assemblages in both Bohemia and Moravia and throughout Europe (*Drahotová – Veselá-Žegklitzová 2003*; *Hannig 2009*, Taf. 37/1; *Hess – Husband 1997*, 176, 177; *Jordánková – Rohanová – Sedláčková 2014*, P5/10; *Laméris 2015*, 48, 49; *Podliska 2003*; *Sedláčková – Lesák – Šimončířová-Koňšová 2016*, 147–182; *Tarcsay 1999*, 107, 108/F4; *2008a*, 130, Abb. 119; *Theuerkauff-Liederwald 1994*, 240–256). Five beakers belong to the variant with a cylindrical bowl and a simple high foot (humpen). Two of these are decorated with enamel paint and a gilded decoration (*PHV-ds-Č-01, 02*). A beaker with a cylindrical bowl (*PHV-ds-Č-05*) is decorated with vetro a fili filigree, regularly alternating with vetro a retorti filigree. The same decorative technique was used on a four-sided bottle (*PHV-ds-L-11*). The use of this decorative technique dates their production to the period between the end of the sixteenth century and the first quarter of the seventeenth century (*Henkes 1994*, 170–178, 241–243; *Hess – Husband 1997*, 156, 157, 205–210; *Jordánková – Rohanová – Sedláčková 2014*, P2/10; *Lanmon – Whitehouse 1993*, 139–192; *Podliska 2003*; *Sedláčková 1997*; *1998*, 45, 74; *Sedláčková – Rohanová 2015*, obr. 10/11–14, B46/9, 10; *Strasser 1989*, 185; *Willmott 2002*, 50/4.10). Bottles are a form with low chronological sensitivity. Appearing in the assemblage are pear-shaped bottles dated to the period between the second half of the sixteenth century, and the first quarter of the seventeenth century (*Drahotová 2005*, 176, 183; *Henkes 1994*, 119–122; *Sedláčková 2007*, 214, 215; *Scheidemantel 2002*, 66–69; *Willmott 2002*, 83/22.2) and four-sided bottles, the production of which is thought to have begun after 1600 (*Drahotová 2005*, 176, 177, 182, 183; *Henkes 1994*, 241–243; *Krajíc a kol. 1998*, obr. 39; *Podliska 2003*; *Sedláčková 1997*; *1998*, 45, 74; *Willmott 2002*, 87, 88). A unique find among all of the Renaissance waste pits at Prague Castle is a small zoomorphic vessel made from cobalt blue glass in the shape of a bird (*tab. 27/VA-01*). These play-type glass vessels appear in the Renaissance in various parts of Europe as curi-

osities (*Baumgartner 2005*, 209, 210; *Drahotová 2005*, 179; *Henkes 1994*, 281; *Hess – Husband 1997*, 66–68; *Mentasi et al. 1982*, 153).

The glass assemblage from the waste pit in Vikářská St contains a very large collection of luxury glass represented mainly by a series of gilded goblets with enamel painting, and beakers on which the same decorative technique was applied. The dating of the finds from the waste pit from the cellar in Vikářská St No. 37/IV is based on a precisely dated specimen – a goblet with the year 1595 and a pottery analysis indicating the period at the turn of the 17th century. This dating matches well with information from written sources at the time the western part of the house was indisputably held by the chapter in 1580, the eastern part in 1590.

In attempting to interpret the fill of the waste pit, attention is naturally drawn to a goblet we can connect with Jiří Bartold Pontán of Breitenberg, the chapter provost between 1594 and 1614; he had previously served as chapter dean in the years 1586–1594. It is reasonable to assume that the goblet was his personal belonging and that he could have lived in the deanery, perhaps after the forced sale of the original deanery to Emperor Rudolph II in 1603. The contents of the waste pit suggest a luxurious to very luxurious environment with a predominance of tableware and opulent glass. However, there is still the possibility that during rescue archaeological excavations only select finds of material culture were included in the assemblage, despite the fact that this would be unusual for Prague Castle.

Instead, the large series of glass probably points to a certain extraordinary event – a catastrophe that caused the glass to be transferred to the waste pit. Due to gaps in sources, any connection with a specific date can be hypothetical at best. The chapter lost the house in 1619/1620 when it was given to the court preacher, Dr. Skultetus. The building returned to the hands of the chapter following the Battle of White Mountain. The two changes of residents in both houses needn't have been smooth.

2.3.6. WASTE PIT 1680

Waste pits R and 1680 were discovered and excavated in the third courtyard (*fig. 61*). This part of the third Castle courtyard was a new area in the 15th and 16th centuries, and the only building we would find there, even at that time, is the Old Provost's House (No 48/IV) at the southwest corner of St Vitus Cathedral (*fig. 7*). The Central Wing enclosing the third courtyard from the west was built in the 1640s and its current appearance is the result of 18th-century construction activity. The most recent larger-scale construction modifications of this space were connected with modern construction activities in the 1920s involving the substantial lowering of the terrain level (the last work was executed in 1929).

The building history of today's Central Wing is not linear. Over the centuries a range of different structures stood on the site; the fact that the locations of two of these are still known today helps researchers make sense of written sources. The first is the west wall of Prague Castle, built in 1135, which demarcates the Castle grounds on the west; today the surviving parts of the wall run through the centre of the Central Wing from the north to the south. The second stable point is the White Tower. The list of chapter houses from 1486 speaks of two buildings in the immediate vicinity of the White Tower as an armoury and stables, followed by two demolished houses owned by an individual named Oboječek (*Pasport SÚPRMO 1970*, 10). We can therefore state that at the end of the 15th century continuous residential buildings occupied the space of today's Central Wing. Ferdinand II, Archduke of Further Austria, purchased the houses in the southern half of the Central Wing from their private owners in 1564 for reconstruction and connection by builder Boniface Wohlmut. Emperor Rudolph II turned to the chapter in 1603 requesting the surrender of the remaining houses in the northern part of today's Central Wing: “*the chapter house in which Father Šimon Brozius of Hornštejn, canon, lives*” and “*the house next door (i.e. the deanery) in which Kryštof Renfft, head tailor and chamber servant, lives, ...along with the adjacent garden and stables*” (*Pasport SÚPRMO 1970*, 34).

A more detailed image of the appearance of the houses is provided in a description from 1620, according to which there are two houses in the southern part of the Central Wing, followed by the clockmaker's two-story house, which is apparently the same house that Kryštof Renfft occupied in 1603 and which Rudolph II exchanged with the chapter along with the neighbouring house in which canon Brozius lived. The deanery is described as house No. 8: *Below on the ground floor 1 yard. Below and to the left on the ground floor 1 small sitting room and 1 kitchen...This is used by the upholsterer as his flat and workshop. Below and to the right on the ground floor: 1 large cellar used by the upholsterer and one small cellar that is empty. Opposite: 1 small sitting room – the residence of herald Wolf Mauer. 1 sitting room, 1 rather large shop and two small ones of the same size. ...This is used by the court tailor.* (*Pasport SÚPRMO 1970*, 41). The existence of all the houses in this area ends in 1643, when they were either demolished or used in part to build the eastern half of the Central Wing. In 1929 archaeological excavations identified two structures that we can characterize as cellars and

that can be connected with the deanery due to the fact that they are not listed along with any other house. Pit R (1609–1610) is situated by the corner of the cellar located farthest to the south.

Waste pit 1680 contained pottery, glass and three coins with a maximum dating range of 1598–1631. A total of 88 pottery vessels were retrieved from waste pit No. 1680 (*tab. 28–31; graph 14; Blažková – Vepřeková 2015, 385–432*). Not surprisingly, the assemblage is dominated by pots (53), the majority of which are barrel-shaped and divided by grooving (*tab. 28/14*). The use of wheel-pressed decoration was in decline (*tab. 28/22, 651*). A colour change in the glaze occurs on the rims of approximately half of the pots, most frequently from light ochre to green or brown. Also represented are funnel-shaped, painted Beroun-type ceramics pots (*tab. 28/942–944*). The production of Beroun pottery workshops is represented by a jug (*tab. 29/618*), shallow (*tab. 30/638*) and deep bowls (*tab. 30/642, 650*) and a plate (*tab. 31/644*). The generally acknowledged dating interval for the production of Beroun ware is the period between the second half of the sixteenth century to the first third of the seventeenth century (*Žegklitz 2015, 118*).

Jugs (7) are represented by remarkable pieces featuring varied decorative techniques such as painting (*tab. 29/618*), marbling (*tab. 29/652*) and splashed or sprayed glaze with manganese dioxide (*tab. 29/630*). Serving as important dating guides are two finds of stoneware jugs (*tab. 29/44, 619*): on the basis of a similar find from Hannoversch Münden, their Bienenkorbhumpen (in the shape of the old basket-type beehive) form could indicate that they were produced in the workshop of Caspar Muller in the years 1606–17 (*Stephan 1987, 96, fig. 89*). A product from the Waldenburg workshop datable to around the middle of the 17th century is also similar with respect to the overall form and decoration technique to a jug from pit No. 1680 (*Horschik 1978, 437/62*). A tubular tankard (*tab. 29/619*), with plant decoration combined with diamond pyramids, the Saxon elector's symbol and a pelican feeding her young framed in foliage could also be of Saxon origin (*Horschik 1978, 118/21, 437/51, 52*); the piece can be dated to a maximum period of 1590–1610.

A total of 14 bowl finds were identified in the find assemblage. These include deep bowls with a strengthening relief band (*tab. 30/646–648*), bowls with painted decoration (*tab. 30/650*) and forms with two handles (*tab. 30/642*). The find assemblage also features shallow bowls with painted decoration classified as Beroun-type ceramics (*tab. 30/638*). Painted decoration was also used on a shallow bowl *tab. 26/639* made from clay fired to a light colour. Although this pottery is often described as 'white Beroun ware' (*Koula 1917–1919, 250–257; Žegklitz 2015, 114, 117*), the fact that pottery workshops that could have produced this ware haven't been found yet make a determination of its provenance very uncertain. Parallel finds of shallow bowls come from both Prague (*Blažková-Dubská 2007, fig. 13; Koula 1917–1919, 250–257; Rückl – Havrda – Tryml 2007, fig. 21*) and Beroun (*Matoušek – Scheufler 1980, 55*); they are also found in the collections of the North Bohemia Museum in Liberec (*eSbírký - kulturní dědictví on-line [online] – Inv. No. P18022*), and very similar pottery was likewise found in Saxony (*Krabath 2012, 75–79, fig. 62/2*). Also from Beroun-type ceramics is a lone reconstructed plate – a remarkable piece decorated with the motif of a woman in Renaissance clothing, also of Beroun-type ceramics (*tab. 31/644*).

All finds of pipkins on tripods have a low body, either smooth or with wheel-pressed decoration over the body. The regular finger-pressed rim of one pipkin can be regarded as a purely decorative element (*tab. 31/20*). A pottery money box represents a form that is rarely found (*tab. 31/635*). Bulbous vials (*tab. 31/628, 627; Scheidemantel – Schifer 2005, 119*) and pharmaceutical jars (*tab. 31/632, 637; Scheidemantel – Schifer 2005, 149*) are represented by eight pieces; these are classified as west Saxony stoneware. The production of small stoneware four-sided containers is dated to the period between the sixteenth and eighteenth century (*Kluttig-Altman 2006, 324–6; Krabath 2012, 70–75, fig. 55, 57, 58; Scheidemantel – Schifer 2005, 118, 119, 228, tab. 23/1, 2, 3, 6, 11*).

Although bulbous bottles were most often used in the medical environment, they can in general be described as a multipurpose container for storing liquids of all types, including distillates (*Scheidemantel – Schifer 2005, 119*). Miniature vessels in particular appear to have enjoyed wide-ranging popularity and supra-regional distribution in the Early Modern period. They are generally regarded as pharmacy consumables that served as pots for ointments or as dosing vessels for ointments and medicines. The high-point of their production was the seventeenth century (*Scheidemantel – Schifer 2005, 149*). Directly tied to the home of physicians in Plzeň (*Dudková – Orna 2009, 504, fig. 3 Ia, IIa*) are finds of identical stoneware vials (*Dudková – Orna 2009, 504, fig. 3 Ib*) and four-sided containers, including clay specimens; these were found in a waste pit in use from the middle of the sixteenth century to the second half of the seventeenth century.

Waste pit 1680 contained glass from at least 44 glass artefacts, 28 of which have been published (*graph 16; Blažková – Vepřeková 2015, 433–448*). Only hollow glass is represented in the find assemblage. The earliest component of the find assemblage is beakers – those decorated with the Waffelmuster

(*tab. 32/Č-02, 03*) technique and the Römer (*tab. 32/Č-06*) variant, dated to the final quarter of the sixteenth century. Goblet finds are important for establishing the chronology. The find assemblage contains three fragments of goblets with a baluster stem with optical decoration, a typical product of Renaissance glassworks in the period between the final quarter of the sixteenth century to the first quarter of the seventeenth century throughout the whole of Europe (e.g. *Hannig 2009*, Taf. 37/1; *Hess – Husband 1997*, 176, 177; *Jordánková – Rohanová – Sedláčková 2014*, P2/5, P4/4, P5/10; *Lutz 1992*, 93; *Sedláčková 1998*, 86; *Tarcsay 1999*, 107/F4, 108/F28; *Tarcsay 2008a*, 130, fig. 119; *Theuerkauff-Liederwald 1994*, 240–256; *Willmott 2002*, 63–64; *Žegklitz 2007*, fig. 39/7). Goblets with ovoid and fusiform bowls belong to Renaissance production in the period between the second half of the sixteenth century and the first quarter of the seventeenth century (*Blažková 2007*, fig. 22/8; *Drahotová 2005*, 175, 182, 183; *Jordánková – Rohanová – Sedláčková 2014*, P2/2; *Podliska 2003*; *Sedláčková 1997*; *1998*, 86; *2007*, 208, 209; *Tarcsay 1999*, 116/F42). Finds of bottles pear-shaped (*tab. 33/L-01*; *Henkes 1994*, 119–122; *Osten 1998*, Taf. 52; *Podliska 2003*; *Scheidemantel 2002*, 66–69; *Willmott 2002*, 83/22.2), four-sided (*tab. 33/L-02, 03*; *Drahotová 2005*, 176–177, 182–183; *Henkes 1994*, 241–243; *Podliska 2003*; *Sedláčková 1997*; *1998*, 45, 74) and even vials (*tab. 33/L-04-06*; *Drahotová 2005*, 177, 179, 181; *Henkes 1994*, 329–330; *Podliska 2003*; *Sedláčková 1997*; *Tarcsay 1999*, 246/F13) come from the period between the second half of the sixteenth century and the first quarter of the seventeenth century. A fragment of a lid is dated to the same period (*Blažková 2007*, fig. 22/16; *Drahotová 2005*, 177; *Jordánková – Rohanová – Sedláčková 2014*, P4/11; *Sedláčková 1998*; *Tarcsay 2008a*, 135, fig. 123; *Willmott 2002*, 73–75). The assemblage also contains a fragment of a hanging lamp (*tab. 33/LA-01*; *Sedláčková – Rohanová 2016*, fig. 52a; *Sedláčková – Lesák – Šimončíčová-Koošová 2016*, 198–201) and a urinal (*tab. 33/U-02*; *Lutz 1992*, 128; *Willmott 2002*, 103) made from green soda-lime glass with a higher content of potash. Based on a comparison with other find units, the glass assemblage can be generally dated to the period between the second half of the sixteenth century and the first quarter of the seventeenth century, despite the fact that the production of certain items can be narrowed to a smaller time interval.

Waste pit No. 1680 also produced coin finds a numerical coin of the Sedlec abbot Valentin Schönbeek (1598–1609), a Palatine groschen from 1620 and a groschen of Wolfgang Jíří, the count of Stollberg (1612–1631). Waste pit 1680 can be dated to the period between the final quarter of the 16th century and the first third of the 17th century, i.e. to the period described in the register from 1620. The life of the waste pits definitively ended with the commencement of construction on the Central Wing in 1642.

Stoneware jugs and a jug decorated with pyrolusite could have reached waste layers long after their production. Waste pit 1680 was located at the site of today's Central Wing at a time when servants in the emperor's court (upholsterer, tailor, bodyguard, wardrobe attendant) had their dwellings here. It seems highly probable that individuals in the service of the ruling family contributed to the filling of the waste pits.

2.3.7. WASTE PIT R (1609–1610)

Finds of pottery and glass were evaluated from waste pit S. Pottery is represented by a total of 39 intact or substantially reconstructable pottery vessels, and 63 potsherds of various size (*graph 17*; *tab. 34–36*; *Blažková – Vepřeková 2015*, 449–471). The majority of pottery vessels are barrel-shaped pots (26; *tab. 34*); the upper quarter or third of the bodies of these pots are mostly divided by grooving, less commonly by wheel-pressed decoration. Some of pots have a simple or even double groove. While most have inner glazing, some are also unglazed. The lone intact jug features a polychrome glazed decorated form and relief applications, including a portrait of Rudolph II (*tab. 35*). Today we know of three other jugs in the country with the same likely provenance – the jug in the collection of Karlštejn Castle (*Scheufler 1978*, 178), the jug from the excavations by V. Martinec at parcel No. 966/II in Jindřišská St featuring the aristocratic crest of the Šlik family and the jug from Orlí St No. 8–12 in Brno with Adam and Eve by the Tree of Knowledge (*Novotný 1959*, Tab. XVII; *Jordánková – Sedláčková 2005*, 644, 646) – and a mazer with figures of the apostles from the collections of the City of Prague Museum (*Fučíková 1997*, 295, Fig. 43). The similarity between these objects is so great that they were likely produced in a workshop. One of the variants is the workshop of potter A. Scheuchenstuel from the Austrian city of Steyr (*Novotný 1959*, 21; *von Moltheim 1906*, fig. 12, Taf. III). Due to the fact that the family of potter Scheuchenstuel was elevated to noble status (*von Moltheim 1906*, 7) by Emperor Rudolph II on 12 September 1582, it is possible to speculate that this exceptional product was a personal gift to the emperor as an expression of gratitude for this elevation (*von Moltheim 1906*, 7), or that the promotion was an acknowledgement of Scheuchenstuel's remarkable pottery skills.

German archaeological research traces the production centre of this type of polychrome glazed pottery from the second half of the sixteenth century to the Lower Lusatian town of Glogau/Głogów (today

Poland), where an archaeological excavation in 1904 uncovered, among other finds, production waste. Finds from a well in the town of Görlitz could therefore be products from the workshop in Glogau (*Krabath – von Richthofen 2007*, 85–87). This indicates that a determination of the provenance of this type of polychrome pottery is not possible given the current state of knowledge. In this context it is also necessary to recall the assemblage of garden pottery from the Waldstein summerhouse near Jičín (*Matějková 2012*, 161–165; *Svobodová 2012*). Additional pottery forms are represented by four fragments of shallow bowls (*tab. 36/14, 15, 133, 134*) with painted decoration are made from finely levigated clay fired to the colour white. Parallels to these finds are known both from inside (*Krabath 2012*, 75–79, fig. 62/2; (*eSbirky - kulturní dědictví on-line [online]* – Inv. No. P18022) and outside the Prague environment (e. g. *Blažková-Dubská 2007*, fig. 13; *Rückl – Havrda – Tryml 2007*, fig. 21). The production period of this pottery is dated to between the final third of the sixteenth century to the first third of the seventeenth century. The fragment of a deep bowl (*tab. 36/13*) with two handles belongs to the Beroun-type ceramics. The pottery assemblage also includes pans (3; *tab. 36/27, 32, 34*), a lid (*tab. 36/145*) and two pharmaceutical jars (*tab. 36/18, 19*) probably from workshops from west Saxony (*Krabath 2012*, 70–75, fig. 55, 57, 58; *Scheidemantel – Schifner 2005*, 148, Taf. 30/41; 30/40).

The find assemblage of glass contains 46 artefacts and fragments, 38 of which have been published (*Blažková – Vepřeková 2015*, 473–491; *tab. 37*). In comparison with the pottery part of the find assemblage, the glass component is relatively large and in particular very diverse from the perspective of decorative techniques. Twenty fragments of goblets with simple or intricately shaped stems have bowls decorated with enamel, engraving and applied fibres. Goblets decorated with the technique of diamond etching belong to the group of luxury glass (*Blažková-Dubská 2007*, fig. 22/5; *Drahotová 2005*, 144–149; *Hess – Husband 1997*, 182, 221–233; *Sedláčková 1998*, 70, 71; *Strasser 1989*, 9–22). Luxury products of the first quarter of the seventeenth century include a fragment of a densely decorated stem with a single ring (*tab. 37/P-12*) created by fusing shaped glass in combination with fused twisted rods (*Henkes 1994*, 213–222; *Hess – Husband 1997*, 182–185; *Jordánková – Rohanová – Sedláčková 2014*, P5/2; *Lanmon – Whitehouse 1993*, 208–217; *Lutz 1992*, 93; *Sedláčková 1998*; *Tarcsay 1999*, 132, fig. 120). A fragment of Chalcedony glass comes from a small beaker on a low foot (*tab. 37/Č-03*). The exceptional nature of Chalcedony glass is documented by the fact that the find assemblage from waste pit R is the only one in which Chalcedony glass was found at Prague Castle. Recorded among fragments that could not be identified was a sherd of annealed polychrome potash-lime glass. A fragment of a goblet or beaker bowl made with the decorative technique of blowing into a form (*tab. 37/N-02*) is dated to the seventeenth century. The fragment features relief decoration in the form of a two-headed eagle (*Baumgartner 2005*, 84, 85; *Kerssenbrock-Krosigk 2009*, 79–84; *van Eck 1995*, 382, 168).

Based on an analysis of the find assemblage, the use of waste pit R (1609–10) can be dated to the period between the final quarter of the sixteenth century and the first third of the seventeenth century, i.e. in all likelihood to the period captured by the inventory from 1620, suggesting that the building on the site of today's Central Wing was apparently used at this time as the flat and workshop of the upholsterer of Emperor Rudolf II and perhaps even Matthias I. The existence of the waste pit definitively ended in connection with the construction of the Central Wing after 1643. Besides predominant common pottery and glass, waste pit R also produced a luxury jug with a polychrome glaze and a fragment of Chalcedony glass, evidently of Venetian origin. It cannot be ruled out that objects of such high quality could be acquired by court servants.

2.3.8. WASTE PIT A

The pottery part of the find assemblage from waste pit A was not analysed due to the fact that it is missing today. The glass assemblage, not very large, contains at least 26 items or their fragments, 16 of which have been published (*graph 20*; *Blažková – Vepřeková 2015*, 495–502).

The goblet collection is highly varied. A fragment of a large goblet with a funnel-shaped bowl and a simple hollow spherical stem is a unique find (*tab. 38/P-01*; *Hess – Husband 1997*, 147–152; *Lanmon – Whitehouse 1993*, 127–129; *Theuerkauff-Liederwald 1994*, 190, 201–239), one that can be classified among luxury items. The goblet was made from greyish soda-lime glass and is apparently a product of Tyrolean or Italian workshops (*Blažková – Vepřeková 2015*, 495). The find assemblage also contained one very similar goblet (*tab. 38/P-04*), albeit smaller and made from potash-lime glass. With a chalice-shaped bowl and enamel decoration (*tab. 38/P-05*), the goblet is a rare Renaissance goblet form (*Drahotová 2005*, 175; *Henkes 1994*, 107; *Sedláčková 1998*, 63; *Scheidemantel 2002*, 53). Also ranking among luxury items is a fragment of a bowl with filigree decoration composed of regularly alternating *vetro a fili* and *vetro a retorti* (*tab. 38/P-06*),

and could possibly be a product of Venetian workshops (*Hannig 2009*, Taf. 37/1; *Henkes 1994*, 170–178; *Hess – Husband 1997*, 78, 107–109; *Lanmon – Whitehouse 1993*, 139–192; *Lutz 1992*, 93; *Rohanová 2015*, 297, fig. 1/8; *Sedláčková 1998*, 40; *Theuerkauff-Liederwald 1994*, 201–239, 369–374). Another apparent import is a goblet with a funnel-shaped bowl (*tab. 38/P-10*) made of potash-lime glass, most likely a product of Tyrolean workshops (*Sedláčková 1998*, 100; *Sedláčková 2007*, 208, 209). Two other larger beaker fragments belong to the variety with a cylindrical bowl. Bottles are represented mainly by neck fragments (*tab. 38/L-03, 04, 06*). All bottle fragments have low chronological sensitivity and date to the period between the second half of the sixteenth century and the first quarter of the seventeenth century (*Drahotová 2005*, 176, 177, 183; *Henkes 1994*, 119–122, 241–243; *Podliska 2003*; *Sedláčková 1998*, 45; *Scheidemantel 2002*, 66–69; *Tarcsay 1999*, 231/F52, 252/F25; *Tarcsay 2008a*, 138, Abb. 130; *Willmott 2002*, 80/20.3).

Despite its smaller size, the glass assemblage from waste pit A represents an interesting unit dated in general to the period between the second half of the sixteenth century and the second half of the seventeenth century. Goblets are mostly imported products from Tyrolean and Italian glassworks, where they rank among luxury items from this period. The presence of luxurious glass products in waste pit A is consistent with their affiliation with the background of the St Vitus provost's residence.

2.3.9 WASTE PIT C

Waste pit C was connected to the southwest corner of the transept of the defunct St Vitus Basilica from the inner side (*fig. 74*). The dimensions of waste pit C were unusually large (310 x 270 cm). While the upper part of the fill was mixed, the lower part had the classic waste pit character of thin, viscous and malodorous clay and large numbers of finds (*Deník 1925/II*, 92).

The analysed assemblage taken from waste pit C had ceramics and glass finds. It was analysed 94 pottery vessels with a rich variety of form (*graph 21, tab. 39–46; Blažková – Věpřeková 2015*, 503–560). The barrel-shaped form was predominant among pots, the upper third or quarter of which were covered with grooving – sometimes ending with a single to triple line just beneath the rim (*tab. 39, 40*). The most common production material was light fired clay that was glazed on the inside. The prevailing barrel-shaped pots were joined by funnel-shaped pots with a rim that was sharply slanted outwards (*tab. 39/225, 247*). Parallel forms come from several Prague excavations (*Blažková – Matíásek 2015*, obr. 3/5; *Čiháková – Müller 2013*, obr. 17, 19; *Huml 1979*, 166). Also occurring was a cylindrical form glazed inside and out and decorated with blotted spots (*tab. 41/243*), and a low, cylindrical form classified as Beroun-type ceramics (*tab. 40/307*). Likewise documented are two jugs with inside and outside glaze (*tab. 41/278, 283; Žegklitz – Závřel 1990*, 122) and a bowl-shaped dish with triangular knobs (*tab. 46/277*) that appear after the middle of the 17th century in Beroun produced (*Matoušek – Scheufler – Štajnochr 1985*, 133; *Turnský 1990*, fig. 34). Finds of globular jugs are dated to the first half of the seventeenth century and a bowl-like small cup with triangular handles occurred in a range of variants from the middle of the seventeenth century to the middle of the eighteenth century (e. g. *Himmelová – Procházka 1990*, fig. 9/7; *Samuel – Čurný 2012*, fig. 21). The collections of the National Museum contain a low globular jug from the Anabaptist Habán workshops in Žádovice, with a date of 1620 (*Pajer 2011*, 78).

There were three bottle-like, reduction fired jugs (*tab. 41/224*) and one pear-shaped jug with glaze on the outside (*tab. 41/249*). A total of eight bowls, mostly shallow (*tab. 42/258, 271*) were recorded; one was a miniature specimen (*tab. 42/218*). Another bowl was a deep, reduction fired specimen with two handles (*tab. 42/304*). The final specimen has an oval base, upright walls and two opposing handles located on the shorter sides of the bowl (*tab. 42/256*). The eleven pans with three legs identified in the assemblage can be divided into large pans with a lug on the opposite side of the handle and a body that is most commonly divided by shallow grooved spirals (*tab. 43*). Large baking pans were used in kitchens from the seventeenth to the eighteenth century (e.g. *Bouda – Šmejdivá 2009*, fig. 12/2; *Dohnal – Vařeka 2002*, obr. 6/2, 5, 6; *Foster 2009*, 78, fig. 20). The second group is composed of small pans with legs turned backwards and with glaze on the outside. These baking pans are dated to the period between the second half of the seventeenth century up to the eighteenth century (*Preusz 2011*, 171). Six bowl finds do not permit a more general chronological evaluation. Shallow bowls are predominant, and a miniature shallow bowl features enamel decoration (*tab. 42/218*). A bowl with an oval base (*tab. 41/256*) is a unique form. The vessel is glazed on both sides: the inner side has a dark green glaze, while the outer glaze is a flowing dark green combined with beige. The vessel's function is not clear. The assemblage contained thirteen plates. The large-format specimens with a diameter over 35 cm and a majolica glaze were probably used as trays (*tab. 44/230*). Techniques of dipped or embedded glazing were used (these were also employed on plates and small cups). These decorative techniques appeared in the middle of the seventeenth century and continued into the eighteenth century (*Scheufler 1982*, 62; *Štajnochr 1990*, 43; *Turnský 1990*, obr. 17, 18, 28, 29).

Faïence, blue-painted paints (*tab. 44–46*) are important from a chronological perspective. On the basis of the similarities in depicted themes – tower buildings and fir trees framed in decorative leaves and tendrils – the pottery could be the product of a Nuremberg workshop founded in 1712 (*Stoehr 1920*, 146). A plate with elaborate Baroque decoration comes from the same workshop and period (*tab. 44/292*; *Stoehr 1920*, 166, Abb. 84). S. Glaser of the Nuremberg Museum confirmed the Nuremberg provenance of the piece; Glaser also dated the plate, which has a peacock as its central motif and also features a mark, to around the middle of the 18th century. In her opinion plates with rustic motifs (*tab. 44/275*, 316) could come from as late as the second half of the 18th century, despite the fact that a published analogy suggests the 1720s and 30s (*Stoehr 1920*, 163, 164, Abb. 83). The formal proportions of these plates (a very low form and a fluid transition between the bottom and body of the plate) would also place them in the first quarter of the 18th century (*Tietzel 1980*, Formtafel II, 100). Products that probably come from a single (likely Austrian; *Krajčič 2007*, 75, Fig. 11; *Krenn et al. 2007*, 22, Abb. 25) workshop include several specimens with a green glaze inside and out: two tankards (*tab. 46/30*, 59), a vase (*tab. 46/87*), a jug (*tab. 41/249*), a dish (crespin-type; *tab. 46/88*) and two cups (*tab. 45/290*). Although a bell-shaped ‘versatore’ type (*tab. 46/59*) tankard appears to belong more to Baroque production, a highly similar form more richly decorated with polychrome glaze was produced in the school of Bernard Palissy in the second half of the sixteenth century (or at the beginning of the seventeenth century; *Rösler 1998*, 323). The collections of the Museum of Decorative Arts in Prague contain a tankard of the same type, likely produced in 1616 at the Anabaptist Habán workshop in Vacenovice (*Pajer 2011*, 106a). A ‘versatore’ tankard painted with high-fired blue glaze was made at a workshop in Delphi in 1688–1715 (*Aken-Fehmers et al. 1999*, 221, cat. No. 78). The collections at Ambras also contain two non-ceramic finds of the same form (*Seipel 2008*, 78, 79, 126, 127).

Dishes and teacups appear as new forms in the find assemblage. This formally mixed group includes low, shallow dishes with a bottom featuring indented ringlets (*tab. 45/ 86*, 282), small chalice-like dishes (*tab. 45/285*) and bowl-shaped dishes with two flat handles (*tab. 46/55*). Six fragments of plates with figurative painting all over the vessel surface belong to the Italian istoriato-style maiolica, may point to the workshop of Francesco Patanazzi of the town Urbino (*Rasmussen 1989*, 178) at the end of the 16th or the beginning of the 17th century. Two sherds can be attributed to the motif of ‘Pompey receiving Caesar’s envoys’. Another two sherds belong to one plate. They depict an Old Testament scene with Lot and his daughters, accompanied by Angels, escape Sodom (*Blažková – Matišek 2016*).

The dating of finds from waste pit C is problematic. Formally comparable finds come from assemblages from Bečov nad Teplou (*Foster 2009*, 78, fig. 20, 23/6, 7) and from a well in Blovice (*Bouda – Šmejdová 2009*, fig. 12/2), where they are dated to the eighteenth century. Finds from a masonry-lined waste pit in Brno (*Himmelová – Procházka 1990*) date at the earliest to the final quarter of the seventeenth century up to the beginning of the eighteenth century.

Although 54 fragments of glass artefacts have been presented from waste pit C (*tab. 47*; *Blažková – Vepřeková 2015*, 561–588), this represents only a small part of the entire find assemblage, since dozens of other items remained unidentified among the sherds. Occurring in the greatest numbers are bottles with a round or square bottom, which appeared in unaltered form throughout the entire seventeenth century and the first half of the eighteenth century (*Drahotová 2005*, 176, 177, 182, 183; *Henkes 1994*, 241–243; *Podliska 2003*; *Sedláčková 1997*; 1998, 45, 74). A pilgrimage bottle (*tab. 47/L-01*) made of green glass merits special attention. The earliest finds include a fragment of a goblet with a simple ring and a low foot (*tab. 47/P-01*), two beakers with a cylindrical bowl and simple high feet (‘humpen’; *Drahotová 2005*, 140–146, 156, 157, 205–210; *Jordánková – Rohanová – Sedláčková 2014*, P2; *Podliska 2003*; *Sedláčková 1997*; 1998, 41; *Tarcsay 1999*, 125; *Veselá 2009*), a fragment of a tankard neck (*tab. 47/K-01*; *Černá 2002*, 105, tab. 112/3; *Drahotová 2005*, 182; *Henkes 1994*, 223–230; *Podliska 2003*; *Sedláčková 1997*; 1998, 97) and bowl fragments (*Podliska 2003*; *Tarcsay 2008a*, 121, Abb. 109; *Veselá 2009*), which are dated to the first half of the seventeenth century. The use of decoration in the form of an engraved disk, which appears in the middle of the seventeenth century, is important for dating the assemblage. The presence of polygonal beakers (*tab. 47/Č-12*, 13) also points to the second half of the seventeenth century (*Tarcsay 2008b*, taf. 2). The Baroque morphology of glass artefacts is supplemented by handles of tankards, jugs and mazers (*tab. 47/N-01–03*), which can be dated to the second half of the seventeenth century on account of their design (*Kottman 1999*, 951/44; *Tarcsay 1999*, 307/F20, 308/F57; *Willmott 2002*, 75–78).

The main period of use of waste pit C likely falls into the 17th century. The older period at the end of the 16th century is represented by isolated finds of pots (*tab. 39/5*, 59) and fragments of Italian majolica (*fig. 214*). The latest finds of material culture in the waste pit appeared more distinctly after the year 1700. The dating of faïence plates to the 18th century indicates that waste pit C was still in use in the first half of the 18th century. The analysis of the find assemblage clearly documents the long-term use of waste pit C

over the course of a century at the very least. During a period of such length the contents of the waste pit must have been picked over a number of times, and therefore it is possible that the chronologically oldest objects remained in the waste pit from the older period.

Hence, the oldest finds could come from the time of Provost Šimon Brozius of Hornstein in the years 1614–1642. On the basis of pottery dating, the fill may have also come from the households of his predecessor Jiří Bartold Montan of Breitneberg (1594–1614) and his successors, Eliáš Kolbius of Košumberk (1642–1646), Jan František Rasch of Aschenfeld (1646–1666), Václav František Celestin z Blumenberga (1666–1674), Jan Ignác Dlouhoveský z Dlouhé Vsi (1674–1701), Daniel Josef Mayer z Mayern (1701–1731), Karel Dominik Řečický (1732–1734), Zdeněk Jiří Chřepický z Modlíškovic (1734–1755).

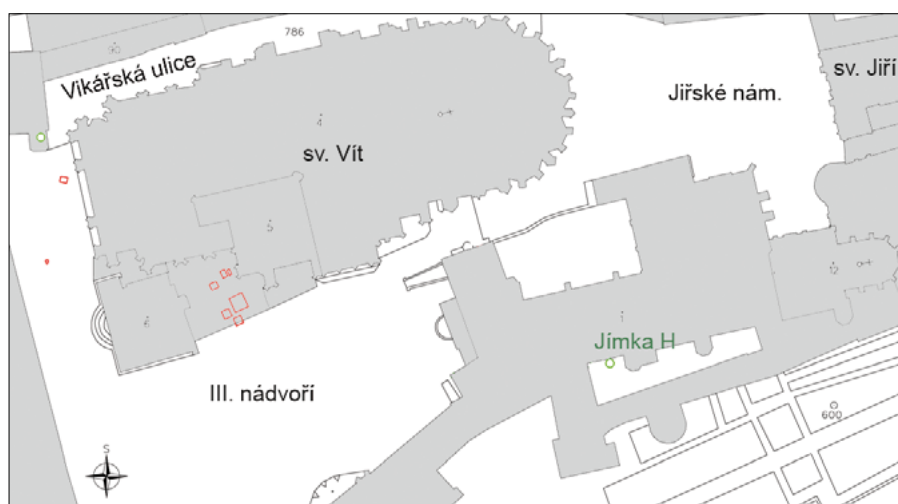
The location of waste pits A, B and C (*fig. 75*) raises the possibility that after waste pit B lost its function, the use of waste pit C began; thanks to its dimensions and design, including a paved bottom, this waste pit could serve for a much longer period of time. However, an analysis of the potsherds from the two waste pits determined that the material was mixed, making it impossible today to objectively decide whether the presence of older finds in waste pit C was a reality of its period or the consequence of imprecise archaeological records. Yet another important and as yet unresolved unknown, one that could have a great impact on a solution, is the planned analysis of the remaining three waste pits from the yard of house No. 48 and two from the interior of the provost building, as this concentration of waste features, reminiscent of a common urban parcel, is remarkable on the grounds of Prague Castle.

3. NOVOVĚKÁ ODPADNÍ JÍMKA Z PRAŽSKÉHO HRADU

Gabriela Blažková – Kristýna Matějková

Odpadní jímka H je poslední ze série raně novověkých a novověkých odpadních jímek,¹³⁰ který byly prozkoumány na počátku systematického archeologického výzkumu Pražského hradu. Nálezové okolnosti výrazně ovlivnily dobu a způsob odkryvu. Jímka H ilustruje dříve poměrně běžnou praxi, kdy se archeologické nálezy dostávaly do rukou archeologů až zprostředkovaně. Jak dokládá zápis v terénním archeologickém deníku, obsah vyzvedli pracovníci stavby u příležitosti rozsáhlých úprav Hradu v roce 1928 (*Deník 1929*, 1021). Od nich je převzal stavitel Karel Fiala, který je postupně odevzdával Ivanu Borkovskému, jenž tehdy působil jako archeolog ve službách Státního archeologického ústavu na Pražském hradě.¹³¹ Z uvedených skutečností si lze domyslet, a bližší ohledání materiálu tento předpoklad potvrzuje, že materiál z jímky H nemusí být kompletní. O dokumentaci objektu a případné stratigrafii nemůže být řeč již vůbec. Odpadní jímka je po geodetickém vynesení lokalizována do severozápadního rohu terasy mezi Starým královským palácem a Tereziánským křídlem (*obr. 84*).¹³²

Nedlouho po svém objevu byla část keramických zlomků shledána a zkompletována. Jak se zjistilo, restaurování proběhlo již několik měsíců poté, co nálezy v roce 1929 převzal Dr. Borkovský (*Deník 1927–1930*, 1182–1194).¹³³ Ačkoli můžeme být za tento restaurátorský počín vděční, u některých předmětů

Obr. 84: Lokalizace odpadní jímky H. Geodetické vynesení GEO-CZ, J. Šindelář.

Fig. 84: Site of waste pit H. Geodetic survey by GEO-CZ, J. Šindelář.

130 Komplexní vyhodnocení nálezového souboru bude součástí připravované dizertační práce Kristýny Matějkové „Hmotná kultura obyvatel Prahy v 17. a 18. století“.

131 8. 2. 1929: „Pan stav. Fiala dal ke zpracování předměty vykopané ze žumpy 19. 9. 1928. Žumpu tu vykopali jeho – dělníci krumpáči. Střepey vydané až dnes po dlouhé intervenci p. Dra Gutha u p. Dra. Svobody. Žumpa byla neodborně vybrána, tak že mnoho věcí přišlo na zmar. Žumpu pojmenoval jsem H.“ (*Deník 1929*, 1021)

9. 2. 1929: „(...) Přineseny Nekvapilem střepey ze žumpy H do laboratoře. S p. stav. Fialou byl jsem pro zbytek střepey ve skladišti. V kanceláři stav. Správy zůstaly s této žumpy ještě tři předměty: nádobka s nebem, kahan a kus zpracovaného dřeva.“

„Žumpa „H“ – střepey a sklo nalezené u dolní laboratoře, jižně základu starého paláce (Přemysla Otak) pod Vladislavsk. sálem – (vykopano p. stav. Fiala 19. 9. 1928, dodané laboratoři 9. 2. 1929) – střepey, sklo, kůže.“

7. 3. 1929: „Rozdělovány střepey ze žumpy H a vybírány z nich předměty ze skla. (...) Tříděny material se žumpy H.“ (*Deník 1929*, 1024)

132 Za pomoc při lokalizaci odpadní jímky děkuji Petru Měchurovi, Jiřímu Šindelářovi a Bohuslavu Váchovi.

133 Poprvé jsou nálezy z odpadní jímky H v restaurátorských denících uvedené 22. VIII. 1929: „Myji sklo ze žumpy „H“ č. 1356 a ze žumpy „R“ 1610.“

30. VIII. 1929: „Ze žumpy „H“ č. 1356 slepil jsem 4 sklenice neuplné, zdobené, 7 pohárovitých sklenic krásně zdobených. Mimo slepeno spousta střepey skla dohromady, které jednak netvoří celkové předměty.“

Po skleněných fragmentech byla věnována pozornost keramickým střepeům.

12. IX. 1929: „Myji střepey se žumpy H č. 1356.“

27. IX. 1929: „V laboratoři slepeno ze žumpy Hč. 1356 nádob. Mayolikový koflík: 14 kusů; talíř (podstavec pod koflík): 12 kusu; talířů hliněných. 1; pokliček: 9, nádob zelených (polev): 4; nádob hnědé polevaných: 5

Mimo to slepeno spousta střepey s této žumpy. Střepey třídí se dále.“

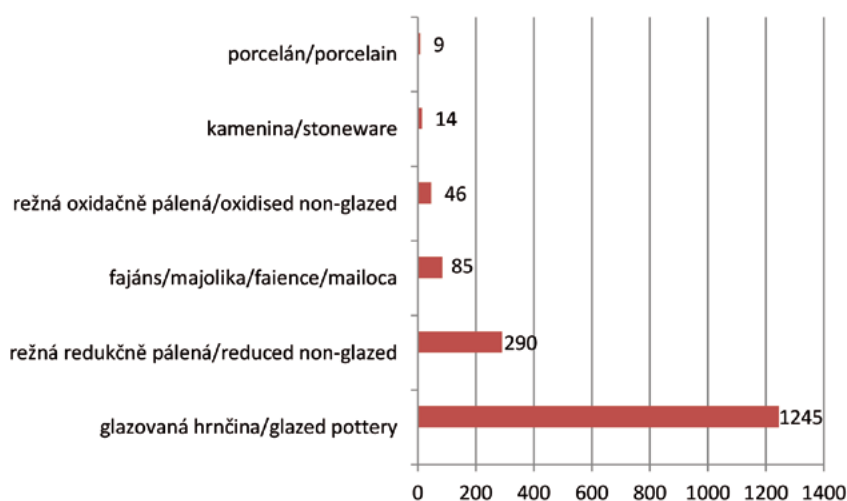
Poslední zmínka o zpracování nálezového souboru z odpadní jímky H je ze 17. září 1929 (*Deník 1927–1930*).

poněkud zkreslil původní provedení výzdobných prvků (*obr. 87, 92*). Použité klišové lepidlo také do jisté míry znesnadnilo opětovnou kompletaci některých nádob. Přesto je však pozoruhodné, že se soubor po desetiletí zachoval ve velmi dobrém stavu.

3.1. KERAMIKA

Keramický soubor z odpadní jámky H obsahuje celkem 101 celých nebo rekonstruovaných nádob a dvě bedny keramických fragmentů. Soubor byl inventarizován pod jedním přírůstkovým číslem 1356. Každá z rekonstruovaných nádob měla vlastní inventární číslo od 505 do 613. Vzhledem k výše uvedené nálezové situaci je zřejmé, že čísla nenesou chronologickou informaci. Vzhledem k absenci stratigrafických vztahů nálezové situace je možnost datování nálezového souboru omezená na typologický rozbor a hledání dostupných analogií, včetně srovnání se zahraniční produkcí, která je lépe zmapována.

Jako starší reziduum se ve střepovém materiálu objevily fragmenty raně středověké keramiky. S ohledem na nejasnou nálezovou situaci se nelze k její přítomnosti konkrétněji vyjádřit, neboť tyto zlomky mohly být nalezeny v konstrukci objektu nebo nemusejí z výplně zkoumané jámky vůbec pocházet. Raně středověká keramika je zastoupena zlomky nádob z okruhu s kalichovitou profilací okraje a zdobenou nehtovými vrypy. Početně menší složku tvoří keramika se zduřelou profilací okraje.¹³⁴ V jednom případě lze uvažovat o pravěkém stáří střepu. Recentní kontaminaci nálezového souboru se prokázat nepodařilo.¹³⁵ Fragmentarizovaná složka souboru byla primárně očištěna od nánosů prachu a rozdělena na zlomky glazované a rezné. Celkem bylo evidováno 1 683 fragmentů. V rámci tohoto celku se podařilo shledat dalších 520 zlomků, tedy zhruba 31 %.¹³⁶ Zlomky byly dále členěny podle typologických/funkčních prvků (dno, ucho, okraj, výduť). Jejich evidence s podrobnějším popisem byla zaznamenána v k tomuto účelu vytvořené tabulce. Veškerá keramika byla rozdělena do šesti skupin (podobně např. *Garas – Karwowska 2013; Gaimster 2006*). Tyto skupiny nelze přijmout jako keramické třídy, ačkoliv zohledňují i některá technologická hlediska. Jejich charakteristika je obecnější a soustředí se na hlavní a na první pohled patrné znaky, které se snaží dále rozvíjet. Vedle nejpočetněji zastoupené skupiny glazované hrnčiny byla vyčleněna kamenina, majolika/fajáns, porcelán a redukční rezná (zakuřovaná) a oxidační rezná hrnčina (*graf 23*).

Graf 23: Početní zastoupení jednotlivých skupin keramiky v jámce H (včetně celých předmětů, torz i lepených fragmentů).

Graph 23: Number of individual ceramic groups in waste pit H (including intact specimens, parts and joined fragments).

¹³⁴ Konkrétně šlo o 27 kusů raně středověké keramiky o celkové hmotnosti 825 g.

¹³⁵ Pochybnosti panují pouze u několika velmi tenkostěnných zlomků nádoby neurčeného tvaru s oboustrannou lesklou polevou, jejíž datace je problematická.

¹³⁶ Ačkoli se jedná pouze o zlomkovitý až torzovitý soubor, nelze jeho význam zpochybnit. Při hodnocení pouze celých nádob by snadno mohlo dojít ke zkreslení některých zjištění (způsob výzdoby, tvarová škála) i celkového zastoupení jednotlivých technologických skupin keramiky. Jednoznačně to dokládá absence redukčně pálené zakuřované keramiky mezi celými předměty. Podrobnější zpracování keramických zlomků také ukázalo, že ne vždy byla restaurovaná nádoba slepena ze všech dochovaných fragmentů. V několika případech se totiž podařilo dohledat zlomek evidentně patřící již slepenému kusu, ve kterém bylo jeho místo doplněno sádrrou.

3.1.1. REŽNÁ, REDUKČNĚ PÁLENÁ HRNČINA (ZAKUŘOVANÁ)

V porovnání s glazovanou hrnčinou tvoří skupina režné, redukčně pálené keramiky malou část zkoumaného souboru, celkem 290 zlomků/torz nádob (*graf 24*).¹³⁷ Skupina – pokud to bylo možné rozeznat – obsahuje především džbány, hrnce a nádoby na pěstování rostlin. V jednom případě lze uvažovat rovněž o pekáči. Výzdoba se omezuje na rýhy a vývalky v podhrdlí. Běžné je vlešťování v podobě vejcovců, které je pro zboží se zakuřovaným povrchem typické. Na okraji květináče se objevila také plastická úprava promáčkáváním.

Oproti chronologicky starší redukčně pálené keramice nese zakuřované zboží známky dobře zpracované keramické hmoty a celkového vytáčení. Dna jsou odřezávaná. S ohledem na množství okrajů a den můžeme předpokládat, že v jímcě H skončilo minimálně 6, případně 7 nádob, popř. jejich torz.

3.1.2. REŽNÁ, OXIDAČNĚ PÁLENÁ HRNČINA

Tato skupina je zastoupena spíše marginálně – celkem 46 zlomků (*graf 25*). Tvoří ji v první řadě pokličky. Jedná se o nízké tvary s jednoduše formovaným knoflíkem. Ve dvou případech bylo tělo pokličky mírně vypouklé, v jednom naopak nízké až ploché, připomínající víčko. Průměr se pohybuje v rozmezí 9,0–17,5 cm. Jelikož v souboru nebyly zaznamenány režné, oxidačně pálené nádoby (hrnce), lze předpokládat, že se v kuchyňském provozu neglazovanými pokličkami mohlo zakrývat nádobí glazované. Jejich použití dokládá očazení na vnitřní straně.

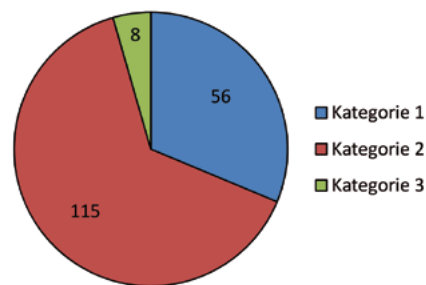
Mimo plochých tvarů pokliček se vyskytla pouze jedna nádoba dutého tvaru, kterou lze nejspíše popsat jako květináč, přestože část dna s hypotetickým otvorem pro odtok přebytečné vody chybí. S ohledem na dostupné analogie (např. *Chybová 2009*, 342) je však pravděpodobné, že jde o nádobu určenou k pěstování rostlin.

Skupina vesměs představuje technologicky vyspělou keramiku se stopami po vytáčení. Na starší tradici oxidačně páleného, tzv. „červeného zboží“ odkazuje několik málo zlomků s krupičkovitým povrchem a výzdobou rádelkem. U fragmentů kvalitnějšího hladšího povrchu se výzdoba omezuje jen na několik pruhů vývalků, a proto je převážně lze označit jako nezdobené. Jejich funkce byla patrně čistě praktická, kuchyňská anebo jako v případě květináčů pěstební.

3.1.3. GLAZOVANÁ HRNČINA

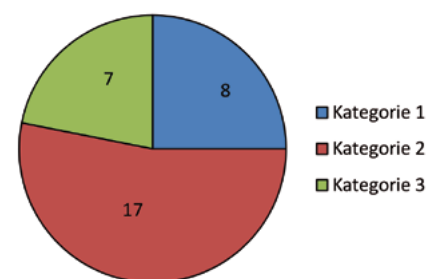
Vzhledem k novověkému stáří nálezového souboru není překvapivé, že nádoby glazované tvoří jeho jednoznačně dominantní složku (*graf 23, 26*). Poleva se váže pouze na oxidačně pálené zboží, přičemž barva střepu může dosahovat bělavých až cihlově červených odstínů. Podle zabarvení keramické hmoty bylo vymezeno pět skupin keramiky (světlá – bílá, světlá – okrová, světle oranžová, oranžová,

¹³⁷ Kategorie 1 = < 9 cm², kategorie 2 = 9–36 cm², kategorie 3 = 36–81 cm², kategorie 4 = > 81 cm².

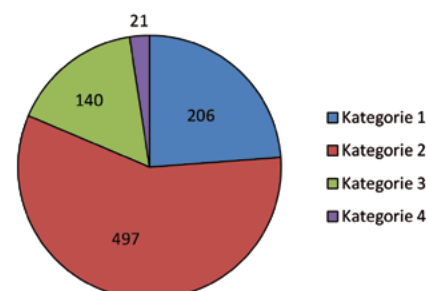
Graf 24: Velikostní zastoupení fragmentarizované složky skupiny režné, redukčně pálené hrnčiny (bez shledaných a slepených předmětů). Kategorie 1: < 9 cm², kategorie 2: 9–36 cm², kategorie 3: 36–81 cm².

Graph 24: Size of fragmented components of coarse reduction-fired pottery (excluding matched and joined specimens). Category 1: < 9 cm², category 2: 9–36 cm², category 3: 36–81 cm².

Graf 25: Velikostní zastoupení fragmentarizované složky skupiny režné oxidačně pálené hrnčiny (bez shledaných a slepených předmětů). Kategorie 1: < 9 cm², kategorie 2: 9–36 cm², kategorie 3: 36–81 cm².

Graph 25: Sizes of fragmented components of coarse oxidation-fired pottery (excluding matched and joined specimens). Category 1: < 9 cm², category 2: 9–36 cm², category 3: 36–81 cm².

Graf 26: Velikostní zastoupení fragmentarizované složky skupiny glazované hrnčiny (bez shledaných a slepených předmětů). Kategorie 1: < 9 cm², kategorie 2: 9–36 cm², kategorie 3: 36–81 cm², kategorie 4: > 81 cm².

Graph 26: Sizes of fragmented components of glazed pottery (excluding matched and joined specimens). Category 1: < 9 cm², category 2: 9–36 cm², category 3: 36–81 cm², category 4: > 81 cm².

oranžová až cihlově červená), které však mají spíše orientační význam. Sekundární zakouření v kuchyňském provozu spolu s barvou glazury totiž u části zlomků neumožnilo jednoznačně určit barvu střepu (označen jako „neurčeno“), nemluvě o zkeslení původního odstínu během postdepozičních procesů, případně s ohledem na intenzitu výpalu. Zboží v nejsvětějších bělavých tónech a zboží oranžové až cihlově červené barvy bylo zpravidla oboustranně glazované a náleželo nádobí, které lze označit za stolní či slavnostní. Pro zvýraznění barevnosti glazur bylo u cihlově červených zlomků aplikováno bílé nástřepí. Světlé okrové zabarvení střepu je spojeno především s keramikou kuchyňskou, polévanou jen na vnitřní straně a okraji.

Z morfologického hlediska byly zastoupeny hrnce, džbány, talíře, mísy, pánve, šály, pekáče a miniaturní nádoby. Pochopitelně ne u všech zlomků bylo možné určit původní tvar nádoby. Například u kategorie *talíř* a *mísa* (respektive mísa s talířovitým podokrajím; *Pajer 1983*, 27–30) nelze u fragmentárního materiálu vždy bezpečně rozhodnout, o který tvar jde. Výzdoba glazovaných exemplářů byla oproti ostatním skupinám nepoměrně pestřejší, a proto bude u konkrétních tvarů popsána jednotlivě.

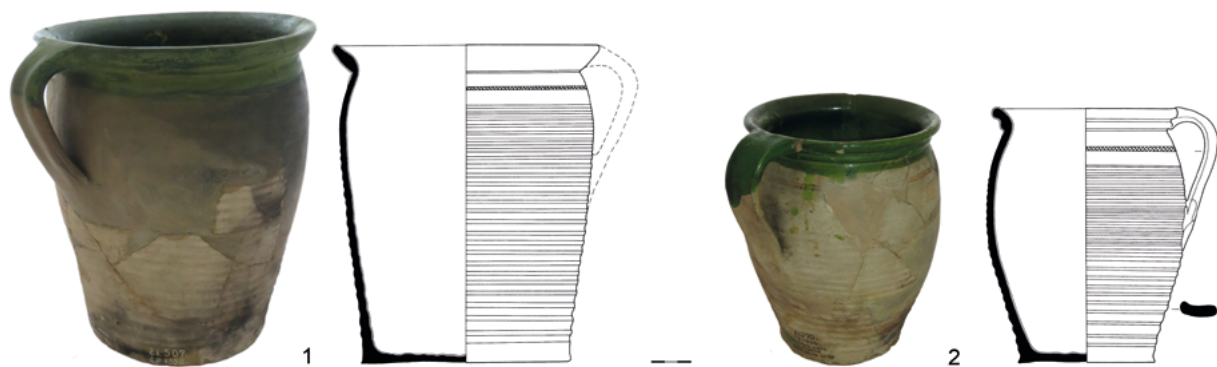
Výrobní technologie vykazuje známky pokročilého novověku. Nádoby byly vytáčené, z kruhu byly odstraňovány zpravidla odříznutím. Provedení glazury se zvláště u kuchyňského zboží nezdá nijak pečlivé. Glazura často stéká z vnějšího okraje na tělo nádoby, případně na ucho. Stejně tak se uvnitř nádoby objevuje zateklá glazura (dosahující někdy až na dno) odlišné barvy, aplikovaná na okraji.

U oboustranně glazovaných zlomků jsou z vnější strany dna obvyklé pravidelné rýžky, které jsou buď soustředné, nebo rovnoběžné, což patrně souvisí s technikou odříznutí nádoby z hrnčířského kruhu.

HRNCE

K tomuto tvaru bylo přiřazeno 282 zlomků (na základě okrajové profilace, případně charakteristické morfologie) a 43 celých nádob. V souboru se nacházely hrnce několika velikostních kategorií. Naměřený objem se pohyboval v rozmezí 180–6000 ml. Totožný objem byl naměřen vždy maximálně u dvou exemplářů (800, 1140, 1200, 1460, 2500 ml). U některých nádob se však odlišnost pohybuje v řádu několika desítek mililitrů, což mohla způsobit částečná deformace původního tvaru během restaurování. Menší odchylky jsou způsobené také v důsledku provzdušnění měřicího média, jímž byla v tomto případě hrubá krupice.

Rozlišeny byly dva základní morfologické typy hrnců – soudkovitý a esovitý (*obr. 85*). Prvý z nich charakterizuje maximální výduť zhruba v polovině výšky nádoby¹³⁸ (*Blažková 2013a*, 191). Druhý má výduť posazenou výše a esovitý tvar mu dodává výrazně ven vyhnutý okraj (*Blažková 2013a*, 191). S oběma typy se setkáváme u keramiky pokročilejších období novověku, konkrétně od druhé poloviny 17. do první poloviny 18. století.

Obr. 85: Esovitě a soudkovité hrnce; 1 – inv. č. 507, 2 – inv. č. 516. Foto: K. Matějková. Kresba: Archiv Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v. v. i.

Fig. 85: S-shaped and barrel-shaped pots; 1 – Inv. No. 507, 2 – Inv. No. 516. Photo: K. Matějková. Drawing: Archive of the Institute of Archaeology of the Czech Academy of Sciences, Prague, v. v. i.

¹³⁸ *Blažková* konkrétně uvádí: „(...)“, přičemž poměr průměru dna k maximální výduť činí 1 : 1,5 až 1 : 1,25.“

Terminologicky obtížné bylo zařazení „hrncovitého“ tvaru, který má na patku odsazené dno a na horní straně ucha palcovou žaludovou opěrku (obr. 86).¹³⁹ Nakonec byl, v souladu se zahraniční literaturou, označen také jako hrnec (Krenn et al. 2007, 19, Abb. 18). Originalita jednotlivých kusů společně s oboustranně aplikovanou glazurou dovoluje vyslovit předpoklad, že nádoby sloužily ke stolování, a tudíž musely splňovat i požadavky estetické. Výzdobné prvky kombinují různobarevné glazury; nejčastěji byla použita zelená barva, která u některých exemplářů vytvářela na povrchu tzv. „mraky“ (Matoušek – Scheufler – Štajnochr 1985, 128). U dalších exemplářů se vyskytla kapaná/zapouštěná glazura. V několika případech estetickou působivost nádoby dotvářel plasticky zdobený okraj (promačkávání, žebrovaní). Je otázkou, zda se u některých exemplářů nepoužila poleva s obsahem cínicité složky.¹⁴⁰ Na základě makroskopického pozorování se zdá, že jde spíše o zástupce majoliky, avšak bez chemických analýz nelze jednoznačně jejich náležitost k této skupině prokázat. Celkem bylo zjištěno 11 celých nádob a dva zlomky okraje s výlevkou, které byly patrně u celých tvarů doplněny sádrkou a nebyly zakomponovány do těla nádoby. Objem těchto hrnců se pohybuje v rozmezí 1400–2400 ml.

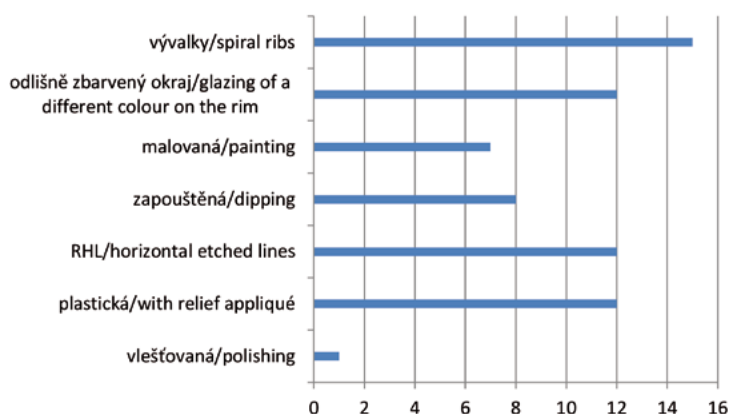

Obr. 86: Hrnce s palcovou žaludovou opěrkou; 1 – inv. č. 527, 2 – inv. č. 533, 3 – inv. č. 534. Foto: K. Matějková. Kresba: V. Pincová.

Fig. 86: Pots with acorn thumb support; 1 – Inv. No. 527, 2 – Inv. No. 533, 3 – Inv. No. 534. Photo: K. Matějková. Drawn by V. Pincová.

Mezi hrnci jsou tedy z funkčního hlediska zastoupeny jak tvary kuchyňské, tak bohatěji zdobené stolní nádoby, přičemž i u výrazně zdobených kusů se mohla překrývat funkce stolní i kuchyňská (graf 27, 28). Obecně přijímaným kritériem použití v kuchyňském provozu jsou kouřová líčka (Štajnochr 2004, 801). U celých nádob byla zaznamenána na 73% exemplářů.

U hrnců, u nichž lze předpokládat kuchyňské využití, se výzdoba omezuje hlavně na svazky rytých horizontálních linií (RHL), červeně malované linie, odlišné zbarvení glazury na okraji a na výlevkovou šroubovici. Nádoby beze stop zakouření nesou na vnějším povrchu složitější výzdobné prvky, především vícebarevné glazury.

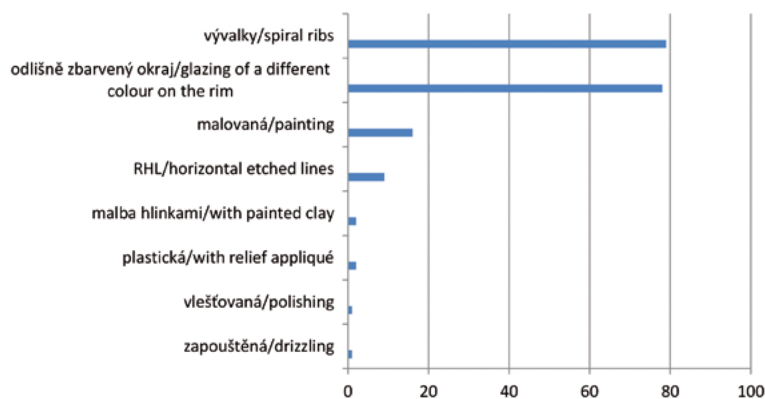

Graf 27: Hrnce. Zastoupení výzdobných prvků na celých nádobách, včetně kombinace výzdobných prvků na jedné nádobě.

Graph 27: Pots. Representation of decorative elements on intact vessels, including combination of decorative elements on one vessel.

¹³⁹ Na mezinárodní konferenci *FORUM ARCHAEOLOGIAE POST-MEDIAEVALIS* ve dnech 29.–30. dubna 2014 v Praze autorky textu na základě konzultace s dr. Vítězslavem Štajnochrem použily termín „konvice“. Vzhledem k zahraniční literatuře bylo od tohoto termínu upuštěno (Krenn et al. 2007, 19, Abb. 18) a dále je tento tvar označován jako hrnec.

¹⁴⁰ Chemické analýzy glazury však doposud provedeny nebyly.

Graf 28: Hrnce. Zastoupení výzdobných prvků na jednotlivých zlomcích, torzech a lepených fragmentech.

Graph 28: Pots. Representation of decorative elements on individual potsherds, parts and joined fragments.

DŽBÁNY

Celkem 30 zlomků bylo s ohledem na okrajovou profilaci připsáno džbánům, přičemž u 11 z nich není toto zařazení jednoznačné. Jako džbán nebyla označená žádná z rekonstruovaných nádob.¹⁴¹ Zjištěné fragmenty byly většinou (94 %) oboustranně glazované, s naprosto převažujícími odstíny zelené barvy. Barevnost glazur často (60 %) zvýrazňuje světlá (bělavá) podkladová barva střepu. Nejběžnějším prvkem výzdoby (70 %) bylo odlišné zbarvení (na rozdíl od vnitřku nádoby) vnitřního okraje nádoby přecházející na její vnější povrch. Pouze jeden zlomek měl okraj zdobený plastickým promačkáváním, dvakrát byla zaznamenána kapaná glazura a vývalkovitá šroubovice. Okrajová profilace nebyla jednotná; nejčastěji je zastoupen přímý okraj, kdy je celé ústí nádoby mírně ven vykloněné/vyhnuté. Výjimkou nejsou ani varianty okruží. Žádný z fragmentů džbánu nenesl stopy zakouření, což ale – jelikož jde o okrajové části nádob – není nijak překvapivé. Zkoumané zlomky tak lze považovat spíše za součást stolního nádobí.

Mezi džbány se v zahraniční literatuře (*Krabath 2012, 94, Abb. 92/4*) řadí i tvary, které lze na první pohled označit jako hrnce, respektive hrnky, neboť představují tvary o menším objemu, v rozmezí 800–1300 ml (*obr. 87*). Jejich provedení naznačuje, že náležejí do kategorie stolního nádobí, což je zřejmě důvodem pro jejich zařazení mezi džbány. Tyto tvary jsou oboustranně glazované, mají baňaté tělo, které se směrem ke dnu zužuje až téměř do podoby nožky. Objevuje se i méně typický tvar s výlevkou, pro nějž zatím nemáme jiné zařazení (*obr. 88*). Výzdoba kombinuje různobarevné glazury, ať již techniku kapání, zapouštění nebo mramorování. Barva polevy se uvnitř a vně nádoby liší.

Obr. 87: Hrnky – menší tvar stolního nádobí s výzdobou kombinující různobarevné glazury s patrnými „restaurátorskými“ zásahy; 1 – inv. č. 540, 2 – inv. č. 543. Foto: K. Matějková. Kresba: V. Pincová.

Fig. 87: Cups – smaller form of tableware with decoration featuring combination of multi-coloured glazes with evidence of “restoration” work; 1 – Inv. No. 540, 2 – Inv. No. 543. Photo: K. Matějková. Drawn by V. Pincová.

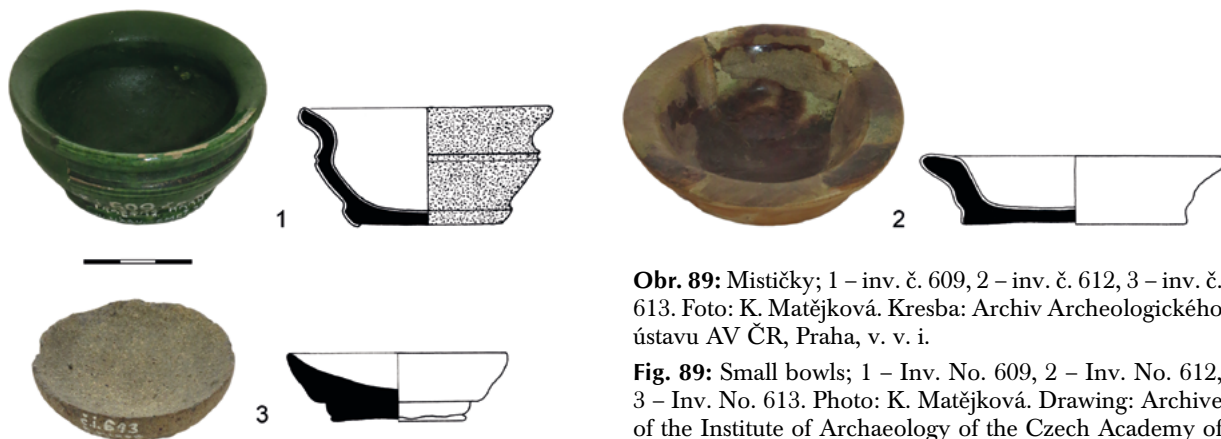
Obr. 88: Hrnek s výlevkou, atypický; inv. č. 542. Foto: K. Matějková. Kresba: V. Pincová.

Fig. 88: Cup with spout, atypical; inv. No. 542. Photo: K. Matějková. Drawn by V. Pincová.

¹⁴¹ Džbány se vyskytly pouze v technologické skupině „kamenina“ (viz dále).

MÍSY, MISTIČKY

K mísám bylo prokazatelně přiřazeno pouze 10 zlomků. Počet může být samozřejmě zčásti zkreslený, neboť minimálně u 21 fragmentů nebylo možné jednoznačně určit, zda jde o mísu nebo (v případě hlubší varianty) pánev či talíř (v případě varianty ploché). Z výzdobných prvků se objevila vývalkovitá šroubovice (jedenkrát), zapouštěná glazura (dvakrát) a plastická výzdoba vyloženého okraje promačkáváním (jedenkrát). Okrajová profilace byla zaznamenána vodorovně vytažená a ovalená. Nepočtené zastoupení souboru ovšem nemusí signalizovat, že v tomto období nebyly frekventovaným druhem nádobí. Nálezový soubor obsahuje tři mističky (\varnothing okraje 7,0–8,4 cm; obr. 89).

Obr. 89: Mističky; 1 – inv. č. 609, 2 – inv. č. 612, 3 – inv. č. 613. Foto: K. Matějková. Kresba: Archiv Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v. v. i.

Fig. 89: Small bowls; 1 – Inv. No. 609, 2 – Inv. No. 612, 3 – Inv. No. 613. Photo: K. Matějková. Drawing: Archive of the Institute of Archaeology of the Czech Academy of Sciences, Prague, v. v. i.

PEKÁČE

Tento novověký tvar byl zastoupen pouze dvěma kusy. V jednom případě šlo o fragment okraje se zapouštěnou hnědou glazurou do žlutého podkladu, profilaci lze označit za ovalenou. Druhý exemplář představuje miniaturu pekáče s přímými okraji a vertikálním ouškem, kterou pokrývá světle zelená glazura (obr. 90; Bernardová et al. 2010, 112). Nelze ale vyloučit možnost, že se tento tvar používal jako naběračka na sypké suroviny. Pokud jde skutečně o pekáč, téměř s určitostí ho lze považovat za dětskou hračku; jeho přítomnost může naznačovat, že navzdory malému zastoupení v jímcě H šlo o tvar běžně používaný.

Obr. 90: Fragment miniaturního pekáčku, případně naběračky; inv. č. 1356. Foto: K. Matějková.

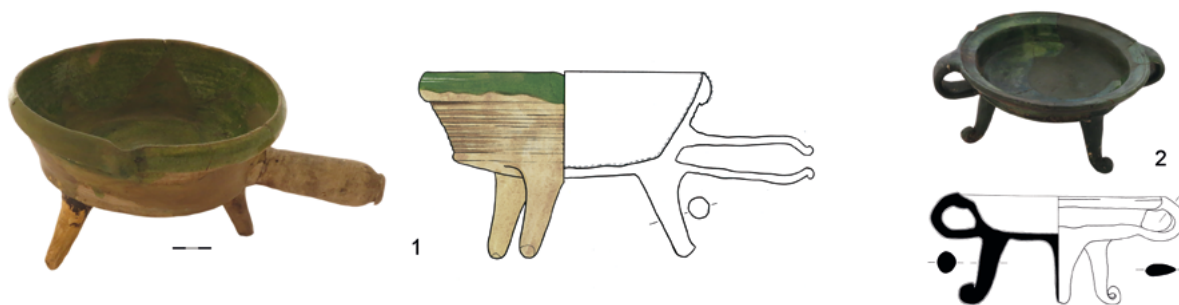
Fig. 90: Fragment of miniature baking tray, or ladle; Inv. No. 1356. Photo: K. Matějková.

PÁNVE

Rozpoznatelnou složkou nálezového souboru jsou pánve na třech nožkách. Lze k nim zařadit 94 zlomků a pět celých rekonstruovaných exemplářů. Průměr okraje u měřitelných fragmentů se zpravidla pohyboval v rozmezí 16,0–22,0 cm, ojediněle se vyskytly i varianty subtilnější (14,0 cm) či rozměrnější (28,0–34,0 cm). Výška u celých nádob dosahovala 12,0–14,0 cm. V jednom případě byla zaznamenána pánev v malém provedení (\varnothing okraje 8,0 cm). Pokud bylo možné sledovat, většina fragmentů i nádob nesla stopy zakouření ohněm. Některé pánve měly okraj formovaný do výlevky. Pouze jednou se objevilo vertikální ucho u pánve většího průměru. Výjimkou je malá pánvička se sytou zelenou glazurou a dvěma protilehlými ouškami (obr. 97), kterou lze považovat spíše za součást stolního nádobí. Světlejší mapy v glazuře mohou signalizovat původní zapouštěnou výzdobu (tvar byl z velké části doplněn sádrou a domalován). Zda jde o majoliku nelze zatím rozhodnout; otázkou zůstává také praktické využití tohoto na první pohled spíše dekorativního kusu nádobí.

Nejčastějším způsobem výzdoby pánví byla zapouštěná, kapaná a potékaná glazura (38 %), vývalkovitá šroubovice (po celé ploše výduti; 15 %) a plastické důlky (13 %) v místě napojení nožky na tělo nádoby. Posledně jmenované se objevovaly buď osamoceně, nebo u více nožek najednou. Jako výzdobný prvek lze chápat i zakončení nožek volutkou (2 %). Převažovala aplikace glazury na vnitřní straně a okraji; výjimkou nebyla ani oboustranná poleva, ponejvíce v odstínech hnědé a žluté. Jen jednou se objevilo odlišné

zabarvení okraje od vnitřku nádoby. Tato výzdoba je pro duté tvary zastoupené v nálezovém souboru jímkou H typická. Závislost způsobu výzdoby na zabarvení střepeu nebyla zjištěna. Dominantním okrajem byl ovalený.

Obr. 91: Pánve – kuchyňská (1), stolní varianta (2); 1 – inv. č. 554, 2 – inv. č. 558. Foto: K. Matějková. Kresba: Archiv Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v. v. i.

Fig. 91: Pipkins – kitchen-type (1), table variety (2); 1 – Inv. No. 554, 2 – Inv. No. 558. Photo: K. Matějková. Drawing: Archive of the Institute of Archaeology of the Czech Academy of Sciences, Prague, v. v. i.

TALÍŘE (TALÍŘE/MÍSY)

Talíře jsou zastoupeny celkem 18 položkami, z nichž je šest plně rekonstruováno. V dalších 11 případech, kdy šlo prokazatelně o ploché nádoby, nebylo možné tvar definovat blíže než jako „talíř“ či „mísa“. Průměr okraje u kompletních exemplářů se pohyboval v rozmezí 18,0–22,0 cm, průměr dna mezi 13,0–16,0 cm. Dno bylo zpravidla ploché, beze stop po odstranění z kruhu, pouze v jednom případě se objevily soustředné žlábkové (srov. *Dohnal – Vařeka 2002*, obr. 10). Okrajová profilace byla poměrně jednoduchá, ovalená, ve třech případech navíc mírně vzhůru vytažená. Výzdoba se omezovala na práci s vícebarevnými glazurami (*obr. 92*), vlivem koroze povrchu a neumělých restaurátorských zásahů je ale mnohdy původní výzdobná technika (zapouštěná, potékaná, kapaná?) těžko rozpoznatelná. Glazura byla vždy aplikována pouze na vnitřní straně s mírným přesahem na vnější okraj.

Obr. 92: Talíře zdobené kombinací různobarevných glazur s patrnými „restaurátorskými“ zásahy; 1 – inv. č. 547, 2 – inv. č. 565. Foto: K. Matějková. Kresba: Archiv Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v. v. i.

Fig. 92: Plates decorated with combination of multi-coloured glazes with “restoration” work visible; 1 – Inv. No. 547, 2 – inv. No. 565. Photo: K. Matějková. Drawing: Archive of the Institute of Archaeology of the Czech Academy of Sciences, Prague, v. v. i.

ŠÁLY

V souboru z jímkou H se nacházely dva kompletní šály. Další dva rekonstruovatelné tvary se v průběhu zpracování podařilo dohledat ve fragmentech (šest kusů zlomků). Jejich provedení dává tušit, že v tomto případě jde nejspíše o majoliku/fajáns, nicméně tento předpoklad nelze zatím doložit. Plastické výzdobné prvky se u tohoto tvaru soustřeďují na ucha – ať již jsou orientována horizontálně nebo vertikálně. První z nich měl vertikálně posazená volutová ouška a na těle oboustrannou zelenou sytou glazuru. Druhé dva měly ouška orientovaná horizontálně, plasticky formovaná (*obr. 93*), a celý povrch (mimo dna) pokrývala

tmavá glazura. Poslední kus měl opět vertikální jednoduchá ouška a na těle tmavomodrou glazuru, do níž byla zapouštěna světlá bělavá až béžová poleva. U kompletních exemplářů je patrné mírné odsazení nožky a na dně se objevuje otisk pravidelných rýžek.

Obr. 93: Šál – s volutovými (1), s plasticky zdobenými (2) horizontálními oušky; 1 – inv. č. 549, 2 – inv. č. 550. Foto: K. Matějková. Kresba: V. Pincová.

Fig. 93: Mug – with volutes (1), with relief decoration (2) horizontal handles; 1 – Inv. No. 549, 2 – Inv. No. 550. Photo: K. Matějková. Drawn by V. Pincová.

KASIČKY

Ve zkoumaném souboru z odpadní jímky H se objevily také méně frekventované druhy nádob, například kasička, zastoupená dvěma téměř shodně provedenými exempláři v torzovitém stavu (*obr. 94*), které se nepodařilo shledat do kompletního tvaru. Nádobky byly vyrobeny ze světle se pálicí hlíny. Mají odsazenou nožku (měřitelný \varnothing dna 4,5 a 5,0 cm), jsou glazovány pouze na vnějším povrchu a výduť je členěna několika vývalky. Jak lze na jednom z exemplářů vyzorovat, kupolovitě zakončení ústí zdobí malý plasticky formovaný knoflík.

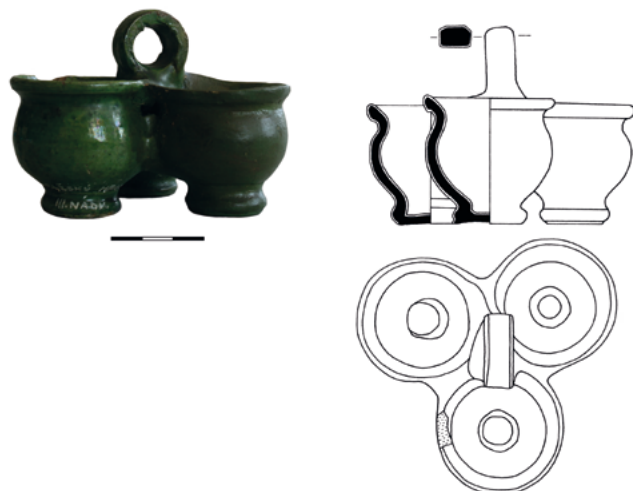

Obr. 94: Fragment zeleně glazované kasičky; inv. č. 1356. Foto: K. Matějková. Kresba: V. Pincová.

Fig. 94: Fragment of green glazed money box; Inv. No. 1356. Photo: K. Matějková. Drawn by V. Pincová.

SROSTLÍK

Miniaturní srostlík (\varnothing okraje 4,2 cm; \varnothing dna 2,5 cm; výška 4,0 cm; *obr. 95*) byl kompletně pokryt sytou zelenou glazurou. Těla nádobek se směrem ke dnu výrazně zužovala až do podoby nožky. Ve střepevém materiálu se podařilo dohledat jednu z nádobek, která byla během restaurování předmětu domodelována sádkou. Vzhledem ke své velikosti je tento srostlík z funkčního hlediska považován za slánku či kořenku. V zahraniční literatuře se ale setkáme také s označením *fuddling cups* (*Drapeer 2001*, 12, fig. 17), tedy pijácké pohárky.

Obr. 95: Miniaturní srostlík; inv. č. 610. Foto: K. Matějková. Archiv Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v. v. i.

Fig. 95: Miniature multiple pot; Inv. No. 1356. Photo: K. Matějková. Drawing: Archive of the Institute of Archaeology of the Czech Academy of Sciences, Prague, v. v. i.

3.1.4. KAMENINA

Nevelké zastoupení měly v odpadní jímce H výrobky z kameniny. Rekonstruovány byly dvě nádoby patrně shodné proveniencie (obr. 96). Jde o džbány s válcovitým hrdlem, v jednom případě s trubkovitou výlevkou (tzv. Tüllenkanne). U obou byl okraj dovnitř zatažený a vně profilovaný, na vnějším i vnitřním povrchu byla aplikována tmavě hnědá solná glazura. Výzdoba stylizovaných rostlinných motivů byla provedena rádélkem a kolkem, spodní část je diagonálně kanelována. U džbánu s výlevkou byla původní výzdoba během restaurování patrně zčásti zkreslena. Uvedené prvky jsou typické pro dolnolužický výrobní okruh Triebel – Muskau (Horschik 1978, 338, 469; Mackiewicz 2012), konkrétně snad přímo pro lokalitu Bad Muskau. Objevují se v průběhu 17. století a částečně také ve století 18. (Oettel 2007, 73).

Několik fragmentů náleží džbánu s odlišnou výzdobou. Ryté linie vymezují plošky tvořící stylizovaný rostlinný motiv. Plošky jsou vyplněny buď modrou kobaltovou glazurou (která ne zcela respektuje dané ohraničení), nebo jsou ponechány v původní, šedé barvě s čirou solnou glazurou (obr. 97). I u tohoto torza lze patrně předpokládat původ v dolnolužickém prostředí. Daný způsob výzdoby se uplatnil zejména v závěru 17. až 1. polovině 18. století (Krabath 2012, 114; Mackiewicz 2012, 142).

Poslední skupinu kameninové produkce tvoří tři atypické nezdobené zlomky béžového střepu s vnější solnou glazurou, u nichž je proveniencie nejasná. V průběhu 18. století se nezdobená kamenina produkovala na mnoha místech v masovém měřítku. Velikost a počet zlomků však neumožňuje jednoznačnější určení. Do některé z přilehlých domácností se mohly dostat i jako obalový materiál některého druhu zboží.

Zjištěná fragmentarizace kameniny nepřesahovala velikostní kategorii 2 a byla měřena celkem u sedmi zlomků (zbytek souboru představují lepená torza a rekonstruované nádoby).

Obr. 96: Kameninové džbány s válcovitým hrdlem, pravděpodobně Dolní Lužice, okruhu Triebel – Muskau; 1 – inv. č. 505, 2 – inv. č. 552. Foto: K. Matějková. Kresba: V. Pincová.

Fig. 96: Stoneware jugs with barrel-like neck, probably from Lower Lusatian, Triebel – Muskau circuit; 1 – Inv. No. 505, 2 – Inv. No. 552. Photo: K. Matějková. Drawn by V. Pincová.

Obr. 97: Fragment džbánu s modrou glazurou; inv. č. 1356. Foto: K. Matějková.

Fig. 97: Fragment of jug with blue glaze; Inv. No. 1356. Photo: K. Matějková.

3.1.5. PORCELÁN

Mezi ojedinělé nálezy patřily v jímce H zlomky porcelánu. Fragmenty, které bohužel nebylo možné shledat do většího celku, náležejí třem nádobkám – ve dvou případech patrně talířkům (*obr. 98*). Ojedinělý fragment s výzdobou na vnější straně nedovoluje bližší morfologické určení. Výzdoba, kombinující modré, červené a zlaté prvky, odkazuje na jeho původ v Číně. Talířek, zdobený kobaltovou malbou pod glazurou a červenou a zlatou na jejím povrchu, je také orientálního původu (Čína) a lze ho datovat do první poloviny 18. století.¹⁴² O obdobném zařazení lze uvažovat i u druhého exempláře s krajinkou.

Fragmentarizace u žádného ze zkoumaných zlomků nepřesáhla velikostní kategorii 1.

Obr. 98: Fragments of porcelain plate, oriental provenience; inv. č. 1356. Foto: K. Matějková.

Fig. 98: Fragments of small porcelain plate, oriental provenience; Inv. No. 1356. Photo: K. Matějková.

3.1.6. FAJÁNS/MAJOLIKA

Podle počtu dochovaných fajánsových fragmentů lze konstatovat, že ve sledovaném období patřily mezi oblíbené a již značně rozšířené zboží. Odpadní jímka H poskytla relativně bohatý soubor tohoto na první pohled estetického a snad i reprezentativního zboží, přičemž některé nádoby bylo možné i poměrně přesně datovat.

Za fajáns lze prokazatelně označit výrobky zdobené malbou kobaltově modré barvy, v několika případech doplněnou hnědou. U některých exemplářů se objevila malovaná výzdoba v kombinaci s tordováním stěn. Prostřednictvím značek na dně bylo možné tyto výrobky spojit s produkcí manufaktury Bayreuth fungující v St. Georg am See u Bayreuthu v období od r. 1714. Provedení modré značky „BK“ na dnech některých nádob datuje jejich vznik do období 1722–1744, kdy továrnu vedl Johann Georg Knöller (odtud Bayreuth Knöller – BK; *Graesse – Jaennicke 1901*, 97; *Sojka a kol. 2011*, 144). Fajánsové tvary kopírují orientální předlohy. Zastoupeny jsou misky, šálky či koflíky, ojedinělý je šál (*obr. 99*). Ve všech případech jde o nádobí určené ke stolování, u něhož je třeba počítat s jeho reprezentativní funkcí. Jelikož se některé prvky vyskytují opakovaně, respektive nesou stejný výzdobný motiv (*obr. 100*), lze uvažovat o možnosti, že byly součástí jednoho servisu.

U několika fajánsových zlomků s na první pohled poněkud odlišnou výzdobou nebylo možné provenienci určit. Stejně nejasný zůstává původ většího talíře bez malované výzdoby, na jehož povrchu se vyskytlo krakelování. Otázkou zůstává, zda v daném případě vznikla tato jemná síť prasklin záměrně, nebo jde o výsledek technického pochybení v průběhu výroby (*Kybalová 1992*, 73). Stejnou strukturu povrchu lze pozorovat také na pokličce s drobnějším kulatým knoflíkem. Plastickým dekorem vertikálního žebrování bez aplikace malby byla vyzdobena také souprava šálku a podšálku s vertikálním žebrováním a nožkou odsazenou na prstenec. Šálek má plasticky formované ouško (*obr. 101*). Jeho provenienci je prozatím neznámá.

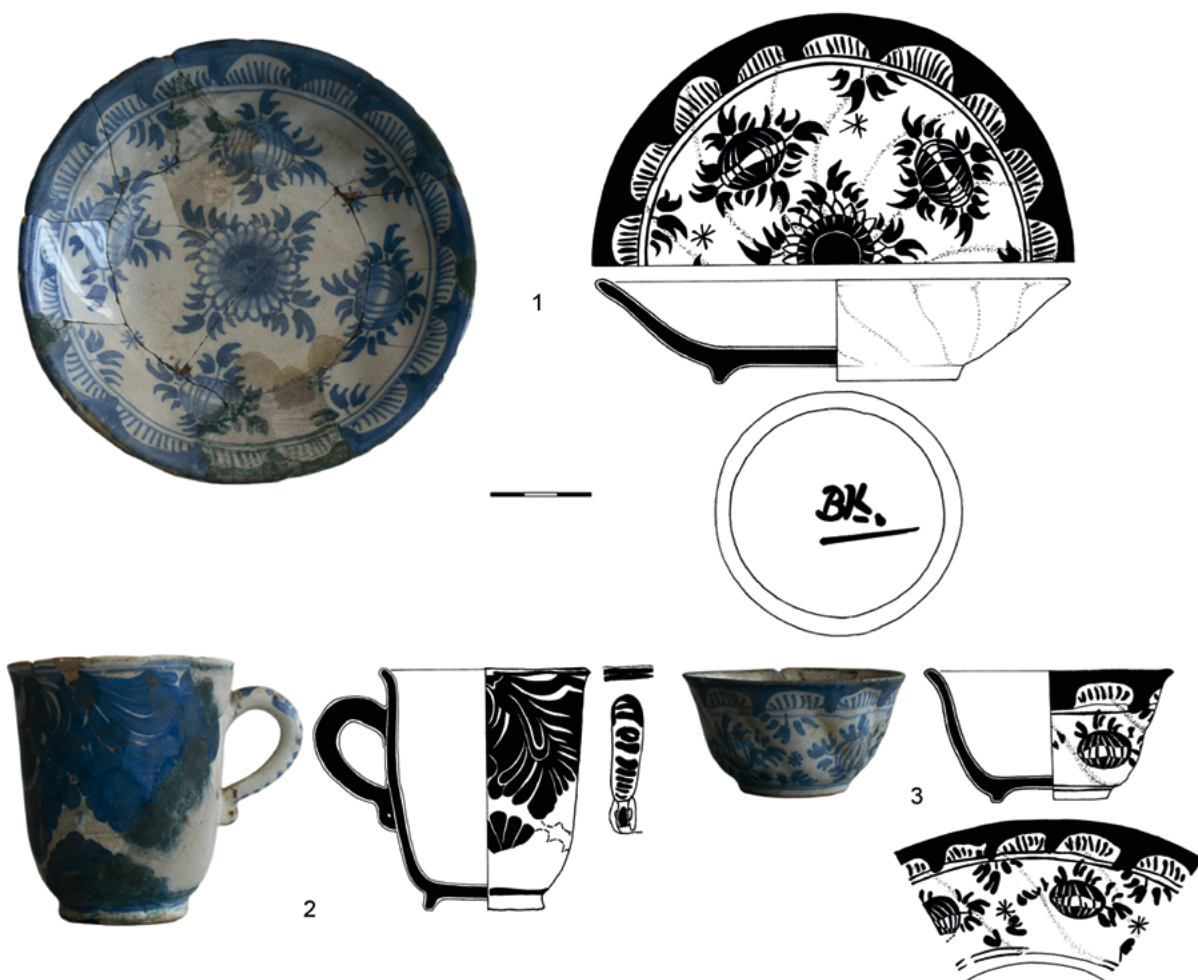
Mezi fragmenty převažuje velikostní kategorie 1 (26krát), sedm zlomků náleží kategorii 2 a celkem tři zlomky kategorii 3.

Obr. 99: Šál s volutovými oušky, fajáns; inv. č. 588. Foto: K. Matějková. Kresba: V. Pincová.

Fig. 99: Mug with voluted handles, faience; Inv. No. 588. Photo: K. Matějková. Drawn by V. Pincová.

¹⁴² Provenienci pomohl určit Otto Kočí, jemuž tímto děkujeme.

Obr. 100: Fajánsová produkce, manufaktura Bayreuth – mistička (1) a šálky (2 a 3); 1 – inv. č. 587, 2 – inv. č. 588, 3 – inv. č. 591. Foto: K. Matějková. Kresba: Archiv Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v. v. i.

Fig. 100: Faience production, produced in Bayreuth – small bowl (1) and cups (2 and 3); 1 – Inv. No. 587, 2 – Inv. No. 588, 3 – Inv. No. 591. Photo: K. Matějková. Drawing: Archive of the Institute of Archaeology of the Czech Academy of Sciences, Prague, v. v. i.

Obr. 101: Šálek (1), podšálek (2) s vertikálním žebrováním; 1 – inv. č. 595, 2 – inv. č. 596. Foto: K. Matějková. Kresba: Archiv Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v. v. i.

Fig. 101: Cup (1), saucer (2) with vertical ribbing; 1 – Inv. No. 595, 2 – Inv. No. 596. Photo: K. Matějková. Drawing: Archive of the Institute of Archaeology of the Czech Academy of Sciences, Prague, v. v. i.

3.1.7. KACHLE

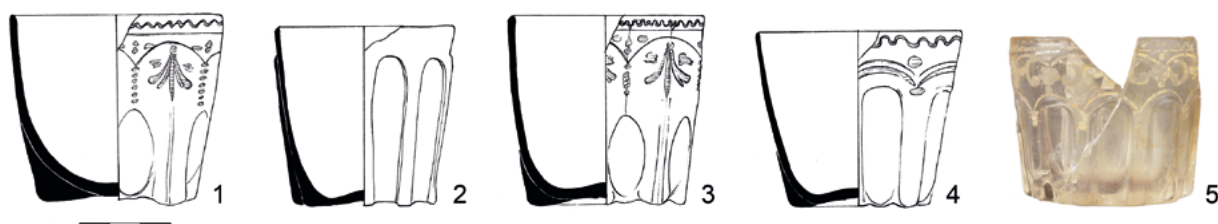
Fragmenty kamnářské keramiky nebyly příliš početné a představují poměrně jednotný soubor velkoformátových komorových zeleně glazovaných kachlů (27 ks; 3 700 g). Většina kusů je bez výzdoby, ojediněle se objeví rostlinný reliéfní motiv, který by mohl náležet do druhé poloviny 16. až průběhu 17. století; přesah do dalšího století však vyloučit nelze.¹⁴³

¹⁴³ Za určení děkujeme Markétě Soukupové.

3.2. NEKERAMICKÝ MATERIÁL

3.2.1. SKLO

Nejpočetnější akeramickou složkou je kolekce skleněných artefaktů, která obsahuje 29 celých nebo z podstatné části dochovaných tvarů a 553 fragmentů skleněných nádob. Soubor představuje průměrnou běžnou domácí produkci, kterou lze jako celek datovat do barokního období.¹⁴⁴ Z celých tvarů jsou nejpočetněji zastoupeny číše a číšky. Převážně jde o tlustostěnné tvary foukané do formy a zdobené řezanými rostlinnými rozvilinami (*obr. 102*).

Obr. 102: Skleněné číše zdobené řezanými rostlinnými rozvilinami; inv. č. 1356. Kresba: V. Pincová.

Fig. 102: Glass beakers with incised unfurling vegetal decoration; Inv. No. 1356. Drawn by V. Pincová.

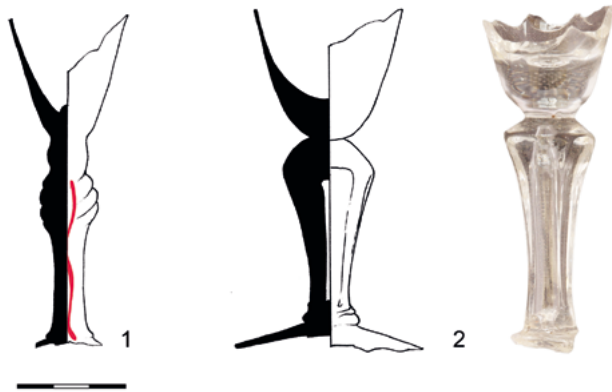
Obr. 103: Skleněné poháry na nízké nožce zdobené technikou klouzavého rytí; inv. č. 1356. Foto: G. Blažková. Kresba: V. Pincová.

Fig. 103: Glass goblets on low foot, decorated using gliding engraving technique; Inv. No. 1356. Photo: G. Blažková. Drawn by V. Pincová.

Průměr dna všech dochovaných tlustostěnných číší se pohybuje mezi 4,5–5,0 cm, výška v rozmezí 5,4–6,0 cm s výjimkou jedné nízké číše o výšce 4,6 cm a jedné vyšší o výšce 7,7 cm. Pouze dvě číše torzálního stavu jsou tenkostěnné, zdobené neurčitelným rostlinným rytým motivem. Analogické nálezy těchto číšek pocházejí z archeologických výzkumů Brna a Olomouce (*Sedláčková–Lesák–Šimončičová–Koňšová 2016*, 134, 135). Dalším zastoupeným celým tvarem jsou číšky s patkou. Průměr patky se pohybuje mezi 4,2–4,5 cm. Celkovou výšku číšky bylo možné určit pouze ve třech případech, a to 7,5 cm, 8,0 cm a 9,9 cm. Ve třech případech jde o nálevkovitě se rozevírající polygonální tvar foukaný do formy, v jednom případě zdobený řezaným rostlinným motivem. Další tři číše na nízké nožce mají hladký nálevkovitý tvar a dva z nich jsou zdobené rytou výzdobou. V prvním případě jde o technikou klouzavého rytí vytvořený figurální motiv muže v klobouku s holí (holandský sedlák), kdy původně část motivu a patrně i okraj poháru mohly být zdobeny zlacením. Ve druhém případě se dochovalo pouze malé torzo motivu, a nelze tudíž rozhodnout, zda byl krajinný, nebo figurální (*obr. 103*). Analogické nálezy číší s patkou pocházejí z archeologických výzkumů v Bratislavě (*Sedláčková – Lesák – Šimončičová–Koňšová 2016*, 134, 136).

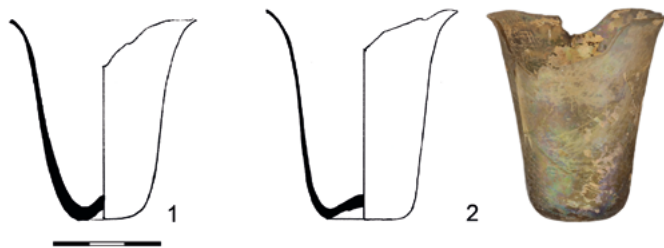
Další zastoupený tvar představují poháry, z nichž nepochybně pochází 12 různě tvarovaných dříků. V jednom případě je to tzv. slezský dřík (*obr. 104/1*), který se vyráběl v období let 1714–1750. Do dvou z nich byla složena červená nitka (*obr. 104/2*; *Sedláčková – Lesák – Šimončičová–Koňšová 2016*, 184, 185).

144 Za konzultaci skleněného materiálu děkujeme Hedvice Sedláčkové a Heleně Brožkové.

Obr. 104: Dříky skleněných pohárů, 1 – s vloženou červenou nitkou; 2 – tzv. slezský dřík; inv. č. 1356. Foto: G. Blažková. Kresba: V. Pincová.

Fig. 104: Stems of glass goblets, 1 – with inserted red fibre; 2 – so-called Silesian stem; Inv. No. 1356. Photo: G. Blažková. Drawn by V. Pincová.

Obr. 105: Skleněné lampy, torza; inv. č. 1356. Foto: G. Blažková. Kresba: V. Pincová.

Fig. 105: Glass lamps, fragments; Inv. No. 1356. Photo: G. Blažková. Drawn by V. Pincová.

V nálezovém souboru byly dále identifikovány dvě kupy pohárů a dvě torza patky. Dále obsahoval dva malé džbánky na nízké patce o průměru 4,9 a 5,7 cm. Výška je známa pouze v jednom případě, a to 7,2 cm. Výduť džbánek byla zdobena rytým rostlinným motivem (*obr. 106/4*). Posledním rekonstruovatelným tvarem je nízká miska o průměru okraje 9,5 cm, dna 6,5 cm a celkové výšce 2,7 cm, vyrobena z 3,5–4 mm tlustého skla a zdobena broušenými kolečky a motivem květiny na dně. Technika broušení byla použita v případě čoček, které zdobí jednu z číšek. V nálezovém souboru bylo identifikováno osm torz skleněných lampiček. Ve všech případech jde o dno s částí výduti (*obr. 105*; *Sedláčková – Lesák – Šimončíčová-Košíšová 2016*, 200, 201).

Ve střepovém materiálu je zastoupeno 47 fragmentů výduti číši a pohárů (jednoznačná identifikace původního tvaru není možná), které jsou zdobeny rytými motivy. Mezi nimi bylo možné rozpoznat tři zvířecí postavy – psa, jelena, bobra (?), rostlinný motiv hroznového vína a mnohé rostlinné rozviliny. Tři korozí poškozené fragmenty patrně náleží patce číše. Duté sklo dále reprezentuje 34 tenkostěnných přímých okrajů a šest tenkostěnných, ven vyhnutých okrajů. Určení celkového tvaru však v těchto případech není možné. V nálezovém souboru bylo identifikováno 15 uch, osm tyčinkových a sedm širokých, páskových. Sedm tlustostěnných fragmentů skla by mohlo pocházet z konvice nebo karafy. Ze střepového materiálu se podařilo částečně rekonstruovat tři neúplné, středně velké čtyřboké láhve, jednu středně velkou s kruhovým půdorysem a různě velká torza dalších čtrnácti velkých láhví s kruhovým půdorysem. Celkem 144 fragmentů a zlomků pochází z velkých čtyřbokých láhví (*obr. 106/1, 2*). Nejméně čtyři fragmenty náleží středně velké čtyřboké lahvi. Součástí lahve byla i značka kruhového tvaru s písmeny ABG. Další 192 fragmentů je možné pouze obecně přiřadit k blíže neurčenému dutému sklu.

Samostatnou skupinu tvoří ploché sklo, kdy 14 fragmentů náleží prokazatelně kruhovému okenním terčikům o průměru cca 6,7 cm (*obr. 106/3*). U dalších 73 fragmentů ale vzhledem k dochovanému torzálnímu stavu nelze jednoznačně říci, zda jde skutečně o pozůstatky kruhových okenních terčiků. Zbývající fragmenty skla představují pouze jednotlivosti – konkrétně část okraje modrého transparentního poháru (?), dva zlomky okraje světle hnědého až oranžového transparentního dutého skla, torzo prstence a jednu čírou tyčinku. Opakní skla reprezentuje jeden zlomek bílého skla a dva světle modré fragmenty.

Soubor skleněných předmětů lze označit za homogenní. Jako celek jej lze datovat na základě analogických nálezů z Brna, Olomouce a Bratislavy nejdříve do konce 17. až poloviny 18. století. Pouze tři předměty (dřík a dvě torza patky) náleží renesančnímu období.

Obr. 106: Skleněné (1–4) a kovové (5–7) artefakty; inv. č. 1356. Foto: G. Blažková.
Fig. 106: Glass (1–4) and metal (5–7) artefacts; Inv. No. 1356. Photo: G. Blažková.

3.2.2. DŘEVĚNÉ PŘEDMĚTY

Rozmanitý soubor představují dřevěné předměty (*obr. 107*) – konkrétně jeden podpatek, závlačka a část malé vařečky. Funkční využití dutého dřevěného předmětu, který je na vnější straně zdoben dvěma dvojicemi nehlubokých rýh, se určit nepodařilo. Průměr podstavy předmětu je 3,5 cm a celková výška 7,5 cm. Součástí souboru dřevěných artefaktů jsou tři obdélníkové destičky, opatřené perodrážkou o rozměru cca 11,0 x 7,0 cm. Výčet dřevěných nálezů doplňuje jedno obdélníkové dřívko, neúplné oválné prkénko, koule (hrací?) s rýhou uprostřed (průměr cca 6,0 cm) a rozeschlý kulovitý předmět s násadou (palice?). Soubor obsahoval ještě pět dalších kusů dřeva bez bližšího určení. Xylotomární analýza provedena nebyla.

Obr. 107: Dřevěné předměty; inv. č. 1356. Foto: G. Blažková.
Fig. 107: Wooden artefacts; Inv. No. 1356. Photo: G. Blažková.

3.2.3. ŽELEZO A BAREVNÉ KOVY

Mezi nálezy ze železa a barevných kovů převažují malé, případně středně velké amorfní zkorodované zlomky (21 železných, 15 z barevných kovů). Ze železných předmětů lze jeden nález identifikovat jako podkovu (*obr. 106/7*). Další velmi zkorodovaný artefakt lze se značnou mírou pochybností určit jako náprstek. Na rozdíl od železných předmětů byla u předmětů z barevných kovů v minulosti provedena konzervace. Součástí nálezového souboru je nízká mistička o průměru dna 6,0 cm a okraje 7,4 cm (*obr. 106/6*). S ohledem na možnou existenci středového trnu by mohlo jít o součást svícnu. Ve druhém případě je to torzo kovové nádoby (?) s průměrem okraje 7,0 cm (*obr. 106/5*). Posledním artefaktem z barevného kovu, patrně z olova, je trojúhelníková okenní výplň se zachovanou skleněnou částí.

3.2.4. USNĚ

Další skupinu akeramických nálezů tvoří 12 artefaktů z usní (*obr. 108*). Ve čtyřech případech jsou to neurčitě kusy usňových dílců bez stop po šití. Zbývajících pět nálezů reprezentují opotřebované zbytky obuvi s otvory po šití a s otláčenými nitěmi.

Obr. 108: Artefakty z usní; inv. č. 1356.
Foto: G. Blažková.

Fig. 108: Leather artefacts; Inv. No. 1356.
Photo: G. Blažková.

3.2.5. KOSTI

Součástí nálezového souboru bylo také 97 zvířecích kostí; osteologický rozbor proveden nebyl. Ve čtyřech případech byly na kostech zachyceny stopy po zpracování ostrými nástroji. Dále byl zjištěn relikv kostěného hřebenu, na němž se dochovalo pět zubů.

3.3. DATACE NÁLEZŮ

Pro datování souboru bylo podstatných několik prvků. V první řadě šlo o přítomnost zboží, u něhož je prokazatelný zahraniční původ. Lze sem zařadit fajáns, kameninu a porcelán. Fajánsové nádobí, získané z odpadní jímký H, lze většinou považovat za dovoz z prostředí Německa, část rekonstruovaných nádobek lze kvůli značce na dně přímo spojit s dílnou u jihoněmeckého Bayreuthu. Provedení značky naznačuje (obr. 100), že tyto výrobky byly produkovány v období mezi léty 1722–1744 (Graesse – Jaennicke 1901, 97; Sojka a kol. 2011, 144).

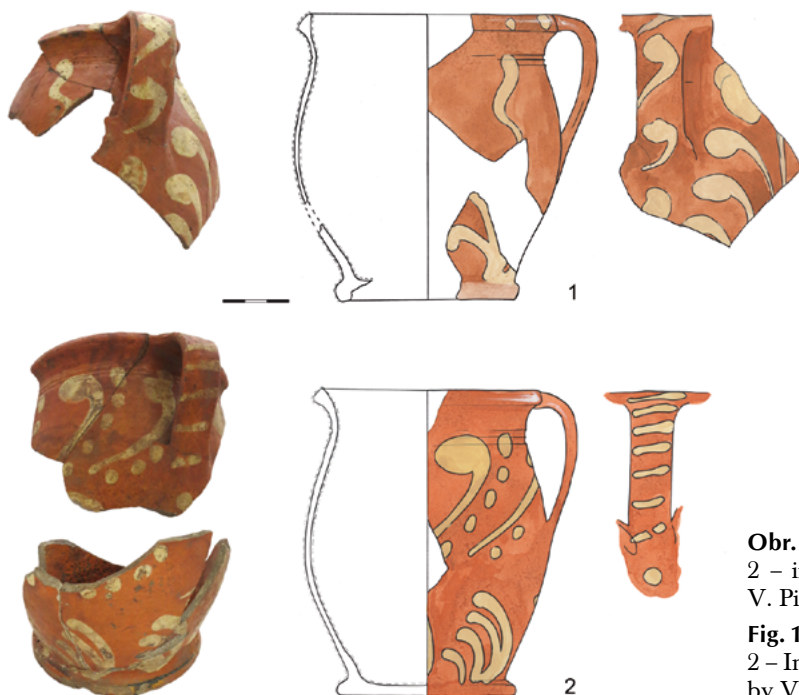
Komplikovanější je situace v případě kameniny. Její původ lze dohledat na sever od Čech, v dolno-lužickém výrobním okruhu označovaném jako Triebel – Muskau (Horschik 1978, 295nn), případně jako mužakovská kamenina. Tato kamenina byla na našem území běžně dostupná zejména v pokročilejších obdobích novověku, „maximum dovozu spadá do let 1750–1900“ (Scheufler 1983, 66). V českém prostředí dosud chybí souhrnnější práce, která by se jejich importem zabývala a zmapovala jejich výskyt. Datování se tak zpravidla opírá o starší, i když stále nepřekonanou práci J. Horschika.

S ohledem na kaneluru spodní části kameninové nádoby lze uvažovat nejdříve o první třetině 17. století. Ve stejném období je vúdčím výzdobným motivem také jedlová větvička a rybí kost. Kobaltová glazura, která byla zaznamenána na torzu džbánu (obr. 97), se hojněji objevuje od 2. třetiny 17. století (Horschik 1978, 311, 312). Celkové provedení výzdoby u dvou kompletních džbánů naopak odkazuje na 18. století, v němž se zjednodušuje výzdoba za účelem zvýšení produkce (Mackiewicz 2012, 139).

Zlomky porcelánu nebyly příliš početné, přesto poskytly několik informací. Provedení výzdoby poukazuje na orientální původ u dvou zjištěných jedinců (talířků), přičemž lze jejich vznik datovat do první poloviny 18. století.

V dosud publikovaných článcích, zabývajících se českou novověkou keramikou, se ojediněle vyskytnou také fragmenty či nádobí (Scheufler 1983, 62) s povrchem pokrytým tmavě modrou glazurou s bílými skvrnami cínčitě glazury; tato poleva se v našem prostředí někdy označuje jako majoliková (Matoušek – Scheufler – Štajnochr 1985, 128). Předměty lze snad přisoudit berounským dílnám (Krabath 2012, 100); vyrábět se však měly také v jižních Čechách (Scheufler 1961, 51). V souboru z jímký H byly zjištěny tři zlomky, přičemž dva z nich tvoří profil šálku nebo snad šálu.

Mimo importovanou keramiku se však i v běžněji dostupném materiálu dalo vysledovat několik ukazatelů, které pomohly časově vymezit obsah odpadní jímký H. Výrazná byla absence některých výzdobných prvků, v první řadě malby hlinkami. Jakkoli se nádobí zdobené touto technikou vyrábělo ještě v 19. století, barevnost, ornamentika a provedení se odlišovalo (Krabath 2012, 94, 111), což ostatně dokládají i dvě torza nádob – hrnců, nebo snad džbánů navzájem se lišících pouze škálou výzdobných motivů (obr. 109). Užité barevná kombinace červenohnědé se výrazněji projevuje v 1. polovině 18. století (Krabath 2012, 95).

Obr. 109: Malované hrnky; 1 – inv. č. 570; 2 – inv. č. 571. Foto: K. Matějková. Kresba: V. Pincová.

Fig. 109: Slipware, small cups; 1 – Inv. No. 570; 2 – Inv. No. 571. Photo: K. Matějková. Drawn by V. Pincová.

Naopak výrazněji zastoupeny byly prvky založené na míšení vícebarevných glazur – kapání, zapouštění, potékání a mramorování, které právě v závěru 17. a v první polovině 18. století doznává obliby (Krabath 2012, 94). Výše uvedené trendy byly pozorovány například ve švýcarském Winterthuru; zde autoři spatřují v poslední čtvrtině 17. století posun od malby hlinkami k mramorování. V tomto období se zde také čteněji vyskytuje kamenina a fajáns (Frascoli 1997, 72).

V našem prostředí lze srovnat obsah jímky H zejména s již publikovanou (Blažková – Vepřeková 2015, 503–588) jímkou C, která se rovněž nacházela na Pražském hradě. Ačkoli je v této jímce zastoupeno více časových vrstev, nabízí se porovnat tvarovou a výzdobnou škálu jejího mladšího obsahu. Zásadní je přítomnost nálevkovitě se rozšiřujících hrnců, datovaných do pokročilejšího 17. století s přesahem do století následujícího. Méně významnou analogií jsou z tohoto hlediska soudkovitě profilované hrnce vážící se k období novověku obecně.

Z pánvi je v jímce H rovněž zastoupena zejména mladší tvarová varianta, nastupující až po roce 1600 (Čiháková – Müller 2013, obr. 17, 19; Himmelová – Procházka 1990, fig. 6/7). Novým prvkem jsou naopak pánve s výlevkou.

Na základě výše uvedených poznatků lze vyloučit přítomnost složky obsahující keramiku 16. století. Veškerý získaný materiál vykazuje spíše znaky pokročilejšího 17. až první poloviny 18. století.

3.4. MOŽNOSTI SOUBORU PRO POZNÁNÍ SOCIÁLNÍHO PROSTŘEDÍ UŽIVATELE/ UŽIVATELŮ JÍMKY

Jelikož se během zpracování materiálu z odpadní jímky H nepodařilo najít nic, co by naznačovalo sociální zařazení uživatele/uživatelů jímky, a zároveň nebylo možné ji přesněji lokalizovat, zůstává nezodpovězena otázka, jakému prostředí lze tento odpadní materiál přisoudit. Lze na tuto otázku najít odpověď rozbořením keramického materiálu?

Víme, že na Hradě pochopitelně nepobývala pouze vládnoucí vrstva, ale také velká skupina obyvatel ve služebném postavení. Současně se v poslední době přehodnocují starší výzkumy, při kterých byly odkryté objekty – na první pohled luxusní nálezy – přisuzované vyšším společenským vrstvám (Blažková – Matišek 2015). Čím více objektů a souborů známe, tím více se mění pohled na jejich případnou interpretaci.

Při vědomí toho, že to, co považuje za luxusní soudobá společnost, nemuselo nutně představovat luxusní zboží v minulosti, lze pro jímku H konstatovat následující: většinu kuchyňské a stolní keramiky můžeme označit za zboží běžně dostupné, výrazně nevybočující z dobového standardu, což platí i pro kameninu; zde navíc minimálně zastoupenou. Jisté výjimečnosti se snad mohl těšit fajánsový servis (servisy?) vyrobený v bavorském Bayreuthu. Přítomnost porcelánu orientální provenience v tomto období již nepředstavuje tak neobvyklý nález, jak tomu bylo ve stoletích předcházejících.

3. A MODERN PERIOD WASTE PIT FROM PRAGUE CASTLE

Assemblages that have remained unprocessed for a long period of time also form part of the find inventory held by the Institute of Archaeology of the Czech Academy of Sciences. These include waste pit H, which was investigated in 1928. The location of this waste pit was reconstructed from journal entries (*Deník 1929*, 1021), using the technique of ground plotting (*fig. 84*).

Although the archaeological excavation was conducted in the 1920s, the restoration of the pottery artefacts was performed soon afterward. It is remarkable that the entire assemblage has been preserved in very good condition over the ensuing decades. Nevertheless, this restoration activity, exceptional for its period, also has its negative sides: the crude restoration of certain vessels has left the original decoration indiscernible (*fig. 87; 92*).

The pottery assemblage is composed of 101 intact or reconstructable vessels and 1,683 pottery fragments. Another 520 potsherds could be identified in this assemblage (c. 31%). The pottery was divided into six groups. Although they take into account certain technological aspects, these groups cannot be regarded as pottery classes. Their characteristics are more general and focus on their main and most visible traits. In addition to the largest groups of glazed pottery, stoneware, majolica/faience, porcelain and unglazed pottery from reduction (smoked) and oxidation firings were also defined (*graph 23*).

Compared to glazed pottery, the group of reduction fired unglazed pottery makes up only a small part of the assemblage (290 potsherds/vessel fragments, *graph 24*). Given the number of rims and bottoms, it

can be assumed that waste pit H contained at least 6 or 7 vessels or their fragments – mainly jugs, pots and vessels for growing plants.

Unglazed oxidation fired pottery appears only marginally in the assemblage (46 fragments, *graph 23; 26*). All of the vessels are undecorated, and it can be assumed that they were used in the kitchen or as flower pots.

Due to the Modern period dating of the find assemblage, it is not surprising that glazed vessels are the dominant component. From a morphological perspective, pots, jugs, plates, bowls, pans, small cups, baking pans and miniature vessels were represented. In addition to 43 intact vessels, a total of 282 fragments were also identified as belonging to pots (based on the shaping of rims or characteristic morphology). Two basic morphological types were distinguished – barrel-shaped and S-shaped. Both of these types appear among pottery in the advanced phase of the Modern period, specifically from the second half of the seventeenth century to the first half of the eighteenth century. The classification of a ‘pot-shaped’ form with an inset bottom on a foot and an acorn handle was terminologically difficult (*fig. 86*). Consistent with foreign literature, this form was also identified as a pot (*Krenn et al. 2007, 19, Abb. 18*). Elaborate decoration combining polychrome glaze suggests that these vessels were used for dining. Decoration on pots with an assumed kitchen use is limited mainly to groups of horizontal etched lines, red painted lines, glazing of a different colour on the rim and spiral ribs (*graph 27, 28*).

A total of thirty fragments were classified as jugs based on the shaping of their rims; however, this classification is not entirely positive for 11 of these fragments. None of the reconstructable vessels were classified as jugs. The identified fragments were mostly (94%) glazed on both sides, predominantly in shades of green. Foreign literature classifies as jugs forms (*Krabath 2012, 94, Abb. 92/4*) that at first glance can be designated as pots or small pots, as they are forms with a smaller volume of 800–1300 ml (*fig. 87*). A less common form with a spout also occurred, but for now no other classification for it exists (*fig. 88*). Decoration combines polychrome glaze applied by the techniques of drizzling, dipping and marbling.

Only a small number of fragments belonged to bowls and small bowls. Three intact small bowls (*fig. 89*) are an interesting find. Baking pans (*fig. 91*) were represented by only two fragments, one of which is miniature; the fragment could also come from a ladle. Pipkins are a readily identifiable component of the find assemblage, and 94 fragments and five fully reconstructable specimens can be assigned to this form. A unique find is a small pan with a bright green glaze and two opposing handles (*fig. 91/2*), evidently tableware. Plates were represented by 18 finds, six of which be fully reconstructed. Decoration was limited to the use of polychrome glaze (*fig. 92*); however, surface corrosion and poor restoration work often means that the original glaze application technique (dipped, poured, drizzled) is difficult to determine. Two intact small dishes (*fig. 93*) were part of the assemblage from waste pit H, and another two reconstructable forms were found during processing.

Less common types of vessels were also found in the studied assemblage from waste pit H, including a moneybox represented by two nearly identical specimens in fragmented form (*fig. 94*), and a bright green miniature ‘srostlík’ – *multiple pot* (*fig. 95*; three vessels joined by interlocking handles). Due to its size, this srostlík is thought to have been a salt shaker or spice container.

Only a small number of stoneware products were identified in waste pit H: two jugs, apparently of the same origin, were reconstructed (Tüllenkanne; *fig. 96*). The decorative elements are typical for the Lower Lusatian production sphere of Triebel – Muskau, apparently the Bad Muskau site (*Horschik 1978, 338, 469; Mackiewicz 2012*). These appear during the course of the seventeenth century and partially into the eighteenth century (*Oettel 2007, 73*). Several fragments belong to jugs with different decoration (*fig. 97*), the origin of which is also traced to the Lower Lusatian sphere (*Krabath 2012, 114; Mackiewicz 2012, 142*).

Fragments of porcelain rank as rare finds in waste pit H. The fragments, which unfortunately could not be assembled into a larger whole, belong to three vessels, two of which are apparently small plates (*fig. 98*). Their decoration suggests an oriental origin (China) and a dating to the first half of the eighteenth century.

The assemblage of faience products is relatively rich, and several of the vessels could be dated with considerable precision. This in particular concerns vessels marked ‘BK’ on the bottom, which can be linked to Bayreuth workshops in operation in St. Georg am See near Bayreuth since 1714. The design of the blue marks dates their production to 1722–1744 (*Graesse – Jaennicke 1901, 97; Sojka a kol. 2011, 144*). Small bowls and cups are represented, including one small cup (*fig. 99*). The repetition of certain decorative motifs suggests that they come from the same service (*fig. 100*). A set of cups and saucers (*fig. 101*) of an unknown origin was decorated with vertical ribs.

The largest non-ceramic component of the find assemblage from waste pit H is a collection of glass artefacts containing 29 intact or mostly intact forms and 553 fragments of glass vessels. The majority of intact forms are beakers and small beakers, goblets, small jugs or bottles. These are mostly thick-walled

forms blown into a mould and decorated with cut vegetal scrolls (*fig. 102*). Two funnel-shaped goblets feature etched decoration. The first involves a figural motif of a man in a hat with a cane created using the technique of 'rolling engraving'; the decorative motif on the second goblet cannot be determined (*fig. 103*). All that remains of several goblets is their stem, so-called Silesian (*fig. 104/2*) or with an imbedded red thread (*fig. 104/2*). Small jugs decorated with an etched vegetal motif are less numerous (*fig. 106/4*). Eight fragments of small glass lamps were also identified (*fig. 105*). A total of 144 fragments come from large four-sided bottles (*fig. 106/1, 2*). Flat glass forms a separate group composed of 14 fragments of crown glass (diameter 6,7 cm; *fig. 106/3*). The collection of glass artefacts is dated on analogous finds from Brno, Olomouc, Bratislava, Vienna dated to the first half of the 18th century (*Sedláčková – Lesák – Šimončíčová-Koňšová 2016*).

Wooden artefacts (*fig. 107*) make up a diverse assemblage (a shoe heel, a cotter pin and part of a small wooden spoon). Among iron artefacts it is only possible to identify a type of horseshoe; a small low bowl (part of a candlestick?) and a fragment of a metal vessel are unique finds. Another group of non-ceramic finds is composed of 12 leather artefacts, mostly from shoes (*fig. 108*). The find assemblage also contained 97 animal bones, which, however, have not been subjected to an osteological analysis.

Due to the absence of stratigraphic relationships in the find situation, the possibility of dating the pottery is limited to a typological analysis and a search for available parallels, including comparisons with better mapped foreign production. The faience vessels from waste pit H can mostly be regarded as imports from German workshops, and the design of marks permits a dating to the period of 1722–1744 (*fig. 100; Graesse – Jaenicke 1901, 97; Sojka a kol. 2011, 144*). The origin of stoneware products is presumed to be to the north of Bohemia, in the Lower Lusatian production sphere designated as Triebel – Muskau (*Horschik 1978, 295nn*). The decoration of two intact jugs suggests a dating in the eighteenth century. The small number of porcelain fragments are evidently of oriental origin in the first half of the eighteenth century.

Besides imported pottery, more commonly available material also provides several indicators to help establish the chronology of waste pit H. This specifically involved a decline in the number of vessels decorated with painted clay (only 2 specimens; *fig. 109*) and the greater representation of vessels decorated with polychrome mixed glazes applied with drizzling, dipping, pouring and marbling techniques. In Bohemia, the contents of waste pit H can be compared especially to waste pit C at Prague Castle (*Blazžková – Vepřeková 2015, 503–588*). Of fundamental importance is the presence of funnel-shaped pots, which are dated to the late seventeenth century and the early eighteenth century. Pans in waste pit C are represented especially by a later variant that emerged after 1600. In contrast, pipkin with a spout are a new element (*Čiháková – Müller 2013, obr. 17, 19; Himmelová – Procházka 1990, fig. 6/7*).

Based on this information, it is possible to exclude the presence of the sixteenth-century pottery component. All of the acquired material points toward the period between the late seventeenth century and the first half of the eighteenth century.

Given that the processing of the material from waste pit H produced nothing that would indicate the social status of the user(s) of the waste pit and that it was also impossible to more precisely localise the feature, the question of which environment this waste material can be attributed to remains unanswered.

With an awareness of the fact that items today's society regards as luxurious need not necessarily have represented luxury goods in the past, the following can be stated regarding waste pit H: the majority of kitchen and table pottery can be designated as commonly available goods that do not differ distinctly from the period standard, including the low representation of stoneware. The faience service(s) produced in Bavarian Bayreuth is perhaps somewhat exceptional. Compared to the Early Modern period, the presence of porcelain of oriental provenance is no longer an uncommon find in the Modern period.

4. PŘÍRODOVĚDNÉ METODY A JEJICH VYUŽITÍ PRO ANALÝZY RANĚ NOVOVĚKÉ KERAMIKY A SKLA

4.1. CHARAKTERIZACE SLOŽENÍ STŘEPOVÝCH HMOT A GLAZUR VYBRANÝCH NÁDOB RANĚ NOVOVĚKÉ KERAMIKY

Alexandra Kloužková – Martina Kohoutková – Gabriela Blažková – Petra Zemenová – Mária Kavanová

V období raného novověku byla keramika spotřebním zbožím, které muselo být celoročně dostupné (Žegklitz 2002). Nejpozději od 15. století byla vyráběna ve velkých sériích na rychle rotujícím hrnčířském kruhu a její povrch byl již opatřován glazurami. Lze předpokládat, že suroviny pro glazury byly nedostatkovým zbožím, protože se dochovala zpráva z roku 1535, která zakazovala, aby se s nimi „kšeftovalo“ (Blažková – Žegklitz 2016). K charakterizaci střepových hmot stejně jako ve starších obdobích (např. Kloužková a kol. 2012; Zemenová – Svobodová – Kloužková 2012; Kloužková – Zemenová – Profantová 2014; Kloužková a kol. 2014) se nyní přidává další oblast „keramického“ historického výzkumu – hodnocení glazur a identifikace barvicích složek. V rámci grantového projektu byly na VŠCHT Praha, Ústavu skla a keramiky, provedeny analýzy střepových hmot a glazur vybraných archeologických nálezů. Bylo hodnoceno 34 nádob (tab. 48), z kterých byly v laboratoři ARU AV ČR, Praha, v. v. i. pod vedením Ljuby Svobodové odebrány příslušné vzorky. Následně byly provedeny spektroskopické analýzy chemického a mineralogického složení střepových hmot a glazur. Celkem bylo v rámci projektu provedeno 140 analýz.¹⁴⁵ Další doplňující analýzy, včetně identifikace použitých historických pojiv, byly provedeny při rekonzervaci uvedených nádob v průběhu bakalářských¹⁴⁶ a semestrálních¹⁴⁷ prací studentek a studenta oboru Konzervování-restaurování uměleckořemeslných děl ze skla a keramiky na VŠCHT Praha.

Identifikace složení glazur a střepových hmot může výraznou měrou přispět k poznání raně novověké keramiky. Pro jeden z nejrozsáhlejších, v českém prostředí doposud analyzovaný soubor byly vybrány nálezy z odpadních jímek z Pražského hradu, které pokrývají časové období od druhé poloviny 15. do první poloviny 18. století. Jedním z původních cílů bylo zjistit, zda v období delším než 200 let je možné vysledovat změny ve složení střepových hmot a glazur. Z tohoto důvodu byly vybrány ze šesti odpadních jímek (nové schody u archivu – NS, B, S, Vikářské ulice čp. 37/IV – Vik, R, C) ze všech časových úseků (tab. 48). Cíleně byly analyzovány zejména pánve na třech nožkách. Důvodů bylo několik – jednak rovné dno, které velmi dobře umožňuje odběr vhodného vzorku pro analýzu, a jednak možnost porovnání výsledků s dříve analyzovaným souborem pánví z Prahy (Jonášová – Kloužková – Svobodová 2012). Předměty jsou řazeny chronologicky podle jímek. Datace se shoduje s údaji v katalogu nálezů (Blažková – Vepřeková 2015). U každého předmětu je uvedena rámcová datace pro výskyt daného předmětu na základě analogických archeologických nálezů, a proto se datace jímkou a předmětu může lišit. V dalších sloupcích je uvedeno označení analýzy (např. PH 737), které odpovídá Zprávě úkolu DČ 107 61 30 43. Barevné podbarvení řádku reprezentuje barvu glazury příslušné nádoby dle vizuálního posouzení. Z každého předmětu byl pro analýzu glazury (vzorky označené G) odebrán střep s glazurou; střepové hmoty byly analyzovány ve formě jemného prášku.

¹⁴⁵ Kompletní dokumentace a vyhodnocení všech analýz je obsaženo ve Zprávě úkolu DČ 107 61 30 43 (Kloužková – Kohoutková – Randáková 2013, 4–145).

¹⁴⁶ B. Hrubá: Rekonzervace keramických trojnožek z Pražského hradu, bakalářská práce, VŠCHT Praha, 2015, vedoucí práce A. Kloužková, konzultantky: G. Blažková, L. Svobodová.

A. Černá: Rekonzervace destilačního poklopu, holby a džbánu z rudolfínské doby, bakalářská práce, VŠCHT Praha, 2014, vedoucí práce A. Kloužková, konzultantky: G. Blažková, L. Svobodová.

L. Cyprisová: Restaurování zahradní keramiky z Libosadu a Pražského hradu, bakalářská práce, VŠCHT Praha, 2014, vedoucí práce A. Kloužková, konzultantky: G. Blažková, L. Svobodová, P. Zemenová.

¹⁴⁷ Semestrální práce II–IV v letech 2013–2015 pod vedením L. Svobodové a A. Kloužkové:

P. Balíková: Restaurování hnědě glazované trojnožky z Pražského hradu (inv. č. 5184); P. Kádová: Restaurování glazované trojnožky z Pražského hradu (inv. č. 96/S); J. Černošský: Rekonzervace trojnožek z Pražského hradu (inv. č. 291/C a 267/C); P. Glauningerová: Rekonzervace trojnožky z Pražského hradu (inv. č. 227/C), Restaurování

nádob z Pražského hradu (inv. č. 737/NS a 238/C); A. Černá: Rekonzervace glazované pánvičky a hrnce z Pražského hradu (inv. č. 55/S a 97/S); D. Novotná: Restaurování hrnku se zelenou glazurou z Pražského hradu (inv. č. 205/B),

J. Kúsová: Restaurování hrnce s hnědou glazurou z Pražského hradu (inv. č. 38/B); M. Gorelikova: Restaurování mísy a hrnce (inv. č. 225/C a inv. č. 51/Vikářská čp. 37).

Inv. číslo	Předmět	Datace	Jímka Hmota XRF, XRD	Analýzy		Barva glazury T – transparentní PK – polokrycí K – krycí
				Glazura XRF, XRD		
jímka Nové schody u archivu, 4/4 15. – 1/2 16. století						
737	mísa	1/3 16. st.	NS	PH 737	PH 737 G	PK okrová kropenatá hnědá
jímka B, 3/3 15. – 1/2 16. století						
16	destilační poklop	16. st.	B	PH 16	PH 16 G	PK zelená
38	hrnec	4/4 15. – 1/2 16. st.	B	PH 38	PH 38 G	PK okrová
47	džbán	4/4 15. – 1/2 16. st.	B	PH 47	PH 47 G	PK okrová hnědá
151	báně	16. – 1/3 17. st.	B	PH 151	PH 151 G	PK zelená
154	pánev	1/2 16. – 1/4 17. st.	B	PH 154	PH 154 G	PK okrová hnědá
168	hrnek	4/4 15. – 1/2 16. st.	B	PH 168	PH 168 G	PK hnědá, popelová
205	hrnec	4/4 15. – 1/2 16. st.	B	PH 205	PH 205 G	PK hnědá (dozelená)
206	hrnec	4/4 15. – 1/2 16. st.	B	PH 206	PH 206 G	T hnědá kropenatá
jímka S, 3/3 16. – 1/3 17. století						
5	hrnec	2/2 16. – 1/4 17. st.	S	PH 5	PH 5 G	PK zelená
11	hrnek	2/2 16. – 1/2 17. st.	S	PH 11	PH 11 G	PK okrová žlutá
55	hrnek	2/2 16. – 1/2 17. st.	S	PH 55	PH 55 G	PK okrová hnědá
84	mísa	1/3 16. – 1/4 17. st.	S	PH 485	PH 485 G	PK okrová hnědá
94	pánev	2/2 16. – 1/2 17. st.	S	PH 94	PH 94 G	PK okrová hnědá
96	pánev	16. – 1/3 17. st.	S	PH 40	PH 40 G	T barva střepu
97	pánev	2/2 16. – 1/2 17. st.	S	PH 97	PH 97 G	PK žlutá okrová
98	pánev	2/2 16. – 1/4 17. st.	S	PH 98	PH 98 G	T kropenatá okrová hnědá
473	obal květ- níku	2/2 16. – 17. st.	S	PH 473	PH 473 G	K zelená
825	pánev	4/4 16. – 1/2 17. st.	S	PH 825	PH 825 G	PK žlutá okrová
jímka Vikářská čp. 37/IV, 2/2 16. – 1/2 17. století						
40	holba	2/2 16. – 1/3 17. st.	Vik	PH 13460	PH 13460 G	vnitřní PK žlutá vnější K hnědá
51	mísa	2/2 16. – 1/2 17. st.	Vik	PH 51	PH 51 G	K žlutá malba
jímka R, 4/4 16. – 1/3 17. století						
15	mísa	3/3 16. – 1/3 17. st.	R	PH 15	PH 15 G	K zelená, cihlová
32	pánev	2/2 16. – 1/4 17. st.	R	PH 32	PH 32 G	PK okrová
jímka C, 2/3 17. – 1/2 18. století						
5	hrnek	4/4 16. st.	C	PH 1456	PH 1456 G	PK zelená
225 id. č.9	hrnec	17. st.	C	PH 225	PH 225 G	K hnědá
227	pánev	17. – 18. st.	C	PH 227	PH 227 G	PK zelená
231	šál	2/2 17. – 18. st.	C	PH 231	PH 231 G	PK okrová s kapkami zelené
238	pánev	2/2 17. – 18. st.	C	PH 238	PH 238 G	K hnědočerná
239	pánev	17. – 18. st.	C	PH 239	PH 239 G	K okrová hnědá
242	hrnec	2/2 16. – 1/2 17. st.	C	PH 242	PH 242 G	K oranžovookrová
267	pánev	2/2 17. – 18. st.	C	PH 267	PH 267 G	PK světle zelená
290	šál	2/2 17. – 1/2 18. st.	C	PH 290	PH 290 G	K zelenočerná
291	pánev	2/2 17. – 18. st.	C	PH 291	PH 291 G	K hnědočerná
sbírka Karla Fialy, nejasná lokalizace, 2/2 16. – 1/2 17. století						
5184	pánev	2/2 16. – 1/2 17. st.	–	PH 5184	PH 5184 G	hnědá

Tab. 48: Seznam vzorků historické glazované keramiky, podbarvení řádku reprezentuje barvu glazury příslušné nádoby dle vizuálního posouzení.

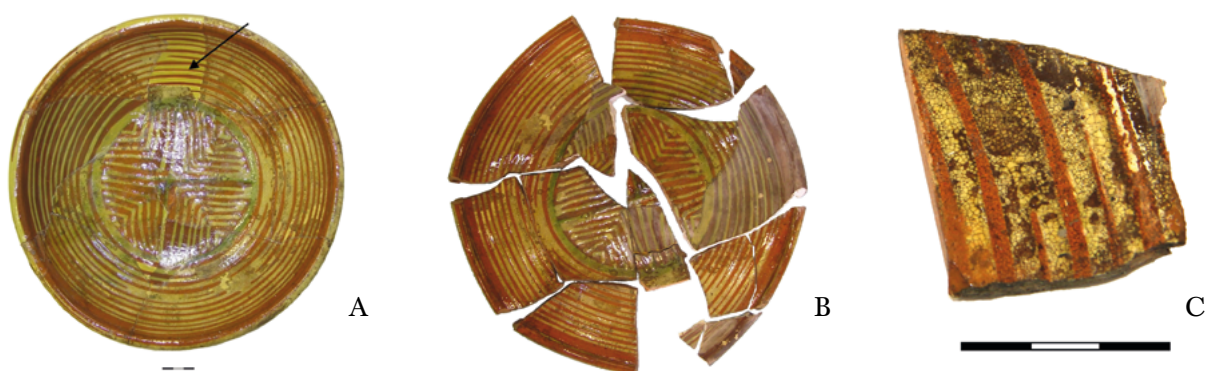
Tab. 48: List of samples of historical glazed ceramics. Colours in the table represent glaze colouring of the corresponding vessels by visual evaluation.

4.1.1. EXPERIMENTÁLNÍ ČÁST, POUŽITÉ ANALÝZY A ZPŮSOBY JEJICH PREZENTACE

4.1.1.1. STANOVENÍ CHEMICKÉHO SLOŽENÍ STŘEPOVÝCH HMOT A GLAZUR

Chemická složení glazur byla hodnocena na kusových plošných glazovaných vzorcích. Cíleně byly vybrány co nejplošší střepy (ze stěny s malým zakřivením nebo ze dna nádob; *obr. 110*), aby nedošlo ke zvýšení chyby měření v důsledku nerovnosti měřeného vzorku. Byl použit sekvenční vlnově-disperzní (WD) rentgenový spektrometr ARL 9400 XP+. Vzhledem k tomu, že byly měřeny poměrně vysoce olovnaté glazury, lze předpokládat, že výsledky nebyly ovlivněny složením podkladové střepové hmoty.¹⁴⁸ Na vybraných vzorcích byla provedena kontrola hloubky měření v porovnání s tloušťkou glazury a bylo potvrzeno, že byla získána data charakterizující hmotu glazurní vrstvy včetně povrchu (tzn. včetně případných korozních vrstev).

Metodou WD-XRF lze stanovit semikvantitativní obsah základních složek glazur a dalších příměsí. Nelze však přímo stanovit některé prvky (např. Li, B, Be, C, N, F). Výhodou této analýzy je měření z relativně velké plochy vzorku (v tomto případě kruhová plocha o průměru 2,7 cm), což vede k potlačení chyb v důsledku případných nehomogenit. Výsledky analýz resp. protokoly (PI A) jsou vyjádřeny ve formě nejběžnějších oxidů (získáno přepočtem) a jsou uvedeny pro vybrané předměty.

Obr. 110: A – snímek mísy s vyznačením místa odběru vzorku pro analýzy; inv. č. 51/Vikářská; B – snímek střepového materiálu uvedené nádoby; C – střep, ze kterého byla provedena analýza. VŠCHT Praha.

Fig. 110: A – shallow bowl; arrow shows area from where sample was taken for analyses; Inv. No. 51/Vikářská; B – sherd material of given bowl; C – analysed sample. UCT Prague.

Vzorky střepových hmot byly po odbroušení glazury jemně rozetřeny v achátové misce (*obr. 111A*), následně vysušeny na 105 °C a pro analýzu WD-XRF zalisovány do předem připraveného kelímku z kyseliny borité (*obr. 111B*). Chemická složení byla zjištěna na stejném spektrometru (ARL 9400 XP+) jako složení glazur (*obr. 111C*). Naměřená spektra byla vyhodnocena programem Uniquant 4. Ukázka výsledku analýzy střepové hmoty ve formě protokolu (PI B) je uvedena pro ilustraci u prvního hodnoceného předmětu, u dalších vybraných předmětů (stejných jako u glazur) jsou uvedeny dvě souhrnné tabulky charakterizující základní složky a příměsí.

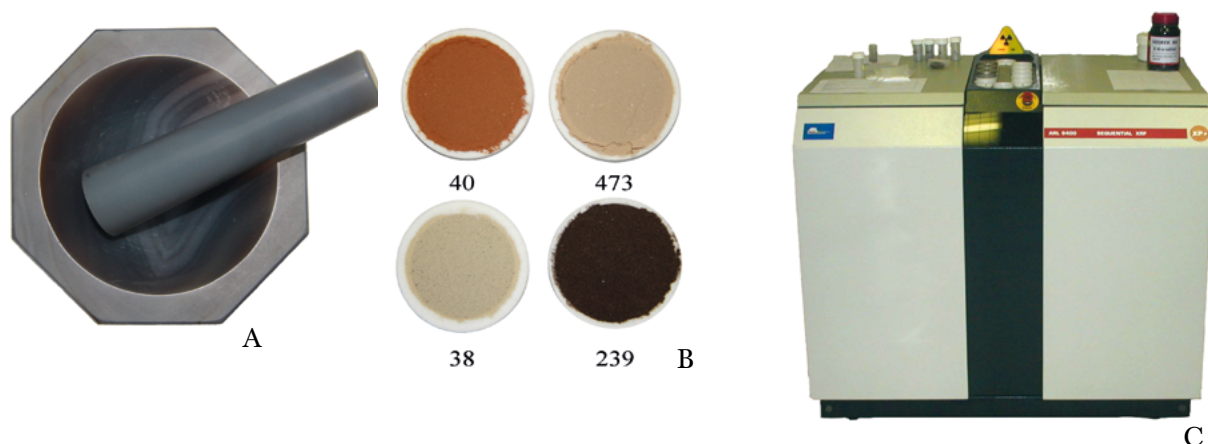
Chemická složení všech glazur i střepových hmot jsou uvedena v grafickém zpracování ve formě binárních a ternárních diagramů (*graf 29–38*). Ty názorně vyjadřují vzájemný poměr chemického složení v různých systémech.¹⁴⁹ Zde byly na základě identifikovaných složek v glazuře použity systémy SiO_2 – Al_2O_3 – PbO ; $(\text{K}_2\text{O}+\text{Na}_2\text{O})$ – CaO – P_2O_5 ; Fe_2O_3 – CuO – MnO ; Fe_2O_3 – CuO – Sb_2O_3 a P_2O_5 – SnO_2 – CaO . Složení střepových hmot bývají uváděna v různých systémech binárních¹⁵⁰ nebo ternárních.¹⁵¹ Pro charakterizaci byl vybrán binární systém hlavních složek SiO_2 – Al_2O_3 a z ternárních Al_2O_3 – SiO_2 – $(\text{K}_2\text{O}+\text{Na}_2\text{O}+\text{CaO}+\text{MgO}+\text{Ti}_2\text{O}+\text{Fe}_2\text{O}_3)$; $(\text{K}_2\text{O}+\text{Na}_2\text{O})$ – $(\text{CaO}+\text{MgO})$ – Fe_2O_3 ; Al_2O_3 – SiO_2 – $(\text{CaO}+\text{MgO})$ a Al_2O_3 – SiO_2 – $(\text{K}_2\text{O}+\text{Na}_2\text{O})$.

148 Taková situace může nastat v případě analýz středně a níže olovnatých velmi tenkých vrstev a bezolvnatých tenkých dekoračních vrstev. Odběr vzorků glazur k analýze pomocí odbroušování z povrchů se ukázal být nevhodný, jelikož dochází ke kontaminaci vzorků brusivem (korundem, karbidem, popř. příslušnými slitinami) a získané množství je poměrně malé, někdy pro analýzu nedostatečné.

149 Jsou různé možnosti, např. SiO_2 – Al_2O_3 – PbO ; PbO – CaO – $(\text{Na}_2\text{O}+\text{K}_2\text{O})$; Fe_2O_3 – CuO – MnO ; Fe_2O_3 – CuO – Sb_2O_3 apod.

150 Např. SiO_2 – Al_2O_3 (*Monette 2013*).

151 Např. Al_2O_3 – SiO_2 – $(\text{K}_2\text{O}+\text{Na}_2\text{O}+\text{CaO}+\text{MgO}+\text{Ti}_2\text{O}+\text{Fe}_2\text{O}_3)$; Al_2O_3 – SiO_2 – $(\text{K}_2\text{O}+\text{Na}_2\text{O}+\text{CaO})$ (*Nyakairu–Kurzweil–Koeberl 2002*; *Gregerová 2010*).

Obř. 111: A – achátová miska s tloučkem použitá k rozetření střeřových hmot; B – vzorky (červené pánve 40/S, obalu květníku 473/S, hrnce 38/B a pánve 239/C) připravené k analýze XRF a měřeni barevnosti; C – spektrometr ARL 9400 XP+. VŠCHT Praha.

Fig. 111: A – agate bowl with pestle used for grinding sherd material; B – samples (red pipkin 40/S, flowerpot liner 473/S, pot 38/B and pipkin 239/C) prepared for XRF analysis and colour scheme measurement; C – ARL 9400 XP+ spectrometer. UCT Prague.

Chemická složení střeřových hmot byla použita pro přepoččet na normativní minerály pomocí programu MINLITH.¹⁵² Ten bývá v současné době používán (za určitých zjednodušení) i pro výpočet případných složek suřovinových směsí použitých pro výrobu hodnocených vzorků historické keramiky.¹⁵³ Vypočtené normativní minerály jsou uvedeny v tabulkách u vybraných vzorků. Vypočtená suřovinová složení všech vzorků jsou pro přehlednost vyjádřena pomocí binárního diagramu kaolinit–illit a ternárních diagramů v systémech křemen–živce–jíllové minerály a kaolinit–illit–(montmorillonit+chlorit).

4.1.1.2. STANOVENÍ MINERALOGICKÉHO SLOŽENÍ GLAZUR A STŘEŘOVÝCH HMOT POMOCÍ RENTGENOVÉ DIFRAKČNÍ ANALÝZY

Mineralogická složení byla stanovena rentgenovou difrakční analýzou na difraktometru PANanalytical X'Pert PRO s použitím vlnové délky CuK α zářeni v rozsahu 4–70° 2 θ (ADS20). Difraktogram každého vzorku byl vyhodnocen pomocí softwaru Panalytical High Score Plus 4.0 a příslušné databáze referenčních vzorků. V případě střeřových hmot byly použity vzorky ve formě prášků. Glazury byly opět hodnoceny z povrchů plošných vzorků (stejně vzorky jako u WD-XRF; tzn. nejčastěji dna, popř. část těla s malým zakřivením – podle možnosti).

Výsledky mineralogických analýz jsou uvedeny pro vybrané předměty. U prvního předmětu jsou pro ilustraci celkového postupu analýz vloženy protokoly PII (XRD střeřové hmoty) a protokoly PIII (XRD glazury). Protokoly PII a PIII naměřených dat, které vedly k identifikaci mineralogického složení střeřové hmoty, resp. glazury obsahují naměřený difraktogram, dále čárová spektra označující pozice difrakčních piků měřených a referenčních vzorků včetně tabulky s identifikovanými minerály. Přítomnost nekryštalických fází nebyla při vyhodnocení zohledněna. Pokud u glazury nebyla identifikována kryštalická fáze, je uveden pouze difraktogram dokumentující amorfní charakter glazury.

Semikvantitativní zastoupení jednotlivých kryštalických fází ve vzorku je popsáno slovním hodnocením. Pokud jsou detekovány alespoň tři reflexe odpovídající určité kryštalické fázi z databáze referenčních vzorků, pak je její přítomnost ve vzorku jednoznačně prokázána. Intenzita naměřených reflexí pak odpovídá množství této fáze ve vzorku. Jestliže je uvedeno velmi slabě, předpokládáme zastoupení do cca 10 hmotn. %. Naopak označení silně odkazuje na dominantní kryštalickou fázi s obsahem nad 50 hmotn. %. Když je na difrakčním záznamu patrná pouze hlavní reflexe, je ve slovním vyjádření uvedeno v náznaku, což znamená, že přítomnost této fáze nelze jednoznačně prokázat a její množství je menší než cca 3 hmotn. %.

¹⁵² Byl vyvinut pro hodnocení mineralogického složení sedimentárních hornin na základě stanovení jejich chemického složení (Nyakairu – Kurzweil – Koeberl 2002; Gregerová 2010).

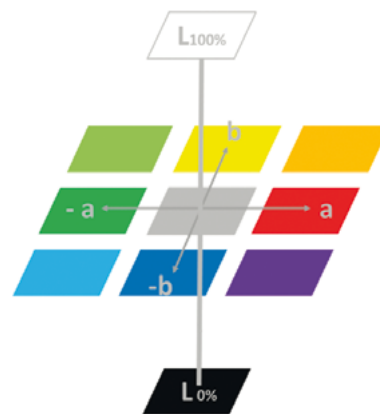
¹⁵³ Ze stanoveného chemického složení střeřu jsou vypočteny obsahy minerálů: Ab – albitu (sodný živce); An – anortitu (vápenatý živce); Pl – plagioklasu (sodnovápenatý živce); Or – ortoklasu (draselný živce); Q – křemene; Mm – montmorillonitu; Ill – illitu; Kn – kaolinitu; Chl – chloritu; Ap – apatitu; Cc – kalcitu; Dl – dolomitu; Ank – ankeritu; Srp – serpentinu; Ht – hematitu; Rt – rutilu. Následně jsou kombinovány výpočty např. suma alkalických živců – Fsp; suma jíllových minerálů – Pel; suma karbonátů – Carsd apod.

Výsledky všech mineralogických analýz střeptové hmoty (metodou XRD) jsou souhrnně uvedeny v grafu (graf 39), který byl z důvodu přehlednosti zpracován ve formě sloupcového diagramu. Krystalické fáze identifikované na glazurních vrstvách jsou popsány slovně v příslušném oddílu.

4.1.1.3. MĚŘENÍ BAREVNOSTI STŘEPOVÝCH HMOT A GLAZUR

Barevnost glazur byla v první části výstupu grantového projektu posuzována vizuálně (Blažková – Vepřeková 2015). Pro interpretaci výsledků účinků barvicích oxidů byly analýzy chemického a mineralogického složení doplněny o spektrofotometrické měření barevnosti. Stejná metoda byla použita i u střeptové hmoty, jejíž barvu ovlivňují zejména složení vstupní suroviny (především Fe a Ti sloučeniny, popř. příměsi Mn sloučenin) a podmínky výpalu.¹⁵⁴ V případě oxidačního výpalu lze barevnost střeptové hmoty použít i k přibližnému stanovení teploty výpalu.¹⁵⁵

Při spektrofotometrickém určení barevnosti je používán barevný prostor definovaný Mezinárodní komisí pro osvětlování (Commission Internationale de l'Éclairage (CIE) CIE L*a*b*), který byl vyvinut čistě pro vědecké účely.¹⁵⁶ Hodnota CIE L* (obr. 112) je mírou světlosti objektu (0 odpovídá černé a 100 bílé barvě), hodnoty CIE a* (a* < 0 platí pro zelený odstín, a* > 0 pro červený) a CIE b* (b* < 0 pro modrý a b* > 0 pro žlutý odstín). Výsledky barevnosti tak lze zpracovat ve formě tabulek nebo grafů,¹⁵⁷ popř. barevného prostoru CIE. Zde jsou uvedeny v tabulkách vybraných předmětů hodnoty L*a*b* a podbarvením buňky; v závěrečné tabulce je podbarven druhý (pro glazury) a poslední (pro střeptové hmoty) sloupec podle příslušných předmětů (barevnost byla přenesena ve formě pozadí z kalibrovaného monitoru). K měření byl použit reflexní spektrofotometr Datacolor Mercury 2000 (podmínky měření D₆₅10Deg, tj. denní světlo (D65) a úhel pozorování 10°) pracující ve viditelné oblasti spektra. Barevnost střeptových hmot a glazur byla měřena na stejných vzorcích jako XRF a XRD, tzn. u střeptových hmot z ploch nalisovaných práškových vzorků a u glazur z povrchu glazovaných střeptů. Na základě výsledků měření barevnosti a XRF analýz jsou v závěrečné tabulce (tab. 67) shrnuty identifikované základní i barvicí složky analyzovaných glazur. Podbarvení druhého sloupce odpovídá glazurám a posledního sloupce střeptovým hmotám.

Obr. 112: Komponenty barevného prostoru CIE L*a*b*. VŠCHT Praha.
Fig. 112: Components of colour space CIE L*a*b*. UCT Prague.

U vybraných vzorků byl k hodnocení poškození glazur použit stereomikroskop Olympus SZX9 a polarizační mikroskop Olympus BX60.

4.1.2. ANALÝZA VYBRANÝCH PŘEDMĚTŮ

Vzhledem k celkovému počtu provedených analýz budou detailně prezentovány pouze vybrané předměty,¹⁵⁸ kdy z každého nálezového souboru s výjimkou odpadní jímky S, byl vybrán jeden zástupce. Pracovní postup resp. posloupnost jednotlivých analýz byl u všech předmětů stejný a zde je pro ilustraci uveden s komentářem pouze u prvního předmětu. U dalších budou uvedeny souhrnné tabulky a případné rozdíly, odchylky, zajímavosti.

4.1.2.1 MĚLKÁ MÍSA – PŘEDMĚT 737 Z ODPADNÍ JÁMY U NOVÝCH SCHODŮ U ARCHIVU

Z odpadní jámy u nových schodů u archivu pochází celkem 48 identifikovaných keramických tvarů. Nálezový soubor je rámcově datován do čtvrté čtvrtiny 15. až první poloviny 16. století. Analýzy byly prove-

¹⁵⁴ Maximální teplota výpalu, výdrž na maximální teplotě a především atmosféra v peci (Mirti – Appolonia – Casoli 1999; Mirti – Davit 2004; Quinn 2013, 200).

¹⁵⁵ Při přepalu (v laboratorní peci) střeptu oxidačně pálené keramiky nedochází do překročení původní teploty výpalu ke změně zbarvení. Aplikace této metody na keramické střepty vypálené v redukční atmosféře je velmi obtížná, neboť je velmi náročné docílit stejných redukčních podmínek výpalu jako při výrobě (Mirti – Appolonia – Casoli 1999; Mirti – Davit 2004).

¹⁵⁶ Byl navržen tak, aby byl zcela nezávislý na jakémkoli zobrazovacím zařízení, reprezentace barev v tomto prostoru je velmi blízká počtu barev, které dokáže zachytit lidské oko (Dannhoferová 2012).

¹⁵⁷ Např. závislost L* na a*, L* na H, b* na a*, H na T (°C), C na T (°C), ΔL (%) na T (°C), b* nebo a* na T (°C), C na L*, b* na L* (Mirti – Appolonia – Casoli 1999; Mirti – Davit 2004).

¹⁵⁸ Stručné slovní vyhodnocení analýzy bylo publikováno u každého předmětu v Katalogu (Blažková – Vepřeková 2015).

Obr. 113: A – snímek mísy 737/NS po rekonzervaci s vyznačením místa odběru vzorku; B – snímek střepového materiálu před odebráním vzorku pro provedení analýz; C – odebraný střep k analýzám XRF a XRD. VŠCHT Praha.

Fig. 113: A – shallow bowl 737/NS after reconsevation; with arrow showing area from which sample was taken for analyses; B – sherd material; C – analysed sample. UCT Prague.

deny u jediného zástupce, a to u mělké mísy inv. č. 737 (Blažková – Vepřeková 2015, 52). Mělké mísy patří mezi zástupce stolní keramiky, u kterých se předpokládá primární užití při konzumaci pokrmů. S ohledem na tvar patří mezi nejmladší tvary tohoto nálezového souboru.

Na obr. 113 je snímek analyzovaného předmětu a střepového materiálu s vyznačením místa odebraného střepu, jehož povrchová úprava byla analyzována. Po provedení XRF a XRD analýz z povrchu vzorku, byla odbroušena polokrycí okrová místy hnědě kroupenatá glazura a odebrána světlá střepová hmota. Po rozetření na jemný prášek byla provedena XRD analýza a následně po zalisování do kelímku XRF analýza; pak byla tableta a pevný vzorek použity pro měření barevnosti.

Chemické složení

Stanovené chemické složení v základních oxidech je uvedeno v protokolech chemického složení glazury (Protokol I 737/NS A) a střepové hmoty (Protokol I 737/NS B), zařazenými za slovním hodnocením mineralogického složení (obr. 114). U glazur jsou barevnými kružnicemi vyznačeny hlavní barvicí složky (např. hnědá tlustá čára symbolizuje převažující účinek oxidů Fe) a černé zvýrazňují základní sklotvorné složky (SiO_2 a především tavivo PbO).

Zaokrouhlené hodnoty základního chemického složení podle chyb měření (druhý sloupec v Protokolech I 737/NS A – B) jsou souhrnně obsaženy v tabulce 49a; další příměsi obsažené ve střepové hmotě a glazure jsou uvedeny v tabulce 49b. Naměřená zbarvení glazury a střepové hmoty včetně hodnot CIE $L^*a^*b^*$ jsou zanesena v posledním sloupci první tabulky. Hlavní barvicí složky jsou vyjádřeny podbarvením buněk u glazur, v tomto případě je to kombinace oxidů Fe, Cu a Sb, popř. i Mn.

Z chemického složení střepové hmoty v základních oxidech byly vypočteny normativní minerály charakterizující vstupní surovinovou směs mísy 737/NS (tab. 50).

Vzorek	Obsah složky [hmotn. %]										Barva CIE $L^*a^*b^*$
	SiO_2	Al_2O_3	PbO	Fe_2O_3	CaO	TiO_2	K_2O	Na_2O	MgO	MnO	
Střep	68	24	0,2	2,3	0,8	1	1,8	0,2	0,8	0,01	81*3*11
Glazura	21	6	52	6	3,1	0,4	0,7	0,1	0,3	0,04	39*15*26

Tab. 49a: Semikvantitativní chemické složení hlavních složek střepové hmoty a glazury mělké mísy 737/NS.

Tab. 49a: Semi-quantitative chemical composition of ceramic body and glaze of shallow bowl sample 737/NS; main components.

Vzorek	Obsah složky [hmotn. %]										
	P_2O_5	SO_3	Cl	V_2O_5	Cr_2O_3	CuO	ZnO	Rb_2O	SrO	BaO	Sb_2O_3
Střep	0,5	0,1	0,02	0,02	0,01	-	0,01	-	0,04	0,04	-
Glazura	6	1,1	0,1	-	-	0,1	2,3	0,01	-	-	0,1

Tab. 49b: Semikvantitativní chemické složení příměsí střepové hmoty a glazury vzorku 737/NS.

Tab. 49b: Semi-quantitative chemical composition of ceramic body and glaze of sample 737/NS; admixtures.

Vzorek	Obsah složky [hmotn. %]											
	Fsp	Q	Mm	Ill	Chl	Kn	Ap	Ank	Ht	Rt	HI	Gy
737/NS	0	33,3	6,09	18,06	1,3	37,71	1,11	0,26	0,99	0,94	0,03	0,2

Tab. 50: Zastoupení normativních minerálů vypočtené z chemického složení střepevé hmoty 737/NSB. Pozn.: Fsp – živce; Q – křemen; Mm – montmorillonit; Ill – illit; Chl – chlorit; Kn – kaolinit; Ap – apatit; Ank – ankerit; Ht – hematit; Rt – rutilit; HI – halit; Gy – sádrovec.

Tab. 50: Normative minerals calculated from chemical composition of ceramic body 737/NSB. Note: Fsp – feldspars; Q – quartz; Mm – montmorillonite; Ill – illite; Chl – chlorite; Kn – kaolinite; Ap – apatite; Ank – ankerite; Ht – hematite; Rt – rutile; HI – halite; Gy – gypsum.

Protokoly I: 737/NS – chemické složení glazury a střepevé hmoty

VŠCHT PRAHA INSTITUTE OF CHEMICAL TECHNOLOGY TECHNICKÁ 5 CZ-16628-PRAHA Fax:0042-2-3116109 2013-08-07												VŠCHT PRAHA INSTITUTE OF CHEMICAL TECHNOLOGY TECHNICKÁ 5 CZ-16628-PRAHA Fax:0042-2-3116109 2013-10-03											
Klouzkova PH 737 GL												Klouzkova PH737 0.8g,f											
ARL 9400 Rh 60kv LfF200 LfF220 Ge111 TLAP Viewed Mass = 18000.00 mg Sample Height = 5.00 mm												ARL 9400 Rh 60kv LfF200 LfF220 Ge111 TLAP Viewed Mass = 432.526 mg Sample Height = 0.80 mm											
Calculated as : Oxides Matrix (Shape & ImpF): 1 Teflon												Calculated as : Oxides Matrix (Shape & ImpF): 2 SiO2											
X-ray path = Vacuum Film type = No supporting film												X-ray path = Vacuum Film type = 2 PP 4mlkr											
Case number = 0 Known Mass, Area, Rest, Dilution												Case number = 0 Known Mass, Area, Rest, Dilution											
EFF. Diam. = 25.0 mm Eff. Area = 490.6 mm2												EFF. Diam. = 25.0 mm Eff. Area = 490.6 mm2											
Known Conc = 0 %												Known Conc = 0 %											
Rest = 0 %												Rest = 0 %											
D11/Sample												D11/Sample											
<2e means that the concentration is < 10 mg/kg												<2e means that the concentration is < 10 mg/kg											
A + or & means: Part of 100% sum												A + or & means: Part of 100% sum											
Z	wt%	StdErr	Z	wt%	StdErr	Z	wt%	StdErr	Z	wt%	StdErr	Z	wt%	StdErr	Z	wt%	StdErr						
11+Na2O	0.087	0.015	30+CuO	0.069	0.013	52 TeO2	<	<	29+CuO	<2e	0.0015	52 TeO2	<	<	11+Na2O	0.191	0.022						
12+MgO	0.315	0.028	31 Ga2O3	<	<	53 I	<	<	30+ZnO	0.0109	0.0052	53 I	<	<	12+MgO	0.254	0.045						
13+Al2O3	21.10	0.12	32 GeO2	<	<	55+Cs2O	<2e	0.020	31+Ga2O3	0.0035	0.0017	55+Cs2O	<	<	13+Al2O3	23.74	0.21						
14+SrO	0.074	0.010	33+As2O3	0.046	0.011	SumLa..Lu	0.004	0.082	32+GeO2	<	<	SumLa..Lu	0	0.020	14+SrO	68.43	0.23						
15 P	<	<	34 SeO2	<	<	72 HfO2	<	<	33 As2O3	<	<	72 HfO2	<	<	15 P	<	<						
15+P2O5	5.50	0.11	35 Br	<2e	0.011	73 Ta2O5	<	<	34 SeO2	<	<	73 Ta2O5	<	<	15+P2O5	0.523	0.036						
16+SrO	1.07	0.05	37+Rb2O	0.0110	0.0052	74 WO3	<2e	0.0057	35 Br	<	<	74 WO3	<	<	16+SrO	0.071	0.013						
16 S	<	<	38 SrO	<	<	75 Re2O7	<	<	37+Rb2O	<2e	0.0027	75 Re2O7	<	<	16 S	<	<						
17+Cl	0.086	0.015	39 Y2O3	<	<	76 OsO4	<	<	38+SrO	0.0355	0.0094	76 OsO4	<	<	17+Cl	0.0163	0.0064						
18 Ar	<	<	40 ZrO2	<	<	77 IrO2	<	<	39+Y2O3	0.0054	0.0027	77 IrO2	<	<	18 Ar	<	<						
19+K2O	0.657	0.040	41 Nb2O5	<	<	78+PtO2	<	<	40+ZrO2	0.043	0.010	77 IrO2	<	<	19+K2O	1.78	0.07						
20+CaO	3.11	0.09	42 MoO3	<	<	79 Au	<	<	41+Nb2O5	<2e	0.0038	78+PtO2	<	<	20+CaO	0.802	0.045						
21 Sc2O3	<	<	44 RuO4	<	<	80 HgO	<	<	42 MoO3	<	<	79 Au	<	<	21 Sc2O3	<	<						
22+TiO2	0.372	0.030	45 Rh2O3	<	<	81+Tl2O3	<	<	44 RuO4	<	<	80 HgO	<	<	22+TiO2	1.00	0.05						
23 V2O5	<2e	0.0031	46 PdO	<	<	82+PbO	0.25	0.25	45 Rh2O3	<	<	81 Tl2O3	<	<	23 V2O5	0.0157	0.0063						
24+Cr2O3	<2e	0.0043	47 Ag2O	<	<	83+Bi2O3	<	<	46+PdO	<	<	82+PbO	0.162	0.020	24+Cr2O3	0.0125	0.0056						
25+MnO	0.069	0.0096	48 C2O	<	<	84 Gd2O3	<	<	47 Ag2O	<	<	83+Bi2O3	<	<	25+MnO	0.0169	0.0065						
26+Fe2O3	6.28	0.12	49 In2O3	<	<	92+U3O8	<	<	48 C2O	<	<	90 ThO2	<	<	26+Fe2O3	2.26	0.07						
27 Co3O4	<	<	50 SnO2	0.077	0.021	94+PuO2	<	<	49 In2O3	<	<	92 U3O8	<	<	27 Co3O4	<	<						
28 NiO	<	<	51+Sb2O3	<	<	95 Am2O3	<	<	50 SnO2	<	<	94 PuO2	<	<	28 NiO	<	<						
									51+Sb2O3	<	<	95 Am2O3	<	<									

Ob. 114: Protokoly chemického složení v základních oxidech vzorku 737/NS; A – glazury; B – střepevé hmoty. VŠCHT Praha.

Fig. 114: Report on chemical composition in basic oxides of sample 737/NS; A – glaze; B – ceramic body. UCT Prague.

Mineralogické složení

Jednotlivé kroky měření mineralogického složení střepevé hmoty pomocí XRD dokumentuje *Protokol II 737/NSB*. Difraktogram měřeného vzorku (*obr. 115*) byl ve formě čárových spekter porovnán s databází referenčních vzorků (*obr. 116*). Vyhodnocená semikvantitativní množství identifikovaných složek včetně příslušných údajů (název minerálu, chemický vzorec a kód referenčního vzorku) jsou uvedena v *tab. 51*. Stejně položky obsahuje *Protokol III 737/NSA* týkající se glazury (difraktogram *obr. 117*, spektra *obr. 118, tab. 52*).

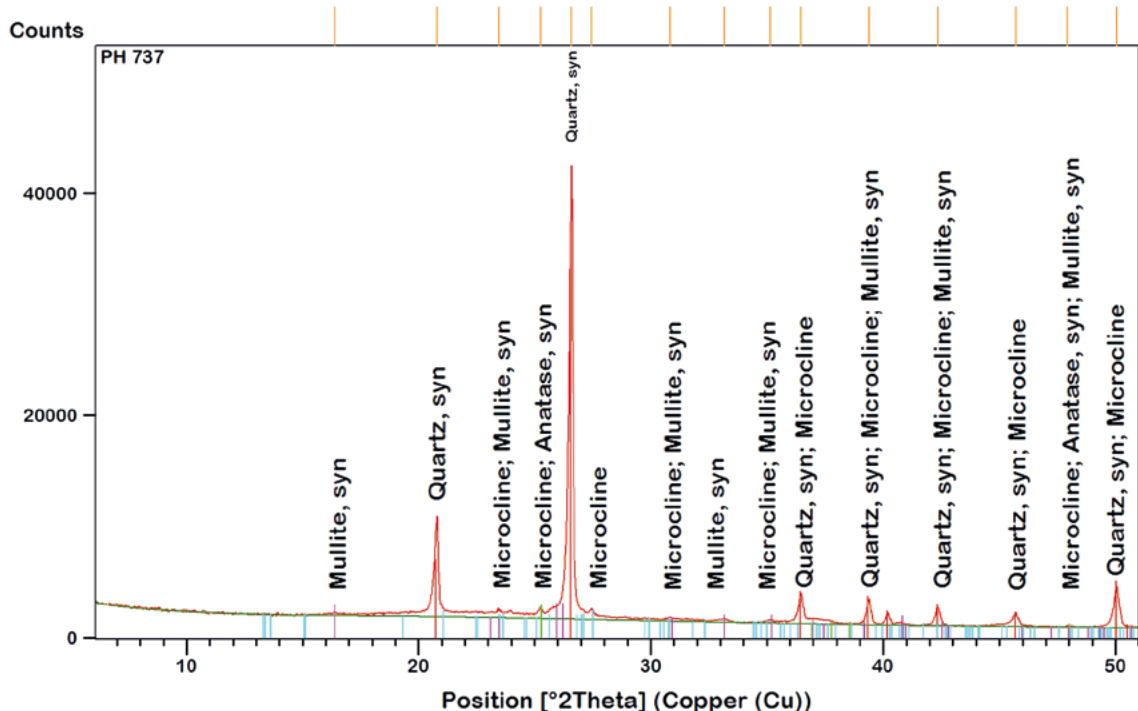
Ve střepevé hmotě vzorku 737/NS byly identifikovány hlavní krystalické fáze:

- křemen (> 80 hmotn. %),
- anatas (< 3 hmotn. %),
- mikroklin (< 3 hmotn. %),
- mullit (< 10 hmotn. %).

Z porovnání normativního složení „hypotetické“ surovinové směsi a mineralogického složení vypálené střepevé hmoty vyplývá, že poměrně výrazně plastická směs (obsahující 63,13 hmotn. % normativních jílových minerálů)¹⁵⁹ byla ostřena především křemenným ostřivem.¹⁶⁰ Plastická složka tvoří po výpalu

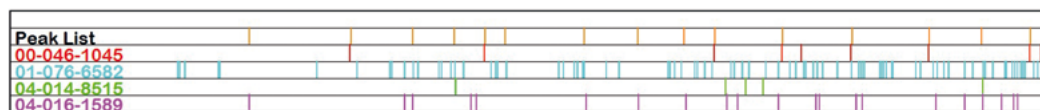
159 Tzv. Pel je součet Mm+Ill+Kn+Chl.

160 Ostřivo působí jako „stavební prvek“ a při výpalu neprodělává výraznou změnu (v případě křemene dochází k modifikaci při 573 °C).

Obr. 115: Difraktogram střepové hmoty vzorku 737/NS s vyznačenými hlavními píky minerálů. VŠCHT Praha.

Fig. 115: XRD pattern of ceramic body of bowl sample 737/NS. UCT Prague.

Obr. 116: Spektra; první je čárové spektrum analyzovaného vzorku 737/NS, následují spektra referenčních vzorků jednotlivých minerálů. VŠCHT Praha.

Fig. 116: XRD stick patterns of sample 737/NS and of reference minerals. UCT Prague.

Kód referenčního vzorku	Název minerálu	Chemický vzorec	Semikvantitativní zastoupení
00-046-1045	Křemen	SiO ₂	Silně
01-076-6582	Mikroklin	K (AlSi ₃ O ₈)	V náznaku
04-014-8515	Anatas	TiO ₂	V náznaku
04-016-1589	Mullit	Al _{2,34} Si _{0,66} O _{4,83}	Velmi slabě

Tab. 51: Tabulka identifikovaných minerálů ve vzorku střepové hmoty mísy 737/NS.

Tab. 51: Identified mineralogical composition of ceramic body of sample 737/NS.

předmětu základní matrix¹⁶¹ a v závislosti na teplotě výpalu mění své mineralogické složení.¹⁶² Vzhledem k identifikaci nízkého obsahu mullitu lze předpokládat, že při výrobě byla mělká mísa vypálena na teplotu dosahující cca 980 °C.¹⁶³ Teplota tavení glazury tohoto složení je cca 900–980 °C.¹⁶⁴ Glazura byla nanášena na přezahnutý střep.¹⁶⁵ V okrové, téměř krycí glazuře byla identifikovaná krystalická fáze – magnetit.

161 Při tepelném zatížení se uvolňují hydroxylové skupiny ze struktury jílových minerálů. Amorfni produkty rozpadu jejich struktur, např. metakaolinit nelze pomocí XRD identifikovat (Hanykýř – Kutzendörfer 2008, 115).

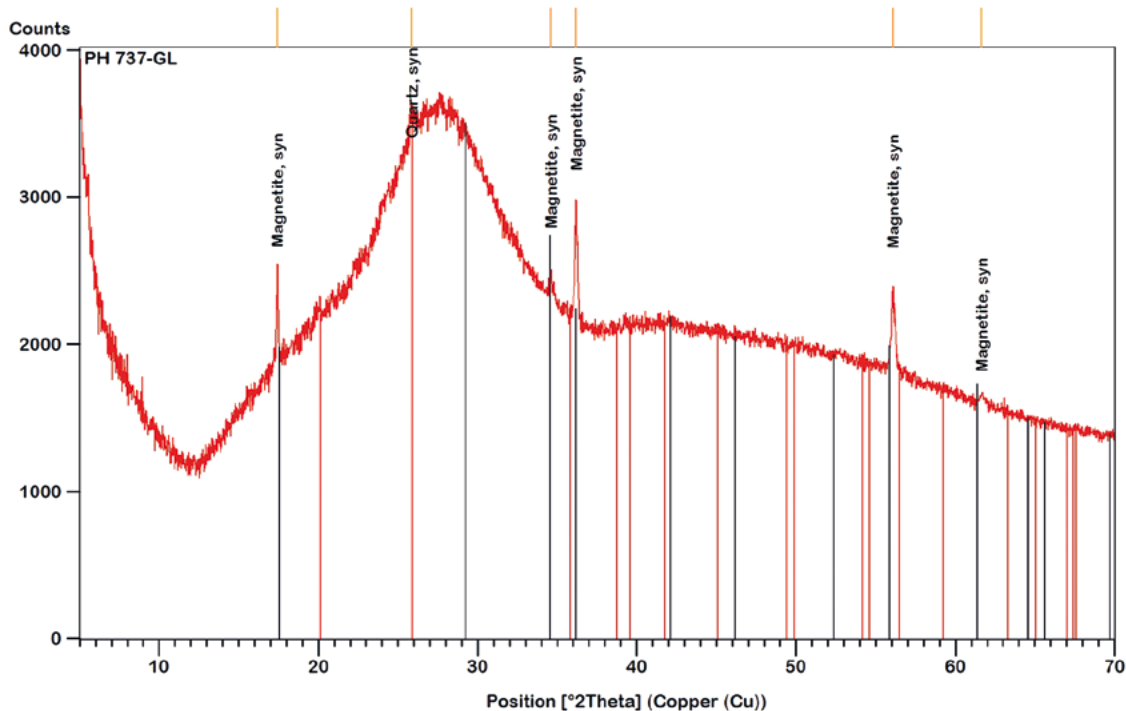
162 Mohou vznikat nové fáze, u klasické keramiky je to především mullit. Jeho teplota vzniku je závislá na podmínkách výpalu (pecní atmosféře oxidace/redukce, rychlosti ohřevu, prodlevě na maximální teplotě), přítomných příměsích a jejich velikosti zrn. Leží v rozmezí cca 950–1050 °C (Hanykýř et al. 2009, 35).

163 Viz pozn. 162 – mohla být i mírně vyšší.

164 Porovnání s publikovanými daty (Valenta 2007, 120), PbO může být použit jako tavivo max. do teploty 1150 °C (Eppler – Eppler 2000, 19).

165 Předmět po vytvoření (v tomto případě vytočený na kruhu) a prvním výpalu na teplotu vedoucí k jeho zpevnění a získání mikrostruktury s pórovitostí vhodnou k nasáknutí glazury před konečným výpalem.

Protokol III: 737/NSA – mineralogické složení glazury

Obr. 117: Difraktogram glazury 737/NS. Vysoké pozadí svědčí o výrazném obsahu amorfni skelné fáze s nízkým podílem krystalické složky. VŠCHT Praha.

Fig. 117: XRD pattern of glaze 737/NS. Elevated background shows evidence of high amorphous phase content. UCT Prague.

Obr. 118: Spektra; nahoře měřeného vzorku 737/NS; pod ním identifikovaného minerálu. Z porovnání spekter plyne, že krystalickou složkou je magnetit. VŠCHT Praha.

Fig. 118: XRD stick patterns of sample 737/NS and of reference mineral – magnetite. UCT Prague.

Kód referenčního vzorku	Název minerálu	Chemický vzorec	Semikvantitativní zastoupení
04-006-0424	Magnetit	Fe ₃ O ₄	Slabě
00-046-1045	Křemen	SiO ₂	Velmi slabě

Tab. 52: Tabulka identifikovaných minerálů u vzorku glazury 737/NS.

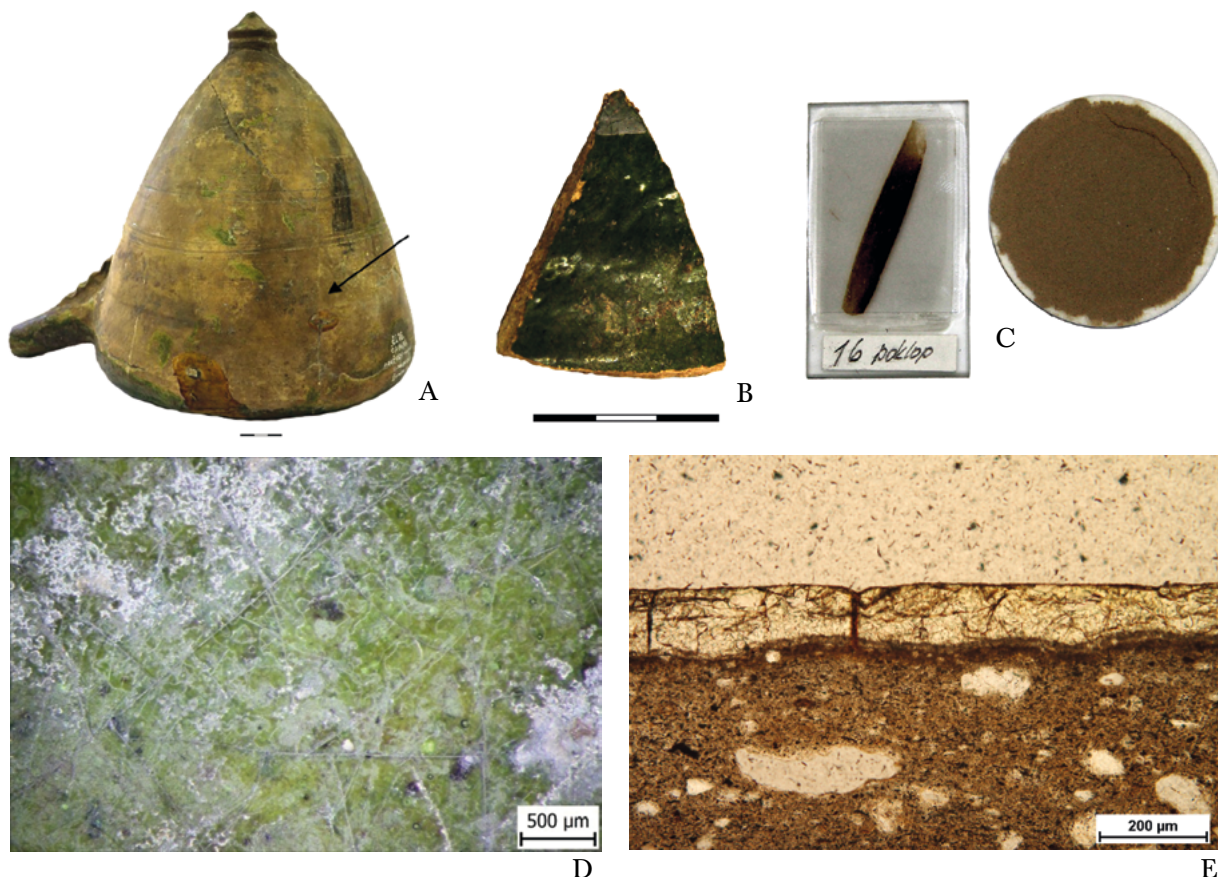
Tab. 52: Identified mineralogical composition of glaze sample 737/NS.

4.1.2.2. DESTILAČNÍ POKLOP – PŘEDMĚT INV. Č. 16 Z ODPADNÍ JÍMKY B

Odpadní jímka B je z hlediska keramické složky nejrozsáhlejším nálezovým souborem. Celkem obsahovala 280 rekonstruovatelných nebo alespoň identifikovatelných keramických tvarů. Je rámcově datována do třetí třetiny 15. až první poloviny 16. století. Z odpadní jímky B byl vybrán nejen destilační poklop (*Blažková – Vepřeková 2015*, 86), ale rovněž se analyzovalo dalších sedm nádob (tři hrnce, hrnek, džbán, pánev, báně). Z hlediska keramického tvaru je destilační poklop ojediněle se vyskytujícím předmětem, který je datován do 16. století a objevuje se napříč Evropou (*Bundszus 2012*, 253, Abb. 26; *Durdík 2010*, obr. 7; *Kluttig-Altman 2006*, 315, 316, Abb. 86/9, 215, 217–220; *Kovář 2007*, 67; *Unger 1999*, 105). Z odpadní jímky B mimo jiné pocházejí nálezy dvou destilačních mís (*Blažková – Vepřeková 2015*, 84, 150), které budou předmětem dalších analýz. Na snímku destilačního poklopu je šipkou označeno místo odběru vzorku pro analýzy (*obr. 119*). Z odebraného střepu byl odříznut plátek pro zhotovení výbrusu a připraven

práškový vzorek světlé střeptové hmoty. Ze snímku povrchu a z výbrusu střeptu v procházejícím polarizovaném světle je patrné výrazné poškození zelené vnitřní transparentní, místy až polokrycí glazury. V zelené glazuře o tloušťce cca 130 μm jsou praskliny. Mezi střeptem a glazurou je patrná mezivrstva vytvořená v průběhu výroby předmětu při výpalu rozpouštěním střeptové hmoty v roztavené glazuře; mezivrstva dosahuje tloušťky cca 30 μm .

Chemické složení v oxidech je uvedeno v *tab. 53* a vypočtené normativní minerály v *tab. 54*.

Obr. 119: A – destilační poklop 16/B s vyznačeným místem odběru vzorku; B – odebraný vzorek; C – výbrus pro optickou mikroskopii a tableta k měření XRF; D – poškozená vnitřní glazura, snímek pořízen stereomikroskopem; E – výbrus v procházejícím polarizovaném světle dokumentující praskliny v zelené glazuře o tloušťce cca 130 μm . VŠCHT Praha.

Fig. 119: A – distillation lid 16/B; arrow marks area from which sample was taken for analyses; B – analysed sample; C – thin section for optical microscopy and pellet for XRF analysis; D – damaged inner glaze; E – thin section in plane polarized light showing cracks in green glaze with thickness of c. 130 μm . UCT Prague.

Chemické složení

Vzorek	Obsah složky [hmotn. %]										Barva L*a*b*
	SiO ₂	Al ₂ O ₃	PbO	Fe ₂ O ₃	CaO	TiO ₂	K ₂ O	Na ₂ O	MgO	MnO	
Střep	67	24	0,2	3,2	0,9	1,2	1,6	0,2	0,8	-	78*4*15
Glazura	40	8	36	1,1	4	0,4	2,1	0,4	0,2	0,01	45*-2*14

Tab. 53a: Semikvantitativní chemické složení hlavních složek střeptové hmoty a glazury vzorku poklopu 16/B.

Tab. 53a: Semi-quantitative chemical composition of ceramic body and glaze of sample 16/B; main components.

Vzorek	Obsah složky [hmotn. %]								
	P ₂ O ₅	SO ₃	Cl	V ₂ O ₅	Cr ₂ O ₃	CuO	ZnO	SrO	BaO
Střep	0,7	0,1	-	0,02	0,01	0,02	-	0,03	0,02
Glazura	3,3	1,5	0,5	-	-	2,3	0,01	-	-

Tab. 53b: Semikvantitativní chemické složení příměsí střeptové hmoty a glazury vzorku poklopu 16/B.

Tab. 53b: Semi-quantitative chemical composition of ceramic body and glaze of distillation lid sample 16/B; admixtures.

Vzorek	Obsah složky [hmotn. %]											
	Fsp	Q	Mm	Ill	Chl	Kn	Ap	Ank	Ht	Rt	HI	Gy
16/B	0	32,36	6,35	15,99	1,96	38,63	1,55	0	1,83	1,12	0,02	0,2

Tab. 54: Zastoupení normativních minerálů vypočtené z chemického složení střeptové hmoty, charakterizující vstupní surovinovou směs destilačního poklopu 16/B. Pozn.: Fsp – živec; Q – křemen; Mm – montmorillonit; Ill – illit; Chl – chlorit; Kn – kaolinit; Ap – apatit; Ank – ankerit; Ht – hematit; Rt – rutil; HI – halit; Gy – sádrovec.

Tab. 54: Normative minerals calculated from chemical composition of ceramic body 16/B, describing initial raw materials of distillation lid 16/B. Note: Fsp – feldspars; Q – quartz; Mm – montmorillonite; Ill – illite; Chl – chlorite; Kn – kaolinite; Ap – apatite; Ank – ankerite; Ht – hematite; Rt – rutile; HI – halite; Gy – gypsum.

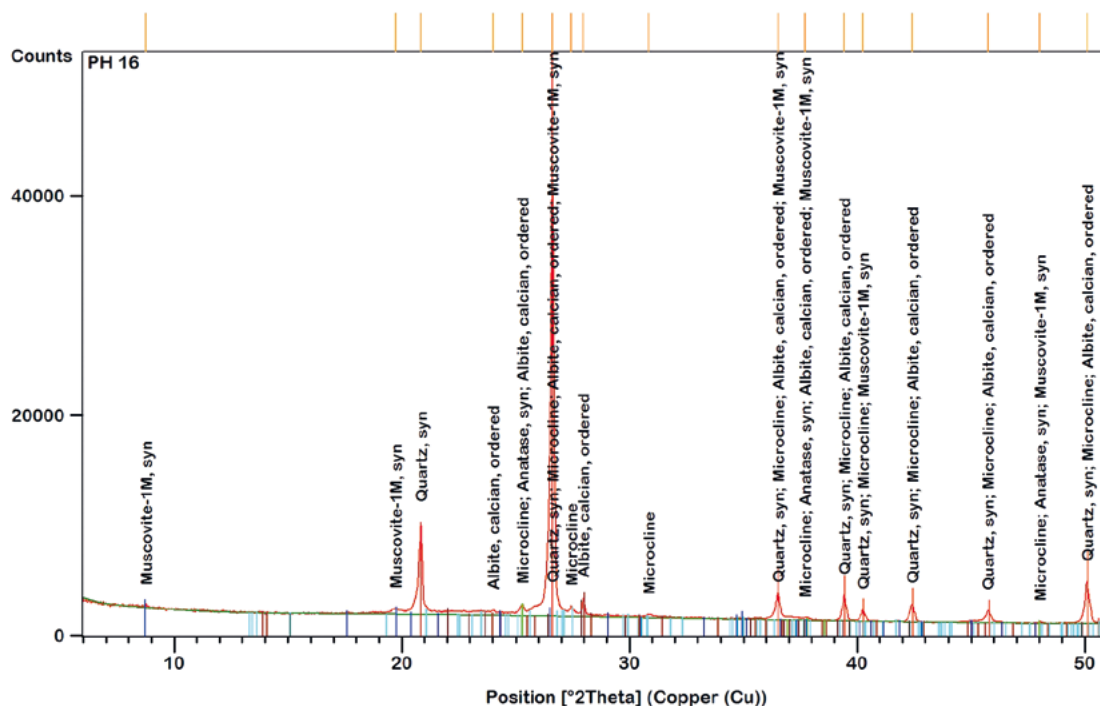
Mineralogické složení

V protokolu měření vedoucího k identifikaci mineralogického složení střeptové hmoty destilačního poklopu je uveden difraktogram (*obr. 120*), který se výskytem muskovitu výrazně liší od difraktogramu předchozího předmětu. Jeho náález svědčí o teplotě výpalu střeptové hmoty pod cca 950 °C.

Ve střeptové hmotě byly identifikovány hlavní krystalické fáze:

- křemen (> 80 hmotn. %),
- anatas (< 3 hmotn. %),
- albit (< 3 hmotn. %),
- mikroklin (< 5 hmotn. %),
- dehydroxylovaný muskovit (< 5 hmotn. %).

Na transparentní až polokrycí zelené glazuře byla identifikovaná krystalická fáze – hydratovaný fosforečnan olovnato-vápenatý (korozní produkt).

Obr. 120: Difraktogram vzorku střeptové hmoty destilačního poklopu 16/B. VŠCHT Praha.

Fig. 120: XRD pattern of ceramic body of distillation lid 16/B. UCT Prague.

4.1.2.3. PÁNEV NA TŘECH NOŽKÁCH – PŘEDMĚT 96 (PŮVODNĚ 40) Z JÍMKY S

Z odpadní jímký S bylo celkem získáno 121 zcela nebo alespoň částečně rekonstruovaných keramických tvarů stolní a kuchyňské keramiky. Odpadní jímký je rámcově datovaná do třetí třetiny 16. až první třetiny 17. století. Jako reprezentativní byly vybrány dva keramické tvary, a to pánev na třech nožkách – inv. č. 96 (*Blažková – Vepřeková 2015, 272*) a zahradní nádoba – inv. č. 473 opatřená vnější zelenou glazurou (*Blažková – Vepřeková 2015, 282*), která mohla sloužit jako obal květináče či přímo jako květináč. Kromě těchto dvou

předmětů bylo analyzováno dalších osm (čtyři pánve, dva hrnky, hrnec a mělká mísa). Pánve jednoznačně náleží ke kuchyňské keramice, neboť sloužily k přípravě pokrmů na otevřeném ohni (*Štajnochr 2004*).

Místo odběru vzorku z červenooranžové pánve je vyznačeno na snímku předmětu po rekonzervaci (*obr. 121*), výsledky analýz transparentní glazury a střepové hmoty včetně přepočtu na normativní minerály jsou uvedeny v tabulkách 55, 56.

Obr. 121: A – snímek pánve 96/S po rekonzervaci; B – střepový materiál uvedeného předmětu; C – střep odebraný k analýzám; D – tableta se střepovou hmotou pro měření XRF a barevnosti. VŠCHT Praha.

Fig. 121: A – pipkin 96/S after reconservation; B – sherd material; C – analysed sample; D – pellet for XRF analysis and colour scheme measurement. UCT Prague.

Chemické složení

Vzorek	Obsah složky [hmotn. %]										Barva L*a*b*
	SiO ₂	Al ₂ O ₃	PbO	Fe ₂ O ₃	CaO	TiO ₂	K ₂ O	Na ₂ O	MgO	MnO	
Střep	66	23	1,2	4	0,8	1,1	2,4	0,2	1,1	-	64*14*25
Glazura	37	2,3	52	0,5	3,3	0,1	0,4	0,3	0,3	0,01	47*13*31

Tab. 55a: Semikvantitativní chemické složení hlavních složek střepové hmoty a glazury vzorku pánve 96/S.

Tab. 55a: Semi-quantitative chemical composition of ceramic body and glaze of pipkin sample 96/S; main components.

Vzorek	Obsah složky [hmotn. %]										
	P ₂ O ₅	SO ₃	Cl	V ₂ O ₅	Cr ₂ O ₃	CuO	ZnO	As ₂ O ₃	Rb ₂ O	ZrO ₂	BaO
Střep	0,2	0,03	0,01	0,03	0,02	-	0,01	-	0,01	0,04	0,04
Glazura	2,6	0,4	0,9	-	-	0,01	0,2	0,03	0,01	-	-

Tab. 55b: Semikvantitativní chemické složení příměsí střepové hmoty a glazury vzorku pánve 96/S.

Tab. 55b: Semi-quantitative chemical composition of ceramic body and glaze of pipkin sample 96/S; admixtures.

Vzorek	Obsah složky [hmotn. %]											
	Fsp	Q	Mm	Ill	Chl	Kn	Ap	Ank	Ht	Rt	HI	Gy
96/S	0	32,22	6,43	24,3	3	29,44	0,45	1,88	1,16	1,04	0,02	0,06

Tab. 56: Zastoupení normativních minerálů vypočtené z chemického složení střepové hmoty, charakterizující vstupní surovinovou směs pánve 96/S. Pozn.: Fsp – živce; Q – křemen; Mm – montmorillonit; Ill – illit; Chl – chlorit; Kn – kaolinit; Ap – apatit; Ank – ankerit; Ht – hematit; Rt – rutil; HI – halit; Gy – sádrovec.

Tab. 56: Normative minerals calculated from chemical composition of ceramic body describing initial raw materials of the pipkin 96/S. Note: Fsp – feldspars; Q – quartz; Mm – montmorillonite; Ill – illite; Chl – chlorite; Kn – kaolinite; Ap – apatite; Ank – ankerite; Ht – hematite; Rt – rutile; HI – halite; Gy – gypsum.

Mineralogické složení

Výsledky byly zpracovány stejně jako u přechozích předmětů.

Ve střepevé hmotě byly identifikovány jako hlavní krystalické fáze:

- křemen (> 80 hmotn. %),
- dehydroxylovaný muskovit (< 5 hmotn. %),
- anatas (< 3 hmotn. %),
- hematit (< 5 hmotn. %),
- mikroklin (< 3 hmotn. %).

Analýza XRD detekovala v transparentní bezbarvé, mírně popraskané glazuře krystalickou fází – křemen.

4.1.2.4. OBAL KVĚTINÁČE – PŘEDMĚT INV. Č. 473 Z ODPAŇÍ JÍMKY S

Snímek předmětu po rekonzervaci s vyznačením místa odběru vzorku pro analýzy a ukázkou střepevé hmoty s polokrycí zelenou glazurou je uveden na *obr. 122*.

Chemické složení v základních oxidech včetně barevnosti a následný přepočít na normativní minerály shrnují *tab. 57 a 58*.

Obr. 122: A – snímek obalu květináče 473/S po rekonzervaci; B – střepevý materiál uvedeného předmětu; C – odebraný střepe, ze kterého po odbroušení glazury byla odebrána střepevá hmota pro analýzy XRF a XRD. VŠCHT Praha.
Fig. 122: A – flowerpot liner 473/S after re-conservation; B – sherd material; C – analysed sample. UCT Prague.

Chemické složení

Vzorek	Obsah složky [hmotn. %]										Barva L*a*b*
	SiO ₂	Al ₂ O ₃	PbO	Fe ₂ O ₃	CaO	TiO ₂	K ₂ O	Na ₂ O	MgO	MnO	
Střepe	65	26	0,3	2,9	1	1,3	1,3	0,2	0,7	0,01	77*4*12
Glazura	52	2,5	37	0,3	0,9	0,2	0,3	0,2	0,2	0,01	30*-9*5

Tab. 57a: Semikvantitativní chemické složení hlavních složek střepevé hmoty a glazury obalu květináče 473/S.

Tab. 57a: Semi-quantitative chemical composition of ceramic body and glaze of flowerpot 473/S; main components.

Vzorek	Obsah složky [hmotn. %]											
	P ₂ O ₅	SO ₃	Cl	V ₂ O ₅	Cr ₂ O ₃	CuO	ZnO	As ₂ O ₃	SrO	ZrO ₂	BaO	Sb ₂ O ₃
Střepe	0,5	0,2	0,1	0,02	0,02	0,01	0,03	-	0,02	0	0,02	-
Glazura	0,4	0,7	2,6	-	-	3,5	0,02	0,04	-	0,01	-	0,1

Tab. 57b: Semikvantitativní chemické složení příměsí střepevé hmoty a glazury obalu květináče 473/S.

Tab. 57b: Semi-quantitative chemical composition of the ceramic body and glaze of the flowerpot 473/S; admixtures.

Vzorek	Obsah složky [hmotn. %]											
	Fsp	Q	Mm	Ill	Chl	Kn	Ap	Ank	Ht	Rt	HI	Gy
473/S	0	29,39	3,72	12,91	2,67	46,68	1,1	0,72	1,04	1,21	0,15	0,4

Tab. 58: Zastoupení normativních minerálů vypočtené z chemického složení střepevé hmoty, charakterizující vstupní surovinovou směs obalu květináče 473/S. Pozn.: Fsp – živce; Q – křemen; Mm – montmorillonit; Ill – illit; Chl – chlorit; Kn – kaolinit; Ap – apatit; Ank – ankerit; Ht – hematit; Rt – rutil; HI – halit; Gy – sádrovec.

Tab. 58: Normative minerals calculated from chemical composition of ceramic body describing initial raw materials of the flowerpot 473/S. Note: Fsp – feldspars; Q – quartz; Mm – montmorillonite; Ill – illite; Chl – chlorite; Kn – kaolinite; Ap – apatite; Ank – ankerite; Ht – hematite; Rt – rutile; HI – halite; Gy – gypsum.

Mineralogické složení

Při hodnocení mineralogického složení střepové hmoty byl identifikován velmi nízký obsah hematitu a u glazury byla zjištěna přítomnost krystalické fáze, jejíž malé množství (pravděpodobně jednotlivé krystalické zrno) však neumožňuje její identifikaci.

Ve střepové hmotě obalu květináče byly identifikovány hlavní krystalické fáze:

- křemen (> 70 hmotn. %),
- anatas (< 10 hmotn. %),
- mikroklin (< 3 hmotn. %),
- hematit (< 3 hmotn. %),
- dehydroxylovaný muskovit (< 10 hmotn. %).

V zelené, téměř krycí glazuře byla přítomna krystalická fáze, kterou se nepodařilo identifikovat.

4.1.2.5. HOLBA – PŘEDMĚT INV. Č. 40 Z ODPAVNÍ JÍMKY VIKÁŘSKÁ ČP. 37/IV

Odpavní jímka ve Vikářské ulici čp. 37/IV obsahovala celkem 44 rekonstruovatelných keramických tvarů. Z hlediska počtu keramických nálezů se řadí mezi menší soubory. Je důležité zdůraznit, že je to jediný nálezový soubor, ve kterém převažuje stolní keramika nad kuchyňskou. Běžná užitková keramika chybí zcela. Rámcová datace nálezového souboru z Vikářské ulice čp. 37/IV zahrnuje období od třetí třetiny 16. až po první třetinu 17. století. Analyzovány byly dvě nádoby, a to holba s hnědou vnější glazurou a malinovými nálepy inv. č. 40 (Blažková – Vepřeková 2015, 325) a malovaná mělká mísa inv. č. 51 (Blažková – Vepřeková 2015, 335). Holba jednoznačně reprezentuje stolní keramiku. Svým provedením připomíná imitaci kovových nádob nebo zahraniční kameninové produkce. V odpavní jímce byly objeveny další dvě holby, které však byly kameninové a náležely k importovanému zboží (Blažková – Vepřeková 2015, 326, 328). Snímek holby a střepu je na obr. 123.

Chemická složení obou glazur a střepové hmoty včetně barevnosti jsou uvedena v tab. 59 a následný přepočet na normativní minerály je v tab. 60.

Obr. 123: A – snímek holby 40/Vik po rekonzervaci; B – střepový materiál uvedeného předmětu; C – analyzovaný střep z vnější strany; D – analyzovaný střep z vnitřní strany. VŠCHT Praha.

Fig. 123: A – mazer 40/Vik after reconservation; B – sherd material; C – outer side of analysed sample; D – inner side of analysed sample. UCT Prague.

Chemické složení

Vzorek	Obsah složky [hmotn. %]										Barva L*a*b*
	SiO ₂	Al ₂ O ₃	PbO	Fe ₂ O ₃	CaO	TiO ₂	K ₂ O	Na ₂ O	MgO	MnO	
Střep	64	27	1,3	2,6	1	1,5	1	0,2	0,5	0,02	78*1*11
Glazura žlutá	28	8	57	2,3	1,4	0,6	0,4	0,2	0,3	0,04	42*8*30
Glazura hnědá	19	2,9	66	2,6	1,6	0,5	0,7	0,1	0,1	2,7	27*5*6

Tab. 59a: Semikvantitativní chemické složení hlavních složek střepové hmoty a glazury vzorku holby 40/Vik.

Tab. 59a: Semi-quantitative chemical composition of ceramic body and glaze mazer sample 40/Vik; main components.

Vzorek	Obsah složky [hmotn. %]											
	P ₂ O ₅	SO ₃	Cl	V ₂ O ₅	Cr ₂ O ₃	CuO	ZnO	Rb ₂ O	ZrO ₂	BaO	Nd ₂ O ₃	Sb ₂ O ₃
Střep	0,5	0,3	0,03	0,03	0,02	0,01	0,02	-	0,1	0,02	-	-
Glazura žlutá	0,6	-	-	0,01	0,01	-	0,6	-	-	-	0,02	0,1
Glazura hnědá	0,2	0,6	0,1	-	-	2,3	0,4	0,01	-	0,1	-	-

Tab. 59b: Semikvantitativní chemické složení příměsí střepové hmoty a glazury vzorku holby 40/Vik.

Tab. 59b: Semi-quantitative chemical composition of ceramic body and glaze of mazer sample 40/Vik; admixtures.

Vzorek	Obsah složky [hmotn. %]											
	Fsp	Q	Mm	Ill	Chl	Kn	Ap	Ank	Ht	Rt	HI	Gy
40/Vik	0	26,75	5,73	9,93	1,68	50,89	1,1	0,47	1,38	1,39	0,05	0,6

Tab. 60: Zastoupení normativních minerálů vypočtené z chemického složení střepové hmoty, charakterizující vstupní surovinovou směs holby 40/Vik. Pozn.: Fsp – živce; Q – křemen; Mm – montmorillonit; Ill – illit; Chl – chlorit; Kn – kaolinit; Ap – apatit; Ank – ankerit; Ht – hematit; Rt – rutil; HI – halit; Gy – sádrovec.

Tab. 60: Main normative mineral composition calculated from chemical composition of ceramic body, describing initial raw materials of mazer 40/Vik. Note: Fsp – feldspars; Q – quartz; Mm – montmorillonite; Ill – illite; Chl – chlorite; Kn – kaolinite; Ap – apatite; Ank – ankerite; Ht – hematite; Rt – rutile; HI – halite; Gy – gypsum.

Mineralogické složení

Vzhledem k tomu, že ve střepové hmotě byl identifikován mullit, lze předpokládat, že holba patřila k „výše“ páleným výrobkům.

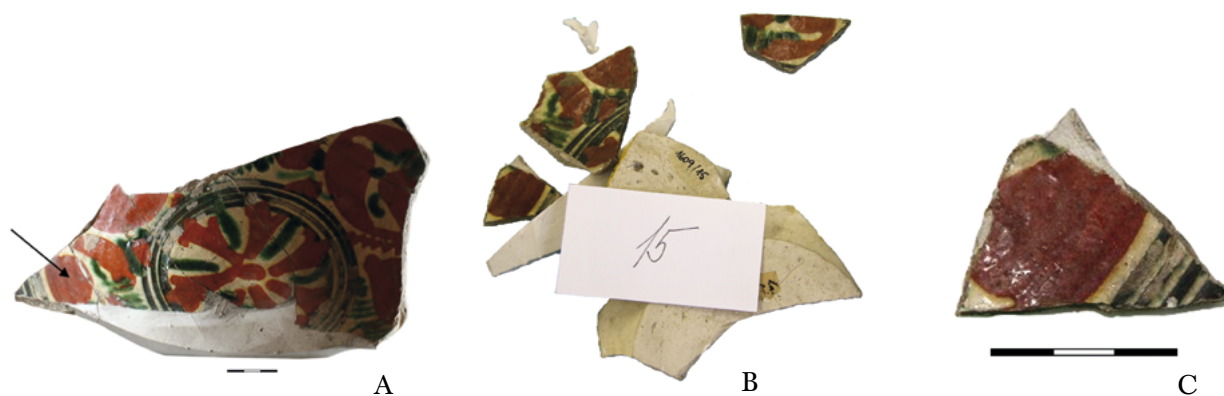
Ve střepové hmotě byly identifikovány hlavní krystalické fáze:

- křemen (> 80 hmotn. %),
- anatas (< 3 hmotn. %),
- mikroklin (< 3 hmotn. %),
- mullit (< 10 hmotn. %).

Ani v jedné glazuře, vnější hnědé krycí a žluté polokrycí nebyla identifikovaná krystalická fáze.

4.1.2.6. TORZO MĚLKÉ MÍSY – PŘEDMĚT INV. Č. 15 Z ODPADNÍ JÍMKY R

Nálezový soubor z odpadní jímky R obsahoval 39 z částí rekonstruovaných keramických tvarů. Je to vůbec početně nejmenší keramický nálezový soubor, který je datován do poslední čtvrtiny 16. až první třetiny 17. století. Byly analyzovány pouze dva předměty, a to pánev na třech nožkách – inv. č. 32 (Blažková – Vepřeková 2015, 469) a zde prezentované torzo mělké malované mísy – inv. č. 15 (Blažková – Vepřeková 2015, 459). Mělká mísa byla vyrobena z béžově bílé se pálicí hmoty a byla zdobena malovaným dekorem v kombinaci barev tmavě cihlově červené, světle béžové a zelené. Ze současného stavu poznání vyplývá, že jde o tzv. bílé berounské zboží, které na počátku minulého století definoval Jan Koula (1917–1919,

Obr. 124: A – snímek torza mísy 15/R; B – střepový materiál daného předmětu; C – analyzovaný střep. VŠCHT Praha.

Fig. 124: A – fragment of shallow bowl 15/R; B – sherd material; C – analysed sample. UCT Prague.

250–257; Žegklitz 2015, 114).¹⁶⁶ Malovaná keramika byla ve druhé polovině 16. až první třetině 17. století rozšířena po celé Evropě (Stephan 1987).

Dokumentace střepového materiálu včetně analyzovaného střepu je uvedena na obr. 124. Bílá střepová hmota byla pro analýzu odebrána z téhož vzorku po odbroušení plně krycího dekoru.

Z výsledků analýz chemického složení dekorů (tab. 61) je zřejmé, že hlavní barvicí složkou zeleného dekoru byly oxidy Cu¹⁶⁷ a hnědého dekoru oxidy Fe. Přepočtení střepové hmoty na normativní minerály je uveden v tab. 62.

Chemické složení

Vzorek	Obsah složky [hmotn. %]										Barva
	SiO ₂	Al ₂ O ₃	PbO	Fe ₂ O ₃	CaO	TiO ₂	K ₂ O	Na ₂ O	MgO	MnO	
Střep	57	36	0,1	1,6	0,4	1,2	2,9	0,2	0,5	0,01	85*1*9
Glazura zelená	36	6	52	1,2	1,2	0,4	0,5	0,2	0,3	0,02	-
Glazura hnědá	33	8	50	2,1	2,9	0,6	0,7	0,2	0,3	0,03	39*19*20

Tab. 61a: Semikvantitativní chemické složení hlavních složek střepové hmoty a glazur vzorku torza 15/R.

Tab. 61a: Semi-quantitative chemical composition of ceramic body and glaze of shallow bowl fragment 15/R; main components.

Vzorek	Obsah složky [hmotn. %]										
	P ₂ O ₅	SO ₃	Cl	V ₂ O ₅	Cr ₂ O ₃	CuO	ZnO	As ₂ O ₃	Rb ₂ O	ZrO ₂	Nd ₂ O ₃
Střep	0,2	0,1	-	0,02	0,01	-	0,02	-	0,02	-	-
Glazura zelená	0,2	0,4	0,02	-	-	1,1	0,01	0,1	0,02	0,01	0,01
Glazura hnědá	0,2	1,9	0,01	-	0,01	0,01	0,02	0,1	0,02	0,01	-

Tab. 61b: Semikvantitativní chemické složení příměsí střepové hmoty a glazury vzorku torza 15/R.

Tab. 61b: Semi-quantitative chemical composition of ceramic body and glaze of shallow bowl fragment 15/R; admixtures.

Vzorek	Obsah složky [hmotn. %]											
	Fsp	Q	Mm	Ill	Chl	Kn	Ap	Ank	Ht	Rt	HI	Gy
15/R	4,7	9,14	0	22,56	0	61,22	0,43	0,11	0,57	1,08	0	0,19

Tab. 62: Zastoupení normativních minerálů vypočtené z chemického složení střepové hmoty, charakterizující vstupní surovinovou směs torza mělké mísy 15/R. Pozn.: Fsp – živce; Q – křemen; Mm – montmorillonit; Ill – illit; Chl – chlorit; Kn – kaolinit; Ap – apatit; Ank – ankerit; Ht – hematit; Rt – rutil; HI – halit; Gy – sádrovec.

Tab. 62: Main normative mineral composition calculated from chemical composition of ceramic body characterising raw materials of shallow bowl fragment 15/R. Note: Fsp – feldspars; Q – quartz; Mm – montmorillonite; Ill – illite; Chl – chlorite; Kn – kaolinite; Ap – apatite; Ank – ankerite; Ht – hematite; Rt – rutile; HI – halite; Gy – gypsum.

Mineralogické složení

Difraktogram (obr. 125) dokumentuje identifikaci jak dehydroxylovaného muskovitu, tak mullitu ve střepové hmotě. Teplota výpalu předmětu se pohybovala na rozhraní procesů dehydroxylace slídy a krystalizace mullitu, tzn. cca 950–980 °C.

Ve střepové hmotě byly identifikovány hlavní krystalické fáze:

- křemen (> 70 hmotn. %),
- anatas (< 3 hmotn. %),
- mullit (< 3 hmotn. %),
- mikroklin (< 10 hmotn. %),
- dehydroxylovaný muskovit (< 10 hmotn. %).

Analýza krycí hnědé dekorační vrstvy¹⁶⁸ vedla k identifikaci dvou krystalických fází – křemene a kaolinitu (došlo ke kontaminaci).

¹⁶⁶ Více k problematice tzv. bílého berounského zboží viz kap. 5.1.2. Česká mimopražská produkce v nálezech z Pražského hradu.

¹⁶⁷ V glazurách, jejichž základní složkou tvoří alkalická skla, barví CuO do azurově modré, v olovnatých glazurách nebo barvách s olovnatými tavivými barví zeleně.

¹⁶⁸ V popisu je hnědá glazura označena jako tmavá cihlová červeň (Blažková – Vepřeková 2015, 459).

fig. 135). The white colour contained cassiterite as the main colouring agent. Yellow and green decoration contained bindheimite and cassiterite. The presence of cassiterite was also confirmed using Raman spectroscopy (Raman dispersive spectrometer DXR and microscope Olympus Thermo-Nicolet). Iron oxides are also significant colouring agents for the green and brown colours. The main melting agent in the colours applied was PbO.

Nine samples of Renaissance glass from waste pit R and one sample from the waste pit at Vikářská St No. 37/IV were analysed. The results of chemical analyses show that the glass belongs to the group of lime-potash glass of Bohemian production, in which the raw materials contained ashes, probably from beech wood. Interesting results were obtained for sample C containing PbO and Sn, Cu, Ag and Sb as opacifying and colouring agents, indicating that it is an example of chalcedony glass. Sample *PH1609-ds-N-10*, of a similar type to the sample *PH1609-ds-Č-03*, is probably only an imitation of chalcedony glass as it contains only SnO₂ with a small ratio of PbO as a melting agent; there was however no presence of the above-mentioned colouring and opacifying agents. A very low content of Co accompanied by NiO was identified in a fragment of a dark blue beaker bottom, made using filaments. The fragment with the pelican coloured decoration contains low-melting lead-quartz enamels. The white colour contains mainly cassiterite; the yellow and green colours contain mainly bindheimite. The colour intensity and toning is caused by the Sn/Sb ratio and by other components, especially by iron oxides.